

№ 1 (91) 2020

НАША ВЕРА

Сяргей Шэмет. «Малітва», палатно, алей, 55х70 см, 2008 г.

Сяргей Шэмет. «Каралеўскі палац, Вавель, Кракаў».

Караль Вайтыла

Калі думаю пра Айчыну

<...>

Волю ўвесь час трэба здабываць, нельга яе толькі мець!

Яна прыходзіць як дар, а трымаецца змаганнем.

Дар і змаганне запісваюцца на лістах патаемных і ўсё ж такі яўных.

Усім сабою плаціш за волю, а таму й называеш гэта воляю

за тое, што можаш, плацячы, увесь час нанава мець сябе.

Платаю гэтаю ў гісторыю ўваходзім і да эпох яе дакранаемся.

Дзе праходзіць мяжа пакаленняў паміж тымі, што недаплацілі,

і тымі, што павінны былі пераплачваць?

На якім баку мы знаходзімся?

<...>

Пераклад з польскай мовы
Крыстыны Лялько.

Рэдакцыйная рада:

арцыбіскуп Тадэвуш Кандрусевіч, Мітрапаліт Мінска-Магілёўскі,
біскуп Юрый Касабуцкі,

кс. Аляксандр Амяльчэня, Ірына Багдановіч, Данута Бічэль, кс. Юры Быкаў,

Ірына Жарнасек, Алесь Жлутка, Лідзія Камінская,

Аліна Новікава, кс. Дзмітрый Пухальскі (касцёльны кансультант),

Ала Сямёнава, Аркадзь Шпунт.

Галоўны рэдактар — Крыстына Лялько.

Мастацкі рэдактар — Уладзімір Вішнеўскі.

Тэхнічны рэдактар — Алег Глекаў.

У нумары 1 / 2020

НАША ВЕРА

Год Яна Паўла II

Арцыбіскуп Тадэвуш КАНДРУСЕВІЧ

2 НЕ БОЙЦЕСЯ!
АДЧЫНІЦЕ ДЗВЕРЫ ХРЫСТУ!

ПРЫЦЯЖЭННЕ СВЯТАСЦІ

5 Размова Крыстыны ЛЯЛЬКО
з мастаком Сяргеем ШЭМЕТАМ

Спадчына

13 Крыстына ЛЯЛЬКО
«ДАЙЦЕ СЁННЯШНЯМУ СВЕТУ ФРАНЦІШКАЎ...»

14 Кс. Пётр ТАТАРЫНОВІЧ
«ШЛЯХАМ ДЗІВАЎ І ўРАЖАННЯЎ»
Зацёмкі з падарожжа ў Рым

Юбілеі

20 Ірына БАГДАНОВІЧ
БІБЛІЯ ЯК КРЫНІЦА ПАЭТЫЧНАГА НАТХНЕННЯ
КАЗІМІРА СВАЯКА
Да 130-годдзя з дня нараджэння паэта і святара

У святле Бібліі

26 Марына ПАШУК
СТАўЛЕННЕ ДА БАЦЬКІ І МАЦІ
Чацвёртая заповедзь у навучанні Сіраха (3, 1–16)

Адукацыя

31 Айцец Яўген МАЛІНОЎСКІ
ПАТЭРНАЛІСЦКАЯ ПАДАПЛЁКА ПСИХОЛОГІ ВЕРЫ

Святыя Каталіцкага Касцёла

40 СЭРЦА ў ПОПЕЛЕ
Інтэрв'ю Мацея МЮЛЛЕРА з гісторыкам
Касцёла Тамашам ГАЛУШКАМ ОР

Пераклады

44 Юльян ТУВІМ
ВЕРШЫ

Прэзентацыя

46 Анатоль БРУСЕВІЧ
ПАЛЁТ ЗА РАМКІ ТРАДЫЦЫЙНАГА

Паэзія

48 Данута БІЧЭЛЬ
БЯЛЫНІЧЫ

50 Ірына БАГДАНОВІЧ
НЕ БОЙСЯ...

3 архіваў часу

53 Яраслаў ЧАПЛЯ
ПАРАЗА
Пра тое, як 100 гадоў таму пачыналася
эпоха свабоды сумлення без свабоды

Асобы

56 Эла ДЗВІНСКАЯ
ДОКТАР СКОТ КЭРАЛ І МУЗЕЙ БІБЛІІ ў ВАШЫНГТОНЕ

Мастацтва

59 Юлія ШЭДЗЬКО
ДАСКАНАЛЫ ДЗЮРЭР

Прэзентацыя

62 Лідзія КАМІНСКАЯ
ПРА «САРОКУ НАД ГУМНОМ»
І ВЕЧНУЮ «ДАРОГУ ДАМОЎ»

Культура

65 Эла ДЗВІНСКАЯ
ДОЙЛІД, ЯКІ ПРЫСВЯЦЬ СВОЙ ТАЛЕНТ
САКРАЛЬНЫМ ЗАБУДОВАМ

68 Гар СУРМАЧЭЎСКІ
ЛЁС ПРЫВАТНЫХ КАЛЕКЦЫЙ
НА БЕЛАРУСІ ў XVI–XX стст.

Арцыбіскуп Тадэвуш Кандрусевіч

НЕ БОЙЦЕСЯ! АДЧЫНІЦЕ ДЗВЕРЫ ХРЫСТУ!

Пастырскае пасланне на 2020 Пастырскі год,
прывечаны святому Яну Паўлу II

Глыбокапаважаныя святары, кансэкраваныя асобы, браты і сёстры!

Год 2020, які мы нядаўна распачалі, выключны не толькі таму, што ён высакосны і алімпійскі, але таксама і таму, што сёлета мы адзначаем юбілей 100-годдзя з дня нараджэння аднаго з самых вядомых людзей нашага часу — святога Яна Паўла II.

Будучы Пантыфік нарадзіўся 18 мая 1920 года ў Польшчы, у горадзе Вадавіцы, непадалёк ад Кракава, у сям'і глыбока рэлігійных бацькоў: афіцэра Караля і гаспадыні дому Эміліі Вайтылаў. У 1928 годзе памерла яго мама, а праз тры гады яго брат Эдмунд, які быў доктарам і, лечачы інфекцыйна хворых, сам заразіўся.

У 1938 годзе будучы Папа распачаў вучобу на факультэце

паланістыкі Ягелонскага ўніверсітэта ў Кракаве. Падчас Другой сусветнай вайны ўніверсітэт быў закрыты і малады Караль працаваў на хімічнай фабрыцы «Солвэй». У 1942 годзе распачаў фармацыю да святарства ў падпольнай духоўнай семінарыі ў Кракаве. 1 лістапада 1946 года прыняў прэзбітэрскае пасвячэнне і быў скіраваны ў Рым ва ўніверсітэт *Angelicum*, дзе абараніў доктарскую дысертацыю на тэму: «Пытанні веры ў святога Яна ад Крыжа».

Ксёндз Караль Вайтыла працаваў вікарыем у некалькіх парафіях, у тым ліку ў парафіі святога Фларыяна ў Кракаве, дзе праявіў сябе як выдатны душпастыр моладзі, якая называла яго *Wujek*, што па-польску азначае «дзядзька». Працягваў займацца

навуковай працай, выкладаў у Духоўнай семінарыі і ў Ягелонскім універсітэце ў Кракаве, а потым у Люблінскім каталіцкім універсітэце як кіраўнік кафедры этыкі.

У 1958 годзе ксёндз Караль Вайтыла быў прызначаны дапаможным біскупам у Кракаве. Дэвізам біскупскага служэння ён выбраў словы: «*Totus Tuus*» — «Увесь Твой». Браў удзел у Другім Ватыканскім Саборы, падчас якога асабліва прычыніўся да падрыхтоўкі Пастырскай канстытуцыі пра Касцёл у сучасным свеце *Gaudium et spes* — «Радасць і надзея».

У 1963 годзе стаў Кракаўскім арцыбіскупам. Актыўна ўдзельнічаў у падрыхтоўцы і святкаванні Тысячагоддзя хрысту Польшчы, які адзначаўся ў 1966

годзе, а ў наступным годзе папа Павел VI прызначыў арцыбіскупа Вайтылу кардыналам. 16 кастрычніка 1978 года ён сам быў абраны наступнікам святога апостала Пятра і выбраў сабе імя Ян Павел II, стаўшы 264-м Папам у гісторыі Касцёла. Інаўгурацыя Пантыфікату адбылася 22 кастрычніка.

Пантыфікат Яна Паўла II стаў трэцім па працягласці ў гісторыі Касцёла. Папа Ян Павел II спрыяў падзенню атэістычнага рэжыму ва Усходняй Еўропе, у тым ліку і ў Беларусі, шмат намаганняў прыклаў да справы захавання міру, бараніў Богам устаноўлены інстытут сям'і, народжанае і ненароджанае жыццё, клапаціўся пра ўбогіх і хворых, ініцыяваў Сусветныя дні моладзі, абвясціў новы Кодэкс Кананічнага Права і новы Катэхізіс Каталіцкага Касцёла, даверыў свет Маці Божай Фацімскай і Божай Міласэрнасці, сустракаўся з прадстаўнікамі розных веравызнанняў і палітычных сілаў, увёў Касцёл у трэцяе тысячагоддзе. Здзейсніў 104 замежныя апостальскія падарожжы, падчас якіх наведаў 129 краінаў свету. Акрамя гэтага, здзейсніў 146 апостальскіх падарожжаў у Італіі і 748 у Рымскай дыяцэзіі і Кастэль Гандольфа, дзе знаходзіцца летняя рэзідэнцыя Папы. Падчас апостальскіх падарожжаў прамовіў 3288 прамоваў.

Апублікаваў 14 энцыклік, 14 апостальскіх адгартацый, 11 апостальскіх канстытуцый, 45 апостальскіх пасланняў, 31 *Motu Proprio* — дакументаў, напісаных па яго асабістай ініцыятыве. Склікаў 14 Сінодаў біскупаў і іх узначаліў.

Правёў 1338 беатыфікацый і 482 кананізацыі.

У 1983–1984 гадах правёў Святы Год Збаўлення, у 1987–1988 — Марыйны год, у 2000 — Год Вялікага Юбілею хрысціянства, у 2002–2003 — Год Святога Ру-

жанца. У 2004 годзе распачаў Эўхарыстычны Год, які ў 2005-м завяршыў ужо яго наступнік Бенэдыкт XVI.

Падчас Пантыфікату Яна Паўла II адбыліся 4 Сусветныя сустрэчы сем'яў: у 1994 годзе — у Рыме, у 1997 — у Рыа-дэ-Жанэйра, у 2000 — у Рыме і ў 2003 — у Маніле.

Святы Айцец сустрэўся з больш як 1600 кіраўнікамі дзяржаваў. Правёў 1164 агульныя аўдыенцыі, у якіх узяло ўдзел 17 665 800 пілігрымаў з усяго свету.

Быў першым сучасным Папам, які наведаў сінагогу і мячэць.

Святы Ян Павел II завяршыў сваё зямное жыццё 2 красавіка 2005 года ў вігілію ўстаноўленага ім свята Божай Міласэрнасці. Пахаваны ў ватыканскай базыліцы святога Пятра. 1 мая 2011 года папа Бенэдыкт XVI беатыфікаваў яго, а 27 красавіка 2014 года папа Францішак абвясціў святым. Літургічны ўспамін святога Яна Паўла II адзначаецца ў Касцёле 22 кастрычніка.

Так каротка выглядае біяграфія гэтай найбольш уплывовай асобы другой паловы XX і пачатку XXI стагоддзя, выдатнага пастыра Касцёла і голасу сумлення нашага часу — святога Яна Паўла II. За сухімі лічбамі і фактамі стаяць яго тытанічныя высылкі дзеля адраджэння Касцёла паводле вучэння Другога Ватыканскага Сабору, развіцця яго адносін з сучасным светам і вырашэння надзённых праблемаў.

Ян Павел II увайшоў у гісторыю як «ваявода Хрыста», Папа пераменаў, мыслар і філосаф, выдатны тэолаг і прамоўца, рухавік пастыр, чалавек глыбокай веры і малітвы, міру, культуры і мастацтва, паэт і акцёр, той, хто спрыяў дыялогу паміж рознымі веравызнаннямі і народамі, барацьбіт за мір і сацыяльную

справядлівасць, нястомны пілігрым, натхняльнік пераменаў у свеце, аматар спорту і здаровага гумару. Сваім служэннем Касцёлу і свету ён пабудоваў нерукатворны помнік святасці, да якой пілігрыме свет.

Святы Ян Павел II асаблівым чынам увайшоў у гісторыю адраджэння Касцёла ў Цэнтральнай і Усходняй Еўропе. Ён своечасова прачытаў знакі часу і імгненна адказаў на іх. Выкарыстаў сацыяльна-палітычныя змены канца 80-х — пачатку 90-х гадоў мінулага стагоддзя і на гэтых тэрыторыях адраджэў структуры Каталіцкага Касцёла.

У былым Савецкім Саюзе Касцёл на працягу жыцця трох пакаленняў знаходзіўся ў падполлі, без іерархіі і адпаведных структураў. І толькі дзякуючы смеламу рашэнню Яна Паўла II яны адраджэліся і распачалася новая эра ў гісторыі гэтага Касцёла.

Асэнсоўваючы тое, што Ян Павел II зрабіў для Касцёла ў нашай краіне, Канферэнцыя Каталіцкіх Біскупаў у Беларусі ў знак павагі і ўдзячнасці прысвяціла яму 2020 Пастырскі год пад дэвізам: «Адчыніце дзверы Хрысту».

22 кастрычніка 1978 года падчас святой Імшы інаўгурацыі Пантыфікату Яна Паўла II на плошчы святога Пятра ў Рыме прагучалі кранальныя словы: «Не бойцеся, адчыніце, адчыніце насцеж дзверы Хрысту! Для Яго збаўчай улады адчыніце межы дзяржаваў, эканамічных і палітычных сістэмаў, шырокія сферы культуры, цывілізацыі, развіцця! Не бойцеся! Хрыстус ведае, што носіць у сабе чалавек. Ён адзін гэта ведае! Сёння чалавек часта не ведае, што схавана ўнутры яго, у глыбіні яго душы і сэрца. Ён так часта не ўпэўнены ў сэнсе жыцця на гэтай зямлі і ахоплены сумненнем, якое змяняецца распаччу. Таму дазвольце, прашу вас, малю вас

з пакораю і даверам! Дазвольце Хрысту прамаўляць да чалавека! У Яго аднаго ёсць словы жыцця, так, жыцця вечнага».

У гэтых словах змешчана праграма Пантыфікату Яна Паўла II, якая потым ажыццяўлялася ў яго вучэнні і дзейнасці, дзе галоўнае месца займала хрысталагічная антрапалогія, бо Хрыстус аб'яўляе сябе людзям як Бог і чалавек. Ён перамог свет (гл. Ян 16, 33), таму няма чаго баяцца: неабходна толькі даверыцца Яму.

У тыя часы на Захадзе ўжо моцна праяўляўся дух секулярызму — адыходу ад Бога. Штуршком да гэтага стала аб'яўленая Фрыдрыхам Ніцшэ «смерць Бога», што і сёння шырока прапагандуецца, а таксама сексуальная рэвалюцыя другой паловы 60-х гадоў пад дэвізам «Забараняецца забараняць». На Усходзе тым часам працягваўся жорсткі пераслед веры і парушэнне правоў чалавека. Таму гэтыя словы Яна Паўла II сталі заклікам да духоўнага вызвалення і маніфестам новай маральнай і сацыяльнай рэвалюцыі, сутнасць якой у прыняцці вучэння Хрыста.

У тагачаснай складанай сітуацыі свету была патрэбная новая ідэя. Як вядома, новае — гэта добра забытае старое. Хрыстус даў свету заўсёды новае і актуальнае Евангелле, якое, на вялікі жаль, свет не спяшаўся прыняць. Менавіта таму Ян Павел II на самым пачатку свайго Пантыфікату звярнуў увагу на Хрыста і неабходнасць прыняць Яго.

Словы Вялікага Папы: «Не бойцеся! Адчыніце дзверы Хрысту!» сталі новым пасланнем чалавецтву. У той час вернікі былога Савецкага Саюза слухалі іх на каленях і былі ў сябе: «Калі ж дзверы нашага грамадства адчыняцца для Хрыста?» Гэта быў крык адчаю мільёнаў хрысціянаў, якія чакалі і не маглі чакацца свабоды веравызнання.

І такі дзень настаў. Сацы-

яльна-палітычныя перамены канца 80-х — пачатку 90-х гадоў мінулага стагоддзя сталі пачаткам ажыццяўлення Фацімскага прароцтва 1917 года аб навяртанні нашых земляў са шляху атэізму на шлях веры. Гэта стала магчымым дзякуючы актыўнай дзейнасці святога Яна Паўла II, яго нязломнай веры ў Бога і ў дапамогу Марыі, якой словамі *Totus Tuus* — «Увесь Твой» — ён даверыў свой Пантыфікат. Заклік не баяцца, адчыніць дзверы Хрысту стаў «снежным комам», з якога ўзнікла лавіна, што знесла перашкоды на шляху да свабоды веравызнання.

І хоць заклік адчыніць дзверы Хрысту прагучаў больш за 40 гадоў таму, ён актуальны і ў наш час. Сучаснаму свету, які заграз у рознага кшталту крызісах, у тым ліку і маральным, патрэбны Хрыстус, і ён павінен паставіць Яго ў цэнтр свайго жыцця.

Хрыстус не хоча нічога забраць у чалавека ці яго прынізіць. Наадварот, як Бога-чалавек Ён умацоўвае нас і прыпадабняе да сябе. Дзякуючы гэтаму чалавек змяняецца не толькі ў адносінах да сваёй веры, але таксама і ў антрапалагічным і гуманітарным вымярэннях.

Заклік адчыніць дзверы Хрысту ўказвае на асобу Збаўцы. Хрысціянства — гэта не ідэалагічная ці філасофская сістэма, а спатканне з Хрыстом. Таму нельга сабе ўявіць хрысціянства без асобы Хрыста. Без Яго яно не будзе жывым і дзейным, але пераменіцца ў бездухоўны гуманізм.

На святой Імшы з нагоды беатыфікацыі Яна Паўла II папа Бенэдыкт XVI сказаў, што яго папярэднік сваім сведчаннем веры, любові і апостальскай адвагі, поўным чалавечай чуласці, дапамог хрысціянам ва ўсім свеце не баяцца быць імі і абвяшчаць Евангелле. Дапамог не баяцца праўды, якая з'яўляецца гаран-

тыяй свабоды. Таксама дапамог вярнуць веру ў Хрыста.

У новых абставінах свабоды веравызнання і небяспекі бездухоўнасці нам неабходна чэрпаць з крыніцы вучэння і сведчання Вялікага Папы. Гэтаму прысвячаецца новы Пастырскі год, падчас якога ў гаміліях, катэхезах, тэатральных сцэнках, конкурсах, выставах, канферэнцыях, пілігрымках, публікацыях у СМІ неабходна прадставіць асобу і вучэнне святога Яна Паўла II. <...>

Удзячныя папу Яну Паўлу II за тое, што ў гады ваяўнічага атэізму ён удыхнуў у нас новую надзею нават насуперак надзеі (гл. Рым 4, 18), адрадзіў касцёльную іерархію і падтрымліваў наш Касцёл, мы пакорна звяртаемся да яго: «Святы Яне Паўле II, перад абліччам небяспечных выклікаў сучаснасці натхняй нас прыкладам свайго жыцця, вучэння, сведчання і духоўнасці! Благаславі з акна нябеснага Айца, каб мы не баяліся адчыніць дзверы Хрысту і Яго збаўчай ласцы! Няхай жыццё паводле Яго вучэння стане для цябе дарам ад Каталіцкага Касцёла ў Беларусі!»

Давяраючы ўсіх вас апецы Марыі, вялікім шанавальнікам якой быў святы Ян Павел II, на шлях плённага перажывання прысвечанага яму Пастырскага года ад усяго сэрца благаслаўляю ў імя Айца і Сына, і Духа Святога. Амэн.

Арцыбіскуп
Тадэвуш Кандрусевіч
*Мітрапаліт Мінска-Магілёўскі,
Старшыня Канферэнцыі Каталіцкіх
Біскупаў у Беларусі.*

Мінск, 6 студзеня 2020 г.,
урачыстасць Аб'яўлення Пана.

Мастак Сяргей Шэмет
каля сваёй працы.

Прыщяжэнне святасці

Размова з мастаком Сяргеем Шэметам

Пра мастака Сяргея Шэмета мы пісалі зусім нядаўна, у другім нумары нашага часопіса за мінулы год. На гэты раз прапануем вам, шануюныя чытачы, размову з мастаком у сувязі са 100-годдзем святога Яна Паўла II: Сяргей Шэмет напісаў каля дзясятка партрэтаў Вялікага Папы. Адзін з гэтых партрэтаў упрыгожвае вокладку нашага першага нумара. Пра тое, як ішла праца над партрэтамі святога Папы — наша размова з мастаком Сяргеем Шэметам.

— Сяргей, найперш раскажыце, калі ласка, пра вучобу ў Кракаўскай акадэміі мастацтваў імя Яна Матэікі, дзе Вы абаранілі доктарскую дысертацыю, прысвечаную цікавай і складанай тэме «Пошук святла ў мастацкай інтэрпрэтацыі біблейскага сюжэта». Увогуле, як адбыўся выбар Кракава ў Вашым жыцці? У Вас жа ўжо была добрая адукацыя, якую Вы атрымалі ў Мінску...

— Так, я адвучыўся ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў у Мінску, аднак мне здалася, што гэтага замала, і я хацеў паступіць у асістэнтуру, але набор у яе быў не кожны год, таму асістэнтам я стаў праз год. Гэта быў пачатак 2000-х гадоў. Некаторыя з маіх знаёмых праходзілі 3-гадовую стажыроўку ў Міхаіла Андрэевіча Савіцкага. Спачатку я думаў, што, можа, мне дастаткова ведаў, якія я здабыў, а пасля вырашыў: «А чаму б не паразмаўляць лішні раз з прафесарам, не ўзяць яшчэ больш інфармацыі для сваёй прафесіі». Так я пайшоў займацца да народнага мастака Савіцкага і не пашкадаваў. Калі я пачаў самастойна працаваць, за плячыма ў мяне ўжо была асістэнтура і 3-гадовая стажы-

роўка ў Міхаіла Савіцкага. Акурат тады ад сваіх знаёмых я даведаўся, што ёсць стыпендыяльная праграма Міністэрства культуры Польшчы «Gaude Polonia». Я сабраў усе свае творчыя працы і прынёс іх у Польскі інстытут, які пасля ўвесь матэрыял перадаў у Польшчу. У выніку я выйграў грант на стыпендыю. Мне трэба было выбраць горад, у якім я хацеў бы вучыцца. Я не ведаў нікога з польскіх прафесараў, таму ў мяне было адзінае жаданне — паехаць у Кракаў. Да гэтага часу я ўжо пабываў у некаторых польскіх гарадах, але Кракаў быў для мяне таямніцаю. Я гартаў альбом Яна Матэікі, і ў мяне ўзнікала адчуванне казачнасці, даўніны і таямніцы. Калі я атрымаў ліст, што мяне прынялі ва ўніверсітэт, я быў вельмі шчаслівы. А калі прыехаў у Кракаў, з першага ж моманту закахаўся ў гэты горад, і да гэтай пары Кракаў для мяне родны — нібы другія Ашмяны. У Кракаўскай акадэміі мастацтваў імя Яна Матэікі прафесарам і маім куратарам быў мастак Лешэк Місяк. Разам нам працавалася вельмі добра. Яшчэ падчас маёй вучобы ў Мінску я зацікавіўся тэмаю інтэрпрэтацыі біблейскіх сюжэтаў...

— І так распачаўся Ваш пошук святла?

— Так, мне было цікава займацца гэтай тэмай. Біблейскіх сюжэтаў вельмі шмат, але не хацелася проста рабіць да іх ілюстрацыі і проста расказваць праз карціну тое, што сказана ў тэксце Святога Пісання. Мне хацелася капнуць глыбей, каб у працах было больш сэнсу, а не знешняга апісання таго, у што былі апранутыя персанажы і як яны выглядалі. Самае галоўнае для мяне было ўхапіць сэнс біблейскіх сюжэтаў. Некаторыя напрацоўкі на гэтую тэму ў мяне ўжо былі, і я аддаваў іх на здымках і дысках разам са сваімі дакументамі ў Польшчу. Таму мне адмыслова прызначылі прафесара Лешэка Місяка, які таксама выкарыстоўваў гэтыя матывы ў сваёй творчасці.

— У той час Вы ўжо ведалі, што Кракаў — гэта горад Караля Вайтылы, горад яго юнацтва, у якім ён вучыўся, служыў свя-

«Караль Вайтыла ў сваёй першай парафіі ў Негавіці».

таром, біскупам і Кракаўскім Мітрапалітам?

— Да гэтага часу я яшчэ амаль нічога не ведаў пра Яна Паўла II. Маё першае знаёмства з гэтай вялікаю асобаю адбылося ў 1991 годзе, калі я паехаў у Чэнстахову на сустрэчу з Папам. Гэта была мая першая паездка ў Польшчу і першая сустрэча з Янам Паўлам II. У паездку мяне запісала мама праз парафію ў Ашмянах. Тады я нават добра не разумеў, што гэта за паездка, і кім на-самрэч быў Ян Павел II, я ведаў вельмі павярхоўна: у савецкі час інфармацыі пра гэта было вельмі мала.

— Вы находзіце з веруючай сям’і?

— Так, мая мама — каталічка польскага паходжання, а тата — беларус, праваслаўны, але ў царкву ён пачаў хадзіць пасля перабудовы, бо ў савецкі час быў членам партыі. Бацькі павянчаліся патаемна. У дзяцінстве мама вадзіла нас з сястроў ў касцёл

таксама ўпотай, на ўсялякі выпадак. У той час я трохі саромеўся гэтага, не хацеў, каб мама расказвала, што я хаджу ў касцёл, маім сябрам, бо гэтыя рэчы ўспрымаліся па-савецку — з крытыкай і насмешкамі. Сёння, канешне, усё змянілася: тыя з маіх сяброў, хто калісьці насміхаўся з рэлігіі, цяпер кожную нядзелю самі ходзяць у царкву...

А мне нават сорамна прызнацца, што падчас тае свае першай пілігрымкі на сустрэчу з Янам Паўлам II я не вельмі добра разумеў, хто ён такі...

— Для гэтага Вам трэба было трапіць у Кракаў...

— Напэўна, так. Я вучыўся, працаваў у акадэмічнай майстэрні імя Яна Матэйкі, пісаў працы, у тым ліку і на біблейскія сюжэты. За гэты час назбіралася пэўная колькасць працаў, якімі я хацеў падвесці вынік сваёй вучобы ў Кракаве. Я запытаўся ў свайго прафесара, якім чынам можна гэта арганізаваць. Ён прапанаваў

найперш паказаць мае працы на семестравым аглядзе разам з працамі іншых студэнтаў. Мне вылучылі частку сцяны, дзе я і павесіў свае карціны.

Пасля час стажыроўкі скончыўся, але ў мяне не было магчымасці арганізаваць персанальную выставу, каб паказаць свае працы. Прафесар падказаў мне, што ў лістападзе з’явіцца такая магчымасць. У гэты час у Кракаве акурат праходзілі Дні Яна Паўла II. Гэта быў 2007 год. Я згадзіўся з прапановаю прафесара, які паказаў мае працы рэктару ўніверсітэта. Тады ў мяне было ўжо шмат біблейскіх сюжэтаў, а тэмаю Дзён Яна Паўла II у тым годзе была тэма добра. Я вельмі ўсцешыўся і з натхненнем пачаў дапісваць яшчэ некаторыя працы. На Дні Яна Паўла II кожная навучальная ўстанова рыхтавала сваё мерапрыемства: тэатральная акадэмія — спектакль пра Вялікага Папу або на тэму добра, музычная акадэмія — канцэрт. Цікава атрымалася, што Кракаўскую акадэмію мастацтваў на Днях Яна Паўла II прадстаўлялі мае працы, хоць я і не паляк. Выставу мы арганізавалі ў галерэі Вышэйшай тэатральнай школы. Адкрыццё выставы адбылося якраз пасля спектакля, які таксама быў прысвечаны Яну Паўлу II, таму ўсе глядачы апынуліся на выставе. Людзі глядзелі, задавалі пытанні, многіх зацікавілі мае працы... У мяне брала інтэрв’ю польскае студэнцкае радыё. На той час у мяне яшчэ не было добрай моўнай практыкі, каб свабодна і прыгожа выказаць свае думкі па-польску, але штосьці сказаць я ўжо змог. Мне задалі пытанне: «Кім для Вас з’яўляецца Ян Павел II і якое ён мае значэнне для Вас асабіста?». Я крыху разгубіўся, бо на той момант мне не было чаго расказаць пра гэта, не было нагоды, каб наблізіцца да асобы Яна Паўла II. Я коратка расказаў пра яго адносіны з моладдзю, пра тое, як шмат ён

зрабіў, каб аб'яднаць маладых людзей, бо сам любіў быць з імі і, як сам казаў, у такія моманты нават адчуваў сябе маладзейшым.

Адным з гледачоў на той выставе быў ксёндз Тадэвуш Дзідэк, прарэктар Папскай тэалагічнай акадэміі, сёння гэта Папскі ўніверсітэт у Кракаве. Ён уважліва ўглядаўся ў мае працы, аднак нешта пытаўся не ў мяне, а ў прафесараў Акадэміі мастацтваў. Да сённяшняга дня я вельмі ўдзячны ксяндзу Тадэвушу, бо калі б не яго ініцыятыва, то невядома, як далей склаўся б мой лёс у Кракаве. Прафесар Дзідэк распавёў мне, што ў Тэалагічнай акадэміі адкрыўся факультэт выяўленчага мастацтва, і прапанаваў мне там выкладаць. Аднак для гэтага неабходна было скончыць дактарантуру. Мяне заўсёды прываблівала штосьці новае, таму прыкладна праз месяц я патэлефанаваў яму і згадзіўся на гэтую прапанову. Я запоўніў усе дакументы і мяне залічылі на дактаранцкія курсы ў Тэалагічную акадэмію, дзе я адвучыўся 4 гады. Адначасова я рабіў дактарат у Акадэміі мастацтваў.

— А як жа Ваша творчасць?

— Я ўвесь час творча працаваў: у інтэрнаце ў мяне быў пакойчык, дзе я мог пісаць карціны. Днём я хадзіў на лекцыі, а пасля лекцый працаваў. У выніку вясною 2008 года, праз год пасля пачатку дактарантуры ў Тэалагічнай акадэміі, я прадставіў альбом са сваімі працамі ў Акадэмію мастацтваў і распачаў працу над тэмай «Пошук святла ў сучаснай інтэрпрэтацыі біблейскіх сюжэтаў». У 2010 годзе я абараніў дактарат у Акадэміі мастацтваў, а паралельна хадзіў на лекцыі, здаваў экзамены ў Тэалагічнай акадэміі і выкладаў. У мяне былі дзве групы студэнтаў, для якіх я праводзіў заняткі па выяўленчым мастацтве: жывапіс і малюнак. Праграма ў нас была падобная да праграмы ў Акадэміі мастацтваў,

быў і нацюрморт, і партрэт, і фігура. Пасля па нейкіх прычынах было прынята рашэнне закрыць практычныя заняткі на факультэце выяўленчага мастацтва і пакінуць толькі тэарэтычныя — лекцыі па гісторыі мастацтва і агульную тэорыю. На жаль, гэты факультэт ліквідавалі, аднак я моцна не засмуціўся, у мяне былі свае планы і іншыя заняткі.

У 2011 годзе, калі я яшчэ выкладаў у акадэміі, я запланаваш сваю персанальную выставу ў архідыяцэзіяльным музеі Яна Паўла II у Кракаве. Дэкан параіў мне паразмаўляць наконт выставы з дырэктарам музея, ксяндзом Анджэем Навабільскім. Мы паразмаўлялі і запланавалі выставу на люты 2011 года. Гэта была ўжо другая мая персанальная выстава ў Кракаве.

Пасля абароны дактарату, у 2010 годзе, я прыехаў у Ашмяны, каб крыху адпачыць. Прыехала таксама і мая сястра з Польшчы, якая ўжо даўно жыве там са сваёй сям'ёю. Мы пайшлі ў горад з баць-

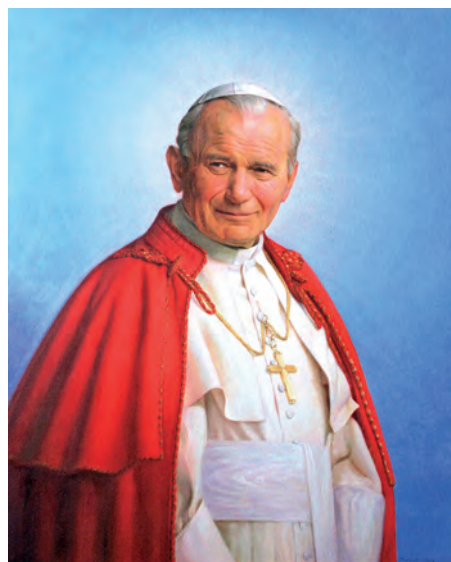
камі, а адно з улюбёных намі месцаў у Ашмянах — гэта краязнаўчы музей. Мы зайшлі, і супрацоўніцы музея, якія добра мяне ведалі, пачалі пытацца пра мае жыццё, запыталіся таксама, ці планую я жаніцца. Я адказаў, што планую, але тут жа немагчыма штосьці загадваць наперад, на што жанчыны казалі мне, што ў іх з'явілася новая супрацоўніца — Вераніка. Дзяўчына выйшла толькі на некалькі хвілін, бо засаромелася. Вераніка адразу мне спадабалася. Напрыканцы жніўня я ізноў паехаў у Кракаў, бо ў нас была запланаваная навукова-творчая паездка ў Іспанію і Партугалію. Перад пачаткам заняткаў я яшчэ раз прыехаў у Ашмяны, і мы з Веранікаю падалі заяву ў ЗАГС, а 22 студзеня мы ўжо распісаліся і ў лютым паехалі на адкрыццё майёй выставы ў Кракаў...

— Сярод Ваших працаў на той выставе ўжо былі звязаныя з папам Янам Паўлам II?

— У большасці там былі

«Ян Павел II у Кракаве».

Аўтарская копія беатыфікацыйнага партрэта Яна Паўла II у капліцы Палаца кракаўскіх арцыбіскупаў.

біблейскія сюжэты. Дакладна нават не памятаю, ці была там праца, на якой Ян Павел II намяляваны каля мінскага касцёла святога Роха...

— Такі своеасаблівы віртуальны візіт Яна Паўла II у Мінск. Цікава, як узнікла гэтая ідэя?

— Адзін час я хадзіў на свята Імшы менавіта ў касцёл на Залатой Горцы, ён здаваўся мне вельмі сімвалічным: у гэтага касцёла ёсць вельмі маляўнічы акцэнт, можа, таму што ён стаіць на горцы. На жаль, Ян Павел II так і не змог пабываць у Беларусі, таму мне хацелася спалучыць яго партрэт і касцёл на Залатой Горцы, зрабіць сапраўды віртуальны візіт у нашу краіну.

— Гэта была адна з першых Вашых працаў, прысвечаных Папу?

— Так, гэтая праца была напісана ў 2008 годзе падчас пленэру...

— У нас у рэдакцыі, дарэчы, ёсць графічная праца Уладзіміра Вішнеўскага, на якой таксама адлюстраваны віртуальны візіт Яна Паўла II у Беларусь, у сядзібу Рэйтанаў у Грушаўку, што пад Ляхавічамі.

— Цікава. Гэта яшчэ адна прычына, па якой мне падабаецца жывапіс, бо можна рабіць

тое, што ў рэальнасці немагчыма, можна ўявіць і намяляваць на карціне тое, чаго хацелася б...

— Сапраўды цудоўна! Мне вельмі падабаецца гэтая Ваша праца. А як адбылося Ваша знаёмства з асабістым сакратаром Яна Паўла II кардыналам Станіславам Дзівішам, які якраз у той час, у 2005–2016 гадах, быў Кракаўскім Мітрапалітам?

— Кардынал Дзівіш быў таксама апекуном музея Яна Паўла II, і таму менавіта ён адкрываў нашу выставу. На адкрыцці дырэктар сказаў, што некалькі тыдняў таму я ажаніўся, і кардынал удзяліў нам з жонкаю благаўладдэнне. У альбоме захаваліся фотаздымкі з той выставы, калі мы разам з ім хадзілі і я распавядаў пра свае працы. Мае карціны маюць сімвалічны характар, і трэба было дапамагчы гледачам, растлумачыць, што я хацеў паказаць. Гэта быў вельмі прыемны момант, і ў мяне засталіся цёплыя ўспаміны.

— Сяргей, Вы напісалі партрэт Яна Паўла II для Палаца арцыбіскупаў у Кракаве. Вобразна кажучы, Вы вярнулі Яна Паўла II на вуліцу Францішкаскую 3, туды, дзе ён спачатку быў як Кракаўскі Мітрапаліт, а пасля як Папа спыняўся, калі прыязджаў у Польшчу

і вечарамі меў звычку размаўляць з акна з кракавянамі, якія традыцыйна пад гэтым акном збіраліся. Як адбылося гэтае «вяртанне»? Партрэт Папы замовіў кардынал Станіслаў Дзівіш?

— Так, гэты беатыфікацыйны партрэт замовіў кардынал Дзівіш праз дырэктара музея.

— Для свайго капліцы?

— Так. Вось тут Ян Павел II маліўся, гэта яго кленчнік і крыху далей — алтар. Гэта праца была напісаная па просьбе кардынала Станіслава Дзівіша. Мне было цікава ведаць яго меркаванне. Ён прыняў маю працу як годную памяці Яна Павла II. Манахіні, якія працавалі з Папам і добра яго ведалі, таксама высока ацанілі працу.

— А вось гэты партрэт, які мы плануем змясціць на першай вокладцы часопіса?

— Гэты партрэт замовіла ў 2017 годзе Курыя Кракаўскай архідыяцэзіі таксама праз музей. У той час былы дырэктар музея пайшоў на пенсію, а новым дырэктарам стаў ксёндз Анджэй Вітка, з якім мы калісьці разам працавалі ў Тэалагічнай акадэміі.

— Дзе змешчаны гэты партрэт?

— Гэты партрэт змешчаны ў

акне ў пакоі Палаца Кракаўскіх арцыбіскупаў. На вонкавы бок акна Курыя замовіла польскай мастачцы мазаіку, якая была ўрачыста адкрыта год таму, 16 кастрычніка, у 30-ю гадавіну абрання Караля Вайтылы Папам...

— *Калі Вы пісалі партрэты Яна Паўла II, Вы карысталіся фотаздымкамі?*

— Я ўвесь час глядзеў фотаздымкі і выбіраў тое, што мне падабалася. З фотаздымкаў я браў толькі рысы твару і выбіраў, з якога ракурсу і пры якім святле лепш за ўсё паказаць Папу.

— *Гэта не тое самае, што зрабіць з фотаздымка копію?*

— Зрабіць з фотаздымка копію, зразумела, прасцей. Можна паўтарыць фотаздымак, але гэта не будзе жывапісам. Мае творчыя працы ў асноўным напісаныя ў сімвалічным стылі, але гэта карціна дастаткова рэалістычная.

— *Сяргей, мне здаецца, што Вам удалося перадаць не толькі знешняе падабенства, але і ўнутраную сутнасць Яна Паўла II, святасць, якую ён выпраменьваў, і высокую годнасць пастыра. Раскажыце, калі ласка, як Вам працавалася.*

— Разам з ксяндзом Віткам мы думалі, які фон даць да партрэта Яна Паўла II.

— *Прабачце, Вы маеце на ўвазе партрэт Папы, змеішчаны ў акне Палаца арцыбіскупаў, які мы друкуем на вокладцы?*

— Так, менавіта. Ксёндз Анджэй прапаноўваў паказаць Папу на фоне магілы святой Ядвігі ў Вавельскім замку, але гэта не найлепшы варыянт, таму што кампазіцыя гарызантальная, а сам фармат павінен быць вертыкальны, і рэшту прасторы таксама трэба было б чымсьці запоўні-

ць. Былі варыянты і некаторых фотаздымкаў, але яны мне таксама не падабаліся. А пасля раптам нам прыйшла думка намаляваць Яна Паўла II на фоне месца, дзе ён любіў маліцца, — каля алтара ў катэдры Вавельскага замка, за галоўным алтаром. Мне неабходна было там пабываць, зрабіць фота і эскізы. Дырэктар музея дамовіўся з пробашчам Вавельскай катэдры, каб мне далі гадзіну на фотаздымкі, таму мне дазволілі прыйсці а 9-й гадзіне, пакуль там яшчэ нікога не было, і я спакойна зрабіў добрыя фотаздымкі алтара з усіх бакоў, якімі я пасля карыстаўся.

— *Колькі часу Вы пісалі гэты партрэт?*

— Я пачынаў пісаць і нават скончыў картон яшчэ ў Мінску,

а далейшую працу працягваў у Польшчы. Увесь працэс заняў прыкладна паўтара месяца, а можа, і крыху больш. Месца для працы мне вылучылі ў духоўнай семінарыі, у той час акурат былі выкацы і навучэнцаў не было. У семінарыі якраз была перастаноўка, таму я мог выбіраць любое памяшканне ў будынку. Я, канешне, выбраў пакой на самым версе, дзе было найбольш святла. У гэтым жа будынку ў пакоі для гасцей я жыў. Мне было зручна, я мог працаваць вельмі позна, а часам, калі праца ішла добра і я не адчуваў стомы, мог працаваць нават да другой гадзіны ночы. У будынку была спартзала, таму часам я хадзіў туды размінацца. Калі б я пісаў дома, то бытавая мітусня перашкаджала б творчасці, а тут была засяроджанасць. І нават калі я рабіў перапынкі, то ўсё роўна заставаўся ў гэтай атмасферы: я выходзіў на галоўную плошчу Старога горада, зноў вяртаўся і браўся за працу з новымі сіламі. Гэта проста казка!..

— *Так, у Старым горадзе ў Кракаве можна зайсці, напрыклад, у Марыяцкі касцёл і там натхняцца працамі Віта Ствоша...*

— Так, і не толькі ў гэты. Па дарозе можна зайсці ў касцёл дванаццаці Апосталаў. Часта там праходзілі канцэрты, на якіх можна было паслухаць духоўную музыку. Увесь Кракаў — як музей! Для мяне гэты горад — нібы свой дом...

— *Адным словам, з Кракавам Вы супалі. Для таго, каб горад стаў тваім, з ім трэба яшчэ супасці. У Вас якраз і адбылося гэта шчаслівае супадзенне, што для мастака, напэўна, асабліва важна...*

— Нават цяпер, калі я працую дома, Кракаў дапамагае мне ў творчасці. Для натхнення мне

«Ян Павел II каля абраза
Маці Божай Чэнстахоўскай».

дастаткова паглядзець фільм, звязаны з жыццём Яна Паўла II або з Кракавам. І хоць я ўжо шмат разоў пераглядаў гэтыя фільмы, кожны раз для мяне — гэта новы эмацыйны штуршок.

— Я адчуваю, што Ян Павел II увайшоў у душу і сэрца мастака Шэмета і цалкам яго захапіў...

— І не толькі мяне, а таксама маю жонку. Я часта кажу ёй, што калі на сэрцы цяжка і няма настрою, то можна паглядзець фільм пра Яна Паўла II, на што жонка адказвае: «Я б з задавальненнем, але ж я ізноў буду плакаць». Мая Вераніка паходзіць з пасёлка Наваполле, што каля Дудутак, там цяпер живуць яе бацькі. Хоць Вераніка ў дзяцінстве была ахрышчаная ў царкве, але бацькі не вадзілі яе ў царкву на набажэнствы, бо яе бацька, як і мой, быў членам партыі ды і побач не было царквы. Аднак Вераніка вельмі праніклася маёй любоўю да Яна Паўла II і вельмі яго паважае...

Можа, крыху рана пра гэта гаварыць, але цяпер я пішу партрэт

кардынала Станіслава Дзівіша для францішканскай галерэі, дзе захоўваюцца партрэты ўсіх польскіх кардыналаў, пачынаючы, калі не памыляюся, з XVI стагоддзя.

— Для мастака вялікі гонар трапіць у гэтую галерэю. Сяргей, а астатнія партрэты Яна Паўла II хтосьці замаўляў ці гэта была Ваша ўласная ініцыятыва?

— Гэта была толькі мая ініцыятыва. Я проста хацеў зрабіць серыю працаў, якія былі б зразумелыя звычайным людзям. Гэта больш рэалістычныя партрэты для Цэнтра Яна Паўла II у Кракаве і для яго Кракаўскага музея. У мяне ўжо даўно няма гэтых працаў, усе яны знаходзяцца ў Польшчы.

— «Віртуальны візіт Папы ў Беларусь» таксама знаходзіцца ў Польшчы?

— Я ўжо дакладна не памятаю, дзе ён знаходзіцца: у Польшчы ці ў Вільні.

— Шкада, што не ў Беларусі.

— Так, на жаль. Калі я пісаў гэтую працу, то прыдумваў дадатковыя вобразы і сімвалы: так на карціне можна ўбачыць важны сімвал — човен Пятра. У працэсе працы мне часта прыходзяць новыя ідэі. Калі я пачынаў пісаць гэтую карціну, я яшчэ не ведаў, як скончыць яе, таму разважаў і шукаў кампазіцыйныя лініі. Мне хацелася дадаць нейкі сімвал, а пасля — гляджу на палатно і заўважаю, што ў гэтай абстрактнай сістэме ўжо ёсць пляма, якую я бачу як човен. Засталася толькі чыркануць і атрымаўся

човен, на якім плыве наш Касцёл, а Ян Павел II побач з ім, вельмі блізка...

— А партрэт Папы з Маці Божай Чэнстахоўскай?

— Тут ужо няма таямніцаў: на карціне Папа, больш сталага веку, падчас малітвы. Я ведаю, што Чэнстахоўскі абраз Маці Божай з'яўляецца сімвалам для Польшчы, як для нас — абраз Маці Божай Будслаўскай.

— А на гэтым партрэце Папа ўсмішлівы, нават вясёлы...

— Мне хацелася паказаць Папу такім, якім ён бываў на сустрэчах з моладдзю. Я адмыслова падмаляваў фон, каб ён атрымаўся больш плоскім і крыху аплікацыйным. На карціне шмат блакітнага, неба я паказаў абстрактным... Ян Павел II добра ўспрымаў сучаснае мастацтва, таму мне заўсёды здавалася, што калі б яму паказаць творы сучаснага жывапісу, ён не назваў бы іх «мазнёй», успрыняў бы нармальна.

«Ян Павел II падчас сустрэчы з моладдзю».

... Калі ўспамінамі яшчэ вярнуцца ў Кракаў, можна адзначыць, як шмат там усяго, звязанага з духоўнасцю і са святымі людзьмі, напрыклад, сястра Фаўстына, брат Альберт, святы Станіслаў... Палякі знялі добрыя фільмы пра гэта, напрыклад, Кшыштаф Зануссі — «Брат нашага Бога» («*Brat naszego Boga*»), Дарыюш Рэгуцкі — «Бог у Кракаве» («*Bóg w Krakowie*»), які выйшаў у пракат у 2016 годзе. Сюжэт гэтага апошняга фільма крыху сюррэалістычны, а гісторыі герояў звязаныя з Кракавам.

... Яшчэ ў мяне ёсць некалькі невялікіх працаў, прысвечаных Яну Паўлу II. Скажам, малады вобраз Папы я «запазычыў»: ён ёсць на яго фотаздымках. А на іншай карціне я ўжо проста паказаў Кракаў з яго двума сімваламі — Марыяцкім касцёлам і Вавельскім замкам. Тут задумены Ян Павел II, які, можа, працуючы ў Ватыкане, успамінае свой любімы Кракаў і марыць...

— *Можа, яшчэ што цікавае прыгадаеце з гісторыі стварэння партрэтаў Яна Паўла II?*

— Мне згадваецца адзін момант. Аднойчы, калі я ішоў у дэканат, мяне паклікаў дэкан і падказаў, што ксёндз пробашч новага кракаўскага касцёла святога Юзафа хоча змясціць менавіта беатыфікацыйны партрэт Яна Паўла II (якраз у той год адбылася беатыфікацыя), у адной з капліцаў святыні. Праз некалькі дзён я паехаў паглядзець капліцу. З ксяндзам Адамам мы дамовіліся, што я напішу гэтую працу. Я запытаў яго, як лепш паказаць Папу, бо гэта была адна з першых маіх працаў, звязаных з Янам Паўлам II. Ксёндз пробашч сказаў, што я магу рабіць усё на свой густ, галоўнае, каб было падабенства з беатыфікацыйным вобразам Папы. Мне не хацелася ўжываць вельмі яркія колеры і ствараць блакітны фон, які робіць вобраз ненатуральным і

нават саладжавым. Я заўсёды стараюся акуратна абыходзіцца з фарбамі. Акцэнт павінен быць адзін! Я зрабіў больш колеравы акцэнт на чырвоным, а не на блакітным. Я камбінаваў, ускладняў карціну абстрактнымі плямамі, бо хацелася зрабіць моладзевы варыянт партрэта. У мяне былі пэўныя сумненні, што крыху згубілася падабенства, характар твару. Але ж тут партрэт для капліцы, і на яго будуць глядзець не мастацтвазнаўцы, а звычайныя людзі, якія будуць прыходзіць у капліцу і захочуць пазнаць свайго Папу. Гатовая праца нейкі час знаходзілася ў капліцы, але пасля я ўсё ж забраў яе, каб дапрацаваць твар, зрабіць яго больш падобным да таго, што на фотаздымку. Усе казалі, што атрымалася добра. Сёння гэты партрэт цешыць людзей у Кракаве ў капліцы касцёла святога Юзафа ў Новай Гуце.

— *Сяргей, падагульняючы нашую размову, як бы Вы акрэслілі, кім асабіста для Вас з'яўляецца святы Ян Павел II?*

— Я ўспрымаю яго як жывога, блізкага мне чалавек і думаю, што ён нас чуе. Для мяне Ян Павел II — гэта настаўнік, да якога можна звяртацца ў кожную хвіліну, у асабліва цяжкія, складаныя моманты жыцця — ён заўсёды выслухае і падкажа мудрае выйсце са складанай сітуацыі... Так, яго няма сярод нас, але ён працягвае дапамагаць. Як я ўжо казаў, мне дастаткова толькі паглядзець відэа, і праблема, якая палыхала, выглядае інакш: яна не такая ўжо вялікая, і яе можна вырашыць. Я вельмі люблю слухаць яго казанні. Ян Павел II ніколі не асуджае чалавека, ён гаворыць так, як, магчыма, сказаў бы сам Езус: мудра, з усмешкаю на твары, як добры настаўнік, які павучае вучня, што стараецца выправіцца, але ізноў памыляец-

«Згадваючы свой любімы Кракаў».

ца. Таму я заўсёды ўяўляю Папу з усмешкаю на твары і з добрым айцоўскім сэрцам. Для мяне ён сапраўды вельмі блізкі, і я часта да яго звяртаюся ў малітвах і думках, тым больш што ў маёй майстэрні ёсць кнігі Яна Паўла II і яго фотаздымкі. Я магу проста глядзець на гэтыя здымкі і натхняцца для працы. Мяне шмат што звязвае з Янам Паўлам II, і ў мяне такое адчуванне, што ён — мой блізкі чалавек або хтосьці з маёй радні. Увогуле, мне часам здаецца, што мой пошук святла найбольш поўна ўвасобіўся менавіта ў партрэтах святога Яна Паўла II, нашага сучасніка, які сапраўды выпраменьваў гэтае незвычайнае святло святасці і чалавечнасці.

— *Сяргей, дзякуй Вам за шчырую размову і за Ваш талент.*

Размаўляла
Крыстына Лялько.

Прэлат кс. Пётр Татарыновіч
(1961 г.).

Ксёндз Пётр Татарыновіч — каталіцкі святар, пісьменнік і перакладчык, заснавальнік Беларускай рэдакцыі Ватыканскага радыё, доктар тэалогіі (1950), прэлат (1961).

Нарадзіўся 2 чэрвеня 1896 г. у в. Гайнін у Слуцкім павеце (цяпер Ляхавіцкі р-н). У Слуцку скончыў сярэднюю школу. Паступіў у Пецябургскую духоўную семінарыю, аднак бальшавіцкая рэвалюцыя 1917 г. не дазволіла скончыць навучанне. Працягваў вучобу ў духоўнай семінарыі ў Мінску.

12 чэрвеня 1921 г. атрымаў святарскае пасвячэнне. Працаваў у Пінску, Наваградку, Баранавічах, Дамачаве і Століне.

Падчас Другой сусветнай вайны некаторы час знаходзіўся ў Варшаве, працягваў душпастырскую, літаратурную і культурна-асветніцкую дзейнасць.

У 1944 г. у Мінску выступіў з прамоваю на Другім Усебеларускім кангрэсе.

Напрыканцы вайны выехаў за мяжу. Вучыўся ў Рыме ў Папскім інстытуце ўсходніх навук. У Вечным горадзе заснаваў беларускі каталіцкі часопіс «*Жніў*» і Беларускаю рэдакцыю Ватыканскага радыё, якую ўзначальваў да 1970 г. Аўтар кніжак «Святы Ізідар хлебароб» (1928), «Купалле» (1930), «Шляхам дзіваў і ўражанняў» (1934). Друкаваўся таксама пад псеўданімам Пётр Задума.

Пераклаў на беларускую мову раман Генрыка Сянкевіча «*Quo vadis*» (1956).

Памёр 3 верасня 1978 г. Пахаваны на рымскіх могілках *Cimitero Flaminio*.

«Дайце сённяшняму свету Францішкаў...»

Зацёмкі з падарожжа ў Рым кс. Татарыновіч напісаў на пачатку 30-х гадоў, калі служыў душпастырам на Палессі, у Століне. Чым жа прыцягальныя гэтыя падарожныя нататкі маладога святара, чым яны цікавыя і дарагія нам, сённяшнім чытачам? Думаецца, найперш тым зарадам вялікай сыноўняй любові, з якою піша аўтар пра сваю родную старонку, параўноўваючы яе сціплую, някідкую красу з прыгажосцю Італіі ды іншых краінаў, якія ён бачыў па дарозе ў Рым. Іх прыгажосць выклікала яго захапленне, але сэрца ягонае і ягоныя думкі пастаянна былі скіраваныя да бацькоўскага Краю: «Чаму ты ўцякаеш тут перада мною, Бацькаўшчына мілая? Ці баішся, каб не прыраўняў Цябе, беднае, да загранічнай культуры? Не саромейся, мілая! Ты бо першае заняла месца на дне душы маёй. Ня выжану Цябе адтуль за жадныя скарбы свету!..»

Асобнае ўвагі заслугоўвае мова Татарыновічавых зацемак. Яны былі напісаныя і надрукаваныя лацінкаю. Мы (для зручнасці чытання) друкуем іх кірыліцаю, захоўваючы, па магчымасці, адметнасць аўтарскага стылю, правапісу і аўтарскай лексікі — жывой, ёмкай, вобразнай і такой арыгінальнай, такой спаконвечнай...

Колькі ж выдатных асобаў ва ўсім свеце пісалі свае творы пра падарожжа ў Рым і ў Італію! Згадайма хоць бы некаторых з найбольш вядомых ды знакамітых: французскі святар а. Луі Бовэн, французскія пісьменнікі Франсуа Шатабрыян і Стэндаль,

класікі сусветнай літаратуры англійскі пісьменнік Чарльз Дзікенс і немец Ёган Вольфганг Гётэ, які напісаў «Падарожжа ў Італію» і знакамітыя «Рымскія элегіі», а таксама нашы сучаснікі Іосіф Бродскі з ягонымі «Рымскімі элегіямі» і а. Георгій Чысцякоў, які назву сваіх «Римских заметок» прадубліраваў па-італьянску: *All'ombra di Roma*, даўшы дадатковую нагоду для роздуму над этымалогіяй слова «зацёмкі», бо *ombra* з італьянскай мовы перакладаецца як цень...

І як жа прыемна было адкрыць для сябе выдадзеныя амаль 90 гадоў таму зацёмкі з падарожжа ў Рым беларускага святара Пятра Татарыновіча, якія так натуральна ўпісваюцца ў шэраг рымскіх падарожных твораў сусветнай літаратуры...

Вандруючы па Італіі «шляхам дзіваў і ўражанняў», пасля наведвання базылікі вялікага самотніка і паэта св. Францішка Асізскага, кс. Пётр Татарыновіч напісаў у сваіх зацёмках: «Дайце сённяшняму свету Францішкаў, і стораз горшыя крызісы ня будуць для яго страшнымі».

Залатыя словы! І якія ж актуальныя таксама і ў наш час!

Няхай жа гэтая публікацыя, прымеркаваная да 70-годдзя Беларускай праграмы Ватыканскага радыё, будзе данінаю павагі да яе заснавальніка і да яе сённяшніх супрацоўнікаў на чале з дырэктарам кс. Аляксандрам Амяльчэнем, якія годна працягваюць гэтую высакародную справу.

Крыстына Лялько

Шаноўныя чытачы, прапануем вашай увазе пачатак публікацыі зацёмкаў з падарожжа ў Рым кс. Пятра Татарыновіча, якія аўтар назваў «Шляхам дзіваў і ўражанняў». Гэтую невялічкую кніжыцу, выдадзеную лацінкаю ў Вільні ў 1934 г. выдавецтвам «Хрысціянскай думкі», прапанавала нашай рэдакцыі вядомая беларуская фалькларыстка Лія Мацееўна Салавей, за што мы ёй шчыра ўдзячныя.

Асоба кс. П. Татарыновіча добра вядомая ўсім, хто цікавіцца гісторыяй духоўнага і рэлігійнага жыцця нашага Краю, а таксама гісторыяй беларускай літаратуры, бо ксёндз Татарыновіч быў таксама пісьменнікам, перакладчыкам і журналістам.

Менавіта ён распачаў вяшчанне беларускай праграмы Ватыканскага радыё і больш за 20 гадоў яе ўзначальваў, перакладаючы на родную мову пасланні, дакументы і навіны Апостальскай Сталіцы.

У перакладзе кс. Пятра Татарыновіча на беларускую мову выйшаў выдатны твор Генрыка Сянкевіча «*Quo vadis*», бестселер каталіцкай літаратуры, які і цяпер гучыць на хвалях Беларускай праграмы Ватыканскага радыё ў таленавітым чытанні дыктара і актора Алега Вінярскага.

Джэймс Макінтош Патрык, «Асізі», 1934 г.

Кс. Пётр Татарыновіч

«Шляхам дзіваў і ўражанняў»

Зацёмкі з падарожжа ў Рым

Столін, а — Рым. Шэрае, тонучае ў балоце і туманах Палессе — і вечна сонечная, іграючая чароўнымі колерамі палёў пшанічных, вінаграднікаў, красак, мастацтва і вадаліваў, з вечна бурлівым распяваным жыццём Італія! Ці можна сабе ўявіць большы кантраст? Ці льга змясціць той вялізарны кантраст у патульнай, скромнай душы палескай?..

* * *

Нядзеля, восьмага кастрычніка 1933 г. На дварэ сумная, мокрая палеская восень. Стогнучы, цягнецца цягнік, валачэ замаркочаных шэраю мэланхоліяй падарожных. За вокнамі вагону безбярэжныя мачары, лугі ды дзікія хмызнякі.

Гутарка між спадарожнікамі ня клеіцца. Хочацца маўчаць і думаць, думаць без канца... Адзінай разрываю ў нашым аддзеле — забаўны, мілы хлопчык, сыночк вучыцеля з нейкай вёскі Лунінецкага павету. Цягаючы рэмень ля вакна, паганяе, шчабечучы

па-беларуску, марудны цягнік. А матка скаржыцца на «няшчасце», што ня можа адвучыць яго ад «хлопскай» мовы...

Ды зноў безнадзейная цішыня...

Пінск, Берасць, Варшава мінаюць у ваччу бяспследна. На другі дзень а 5-й рана паказваюцца з густых туманаў Катовіцы. Стройныя камянічкі, чыстыя, хоць сонныя йшчэ вуліцы, напамінаюць крыху ўжо Эўропу. Відзён нават па-над кучкаю старых дамоў і чатырнаццаціпаверхавы «хмарадзёр» — перла меснай амбіцыі. Недалёка яго ў новым стылі — новы касцёл «гарнізонавы». Сумная мэланхолія, бы на тым Палессі, агартае, калі глядзіш на гэтую простую мураваную скрыню з высокім комінам — мабыць, вежай — наўсё.

У гасцініцы — прытульнасць і незвычайная ветлівасць. На вуліцах, у крамах мова нямецкая досыць моцна йшчэ ідзе ў перагонкі з польскай. Даследжваецца на кожным кроку тут каталіцкі дух:

духоўнага вітаюць праходзячыя інтэлігенты і неінтэлігенты каталіцкім «пахвалёны».

У цягніку для пельгрымаў даволі выгодна, але сон не бярэ, зараз бо, зараз граніца. Б'ецца, рвецца сэрца. І што такое магічнае крые ў сабе тая заграніца! Чаму ты ўцякаеш тут перада мною, Бацькаўшчына мілая? Ці баішся, каб не прыраўняў Цябе, беднае, да загранічнай культуры? Не саромейся, мілая! Ты бо першае заняла месца на дне душы маея. Ня выжану Цябе адтуль за жадныя скарбы свету! Патраплю Цябе апраўдаць у адсталасці культуральнай: Ты ж бо горкая, даўгалетняя сіраціна, Родная мая!..

* * *

Гадзіна, дзве язды ад Катовіц. — «Пятровіцэ!» — крычыць ужо чэскі чыгункавец. Кідаемса к вакну, але нічога нявідна — ноч. У вагоне з'яўляюцца зараз гранічныя чыны. Выгляд уніформаў іх надта ж скромны, настрой

бадзёры. За мінут дваццаць усе фармальнасці кончацца. Хутка пераладжаны цягнік чмыхануў раз-другі і... пасунуў, занураючыся быстра ў непраглядную цемру начную, так, як мы ў глыбокі сон.

Гэтулькі адно чулі і бачылі мы Чэхаславаччыны.

Назаўтра будзімся каля шостае рана. Праціраем заспаных вочы і з цікавасцю глядзім праз акно на ваколіцы. Дзе мы? — «Прадмесце Вены!» — аглашае нехта, бывалец.

Сонейка быстра разганяе раннія сонныя хмары. Цягнік ляскаціць і прэ ўсёй парай. Эгэ! То не палескі «Максім». Ня даў нават і раскатурхацца.

«Вен!» — крычыць круглы бадзёры *deutsch* у блішчастых гузіках.

* * *

Гасцініца «*Habsburg*» размяшчае нас даволі марудна. Выяўляецца на ўступе нямецкі рыгарызм: аднаго з нашых пельгрымаў зрабілі «бабай»: замест Кскі — запісалі Кска і зарэзаравалі для Кскай нумар. І як жа пасля ўпусціць у дамскі пакой мужчыну? Родзіцца спрэчка. Урэшце Кскі ня можа вытрываць і, трасучы сваю купчастую чорную бараду, падносіць голас да аддзвернага: «*Mein Herr!* Глядзі, лепшага дакументу, як гэты, не магу вам паказаць на пацверджанне таго, што я бабаю ніколі ня быў!» Зарагаталі ўсе, і немец наш змякчэў.

Але акром жартаў трэба сказаць, што наагул у Вене выразна кідаецца ў вочы высокая ступень таварыскага ўзгадавання, ветлівасць, услужнасць.

Вена — 2-мільёнавы горад. Чаруе ён сваёю прыгожаю густоўнай архітэктурай ды чыстатой. Вуліцы роўныя, прасторныя, упрыгожаныя пекнымі прысадамі, кветнікамі. Адна з іх, *Mariahilfenstrasse*, цягнецца аж 6 з палавінай кілометраў. А ёсць бульвар і 15-кілометравы.

Дамы, якіх налічвае Вена каля 50-ці тысяч, — як цацкі, стылёвыя, многапаверхавыя, у сярэдзіне ўсюды вінды, хутка і далікатна ўздываючыя гасцей уверх. Усюды лад, гармонія, хараство. Замкі нашых магнатаў проці такіх цудаў архітэктуры выглядаюць бы сялянскія хаты.

З найбольш важных асабліва сцяў Вены — гэта *Stefankirche*, катэдральны касцёл венскіх каталікоў. Адна з найцуднейшых святыняў свету. Здалёк цікаваму воку выдаецца з мноствам сваіх вострых вежычак ды дахаў-прыдашкаў, над якімі пануе высозная, болей 130-ці метраў, бы страля, пушчаная ў неба, гадоўная вежа — здалёк — кажу — выдаецца гэна будоўля, бы куст стройных топаляў, што пнуцца ўгору. Такі спосаб будавання завецца «готыцкім стылем», бяручы пачатак з пабожнага сярэднявечча. Усё ў ім уцякае ад зямлі к небу. Стыль такі вельмі гарманізуе з духам хрысціянскім: душа, растучы ў дасканаласць, пнецца ўсё вышэй і вышэй да Бога, да Ідэалу, да вечнага свайго прызначэння.

Зблізка мурны выглядаюць крыху прыстарэлымі. Але пакуль увайдзем у сярэдзіну, затрымаўшы над адной вельмі цікавай дробяззю, сведчайай аб тым, як сярэднявечча ненавідзела грамадскія праступкі. На касцельных мурах тут жа пры вулічным ходніку, на вышыні росту чалавека, умураваны жалезны локаць (мера), кружок, велічынёю з нармальны бохан хлеба і грубы жалезны крук. Згадайце, нашто гэта? Культура грамадская, прабіваючы сабе дарогу ў дзікія гушчы народаў, цяжкую ня раз мела задачу ўзмаганні з грубым іхнім сумленнем і мусіла часта ўжываць суровыя на наша паняцце кары. Перад намі вось і ёсць адзін спосаб такой кары: магістрат, беручы ў абарону наіўных тагачасных кліентаў, якіх неміласэрна абармочваў

круцель крамнік, правяраў, ці праданая крамніна аскаржанага купца адпавядала справядлівай меры; калі не, то асуджаў яго на публічную ганьбу: прывязваў да ўспамянутага крука, і кожны прахожы на яго з пагардаю пляваў. Паступовая сучаснасць — ведама — пастыдаецца такое кары, цікава толькі, чаму гэта сучаснасць не стыдаецца падобных або йшчэ і горшых праступкаў?.. Аб якой гэта паступовасці сведчыць — узад ці ўперад?.. Ці ня прыдзецца зноў уцякаць нам ад такое паступовасці ў святыню хрысціянскую?..

У сярэдзіне катэдры — цуды красы, мастацтва! Каларыт абразоў, разьбяных сталляў, балюстрадаў, алтароў — цёмны. Вітрынавыя вокны ледзьве цэдняць рожнакалёрнае святло ў абшырную панурую прастрань, так што ў святыні валадарыць вечны змурок. Душа ў тым змуруку хутка неяк супакойваецца, братаецца з нябеснымі духамі, якія з асабліваю сілаю прамаўляюць тут да яе з кожнага абразу, з кожнай статуі, з кожнай нават дробязі мастацкай. Жыве тут усеўладна дух, закованы, заклаты хрысціянскім геніем у мастацкія формы матэрыі.

Ах, якая ж розніца ў параўнанні з новачаснымі будовамі! Там жывая сіла, краса, думка, паэзія разрадаванага ці размоленага чалавечага жыцця, а тут — смяротны, дзікі, нудны, з голымі сценамі кубізм без ніякага следу красы і жыццярэдасці. Сапраўды абраз сучаснага, збянтэжанага матэрыялізмам, ледзь жывучага «валадара зямлі»...

Наглядным пацверджаннем гэтага ёсць так званы «*Marxhaus*» — дом сацыялістычны. Уявеце сабе мураванае аднапаверхавае гумно ў форме простае, затое чырвонае, пасечанае густымі квадратнымі дзюркамі, мабыць, вокнамі — скрыню, даўжынёю адзін кілометр — вось вам показ колектывізму, слаўны «Маркс-

палац».

Што за нудны шаблон, што за цесната і ўбогасць думкі! Няма дзе прыпыніцца воку. Можна сабе ўявіць, што ўжо там за будаўніцтва ў Марксавым царстве Расеі!..

З усмешкай большасць венчыкаў абмінаець гэны горкі плод марксаўскай тэорыі.

Тож і мы ўцякайма хутчэй ад гэнай пракуды. Хуткабежныя самакаты прыносяць нас на другі бераг людскіх выбрыкаў і высыпаюць на прасторным, шырокім пляцы, у глыбі якога красуецца дзяржаўны замак *Schoenbrunn*.

Вось тут затужанае вока мае чым нацешыцца. Стыль, сымэтрыя, гарманійная рознаякасць, пэрспектыва, смеласць і багацтва помыслаў — адным словам, шырокі размах архітэктанічнага гэнія! У цэнтры фронту, у стройнай калюмнадзе — высокі пад'езд. Аркады брам і прасторных вокан вабяць фантастычнай арнамэнткай і паважна запрашаюць госця. А ў сярэдзіне! Мармур, краскі, золата, люстры крышталі на сценах, лямпіонах ды жырандолях і падскляпеннямі калідораў і нязлічаных — кажуць 1 400 — раскошных саяў — проста крычаць: вось дзе хараство! Адна толькі сая Марыі Тарэсы ацэнена знаўцам на мільён даляраў. Манархія гэта аўстрыяцкая ў сваім часе калаціла Эўропай. Уся гістарычная слава нябожчыцы даваеннае Аўстрыі круціцца ля яе, моў ля альфы і амэгі. Няма ані аднэй мастацкай сцэны без яе асобы цэнтральнай. Але ж то сапраўды была вялікая маці дзяржавы, важыла 10 пудоў, а манаршую сям'ю ўзбагаціла адзінаццацімі спадкабярнікамі. Дык і летняя рэзідэнцыя была скроена пад яе мерку.

Але ўсё на свеце змяняецца. Жыццё выгнала каранаваных волатаў з тога раю. Сяння ўтрымоўваецца ён толькі як музей, памятка мянуўшай роскашы.

Асуджаючы, аднак, пышную

збыткоўнасць манархаў, не забудзьма прызнаць, што ўсё ж такі яны адзначаліся меншым шавінізмам, чым гэта ёсць сяння, у адносінах да недзяржаўных народаў. Яны, пазваляючы сваім народам карыстацца роднай мовай і культурай, шмат іх падгадалі. Дзякуючы таму браты нашы Украінцы стаяць сяння ўжо на моцных нагах.

Многа йшчэ манументальных гмахай, як царскія замкі, музеі, парлямэнт, *rathaus*, опэра, запрашаюць у адведзіны, але спяшым адведаць «Венскія Катакомбы».

Толькі ж не жагнайся, дарагі чытачу, сходзячы разам са мною ў гэны разлеглы лябірынт падземных калідораў, бо не такія тут «катакомбы», якія аглядаць у Рыме, не крывёй тут мучаніцкай пахне, але... разнародным віном.

На ўступе — прыватны музей гэнай слаўнай даўгалетняй фірмы: розныя старыя і новыя прылады вырабу віна, дакуманты, адзнакі, нагады выставовыя і г. д.

Пасля — несканчатная галерыя дубовых бочак. Але ж бочкі там бочкі! У не аднэй з іх, каб не забойчы запах, зрабіў бы ты, браце селяніне, сабе раскошную хату. На фронтавым дне — мастацкая разьба розных сцэнаў з гісторыі віна. Удастоіліся там месца і святыя апосталы нават... У найбольшай бочцы можа змясціцца два вагоны віна. Чулі? Шчасце толькі, што большасць іх парожныя, а то б, ня тут спамянаючы, пад благую прычыну маглі б затапіць усю Вену.

Але ўступім яшчэ для поўнасці арыентацыі ў слаўную *Staatsopera*. Знаходзіцца яна ў цэнтры гораду, на прыгожым пляцы. Ідзём цэлы час цэнтральнымі вуліцамі. Навокал, моў зорныя ланцугі, блішчаць з лятарняў і вакон тысячы лямпаў, то зліваючыся ў залацістую, чароўную сымфонію гаручых красак, то поўзаючых вагністымі вужачкамі па вітрынах, шыльдах, пішучы розныя чмутарскія рэклімы, то

рассыпаючыхся на цёмнай аснове неба разнаколернымі шнурамі іскрыстых пацерак. Чары, дзівосы сучаснай аптычнай тэхнікі! Сколькі ж энэргіі электрычнай глытаюць яны! Асвяціў бы ёю ўсю нашу Беларусь.

Затрымаўшыся хвілінку здалёк на пляцы, каб уняць усё вокам у пэрспектыве. Перад намі высокі рэнэсансавы гмах Опэры. На партэры і першым паверсе стройная калюмнада.

З правай стараны гмаху бачым памятник Гётэ, а за ім царскі парк. Напроціў — Акадэмія Мастацтва, а перад ёю памятник Шылера. Тут Парнас вялікіх музыкаў і паэтаў, калыбка вялікіх натхнёных кампазытараў Бетховена, Моцарта, Шуберта, Штрауса і т.п.

Уходзім. Што такое? Цішыня смяротная. Служба глядзіць на нас з вымоўным незадаваленнем. Хутка дагадваемся, што на вагонаў непунктуальных тут не чакаюць...

Цішком уціскаемся ў першае лепшае ложэ. На сцэне канчаецца першы акт «Травіаты». Але ж далечыня — без біноклю ані руш! Акустыка — шалёная: з далёкай сцэны ўважае вуха нават шэпт можа ўлавіць. Спяваюць нешта трагічнае: першай славы сапран і барытон. А галасы ж тыя галасы! Ну проста скрыпка жывая ці віліончэля! Што за тэхніка, што за скаля! То раскатамі грому сцэны калоціць, то трэлю салаўінаю гіне ў недасяжнай вышыні... Душа плыве на хвалях тэй чароўнай мелёдыі ў засветы раскошных, утульных, салодкіх мараў, успамінаў, у краіну забыцця і ціхіх летуценняў... Сам ня ведаеш — ці на небі ты, ці на зямлі... І ня чуеш, як чарадзейная песня тая, мякка хвалюючы, паволі слабее, замірае, а за ёю моўкнуць, бы зачараваныя, каскады разгавораных струн аркестры. Скончаны першы акт. Бухнула з усіх старон электрыка. Агromністая зала крычыць краскамі ды золатам! Месцы, якіх Опэра мае 2 263,

заняты ўсе. Публіка стройная, элеганцкая, спакойная, паважная, відаць, улюбяная песняй. Прыцішны гоман гіне ў гіганцкім прасторы, нэрваў ня дражніць, ня плошчыць думак і перажыванняў. Таварыская культура валадарыць тут у цэлай поўні свайго значэння. Прыятна, міла, душой адпачываеш, ня хочацца выходзіць.

І прыраўняй ты ўсё гэта да нашых сялянскіх вечарынаў або тэатраў, ладжаных па закураных цесных хатах, або гумнах, і то часта ўкрадкам ад паліцыі!.. І смех бярэ і плач. О, праклятая, горкая іронія долі!

Але далей, далей у свет шырокі, культуральны!

Назаўтра ад гадзіны восьмай рана зноў ляцімо экспрэсам праз Аўстрыю. Пагода зменная. Сонца пакажацца із-за хмараў ды зноў скрыецца. Аўстрыя прадстаўляецца як бы адзін, шырока раскінуты горад; уся правінцыя ўсееная белымі мураванымі дамкамі, едзе — здаецца нам — едзе і ніяк ня можам выехаць з Вены. То тут, то там дамкі гэныя згушчаюцца, творачы меншыя і большыя гарадкі. А ўсюды дымяць фабрыкі. Немцы — знача — умеюць гаспадарыць нават і ў часах крызісовых.

Дарогі ўсюды асфальтовыя з прысадамі фруктавых дрэваў.

Едзе ужо чатыры гадзіны. Курганы і прыгоркі растуць, растуць прад намі ў высокія горы. Цягнік то абягае іх далінаю ракі *Mür*, то пранізвае тунэлямі. Тунэлі штораз часцейшыя, даўжэйшыя. Прашыбаем вось адзін з іх паўтаракілометраў. І... Альпы! Альпы!.. Снежных вярхоў добра не відаць — у хмарах. Кажуць — мы ўжо на вышыні чатырох з палавінаю кілометраў.

Гарыстыя, з рознабарвістай ліствою лясоў, ручаёў бурлівых і шлюзаў або грозных дзікіх скал акаліцы, штораз больш маляўнічыя. На станцыях спацыруюць у цікавых нацыянальных

стройках месныя горцы. Народ стройны, з арліным паглядам. Там вунь ветліва кланяецца нам адзеты па-цывільнаму духоўны мяйсцовы. Край моцна каталіцкі. Няма вёскі без касцёла. Усюды на стройнай вежычцы над кучкаю дамоў пануе крыж касцельны. Каталіцкі дух рэлігійнага братання адчуваецца на кожным шагу.

Але звязчае вось апошні «*aufstang*» нам ветлівы кандуктар. У цягніку — песні, пад'ём духа! Сэрца чуе нешта новае і ня мыліцца: цераз мінут дваццаць — «*Tarwisio*», Італьянская гранічная станцыя.

Зусім іншы ўжо свет, іншыя людзі: маленькія, чорныя, рухавыя, гаваркія, а цікавыя да чужаземцаў, як жыды. На твары маюецца вясёлая бестурботнасць. Хто тут з іх чыгункавец, хто мае абслужваць «загранічны» цягнік? Няўжо вунь той вясёлы сін'ёр у чырвонай шапцы рандэлькавай, што стаіць сабе, нагнуўшыся, з жартаўлівай мінай ды забаўляе чарнамазае «*bimbolo*»? Але чаму ж цягнік яго менш цікавіць, як забаўнае дзіцячэ?..

Паважны тон у гэну цыганскую атмасферу ўносяць толькі чорныя, нахмураныя — ня ведаю чаму — фашысты. Чорныя рубашкі іх і «фэзы» рэзка адбываюцца ад рознабарвістай грамады і ўдатна гармонізуюць з іхняй напалеонаўскай мінай. Цікава! Дык скарэй, скарэй ды далей — у краіну фашызму!

Цягнік, аднак, не салідарызуюцца з нашым краяведчым энтузіязмам, марудзіць, уздымаецца, бо яшчэ ўсё ідзе пад пакат. Цэлую ноч блытаемся ў горах. Найпрыгажэйшыя акаліцы прыйшлося праспаць.

Дзе ж тая ўрэшце цудоўная, расслаўленая Італія, якую празвалі «Кветкай Эўропы», дзе? Ці ж гэту вось убогую даліну, на якой прагнуліся мы, парэзаную на дробненькія ўчастачкі з межамі, абросламі жухлаю аліўкаю ды вінагадам, назваць можна

той чароўнай квяцістай Італіяй?

Не капрыз, мілы пельгрыме, гэта ж краіна вялікага гэроя ўбогасці і пакоры, гэта царства Божых кветак — цнотаў, якія зацвілі тут пад сонцам Божай ласкі на вечную славу Богу, на подзів свету, на прыклад людзям. Ці ж ня гэтыя прадусім кветкі прыехаў ты зрываць сюды?

Уважай направа туды, дзе, адарваўшыся ад Альпаў, бяжыць, паступенна зніжаючыся, горны ланцуг. На цёмнай асноведазі карлаватых пініяў увідзіш белыя муры старога места, дамы якога, збітыя ў кучку на склонах гары, выдаюцца як бы павысяканымі з адной скалы. А вунь — лявей, дамы тыя зліваюцца абрывіста ў адну доўгую, высокую, стройную калюмнаду, над якой валадарыць прысечаная зверху чатырохбаковая кампануля. Гэта сталіца Вялікага «Небаракі», святога Францішка. Асыж. Сталіца духовага, калі так можна сказаць, Муссоліні Італіі з XIII веку.

Чым больш збліжаемся да яе, тым больш яна становіцца нам убогай. Нейкая Палестына, спечаная сонцам. Сям-там выгляне з-за каменных запаленых мураў разложыстая пальма або начупыраны цыпрыс. Затое муры каменныя буваюць тут над усім. І не шкадуюць жа тут у будаўніцтве таго каменя: то ён буйны, чэсаны, точаны, шліфаваны, то дробны, збэтанаваны або выкладаны мозаікай.

Ідучы ад чыгункавай станцыі ў места, ніяк не абмінеш кляштару і базылікі св. Францішка, ёсць бо яна як бы меставай брамай. Тая калюмнада, якою нядаўна любаваліся мы здалёк, бярэ вось нас цяпер у абоймы і вядзе, вядзе кругом нейкімі заломамі на *Piazza Inferiore* (Ніжэйшы Пляц). Прылягае ён к бакавому ўходу ў базыліку. Уходзім бакавымі дзвярмі ў ніжэйшую, падземную базыліку, дзе знаходзіцца гроб св. Францішка. Ёсць гэта каменная, груба чэсаная томба,

да якой прымайстраваны ўбогі, без ніякіх ухарашэнняў, алтарык. Кругом голыя, шэрыя муры сцен, скляпенняў. Дух крычавай убогасці адразу пяруном б'е цябе па галаве, сціскаючы сэрца жалем, сукрухай. Хочацца плакаць: і Ты, вялікі адрадзіцель Хрысціянскага духа і Касцёла, які б разваліўся ад сваечаснага маральнага крызісу, каб не падпёр Ты яго сваёю цнотай, Ты, якога назваў св. Бонавэнтура «Другім Хрыстом», утуліўся тут пакорна, схаваўшыся ад славы ў гэным убогім куточку?! О, цудзе пакоры хрысціянскае! Выйдзі, выйдзі на шырокі свет у цэлай красе сваёй і славе і размножся ў мільёнах душ!.. І крычы сяннешняму, тонучаму ў збытках капіталістычнаму свету: не ў матэрыяльных багацтвах і роскашах, а ў святасці шчасце і сіла!

Да найглыбейшага расчулення даводзяць рэліквіі св. «Небарачкі»: вяроўка, якую падперазваўся, чаравікі, з высокімі прышвамі, бо трэба было акручваць анучкамі заўсёды крывавыя стыгматы, і простая сярмяга з грубога рыззя дый тая ўся на латах — гэта законная адзежа аднаго з найбольшых святых, аднаго з найвялікшых арганізатараў, у якога шукалі рады і помачы манархі, вучоныя і Хрыстовыя Намеснікі на Пятровай Сталіцы! Бачылі вы?..

Той, каторы стварыў армію найідэальнейшых дабрадзеяў, прыдзеў і накарміў, і ўтуліў поў Эўропы — сам абарваны, убогі, высохлы ад посту! Ці быў калі гдзе, у якой рэлігіі чалавек з такою любоўю да бліжняга, якая даводзіла яго да такога шалёнага самазабыцця і пасвяты?!

Ці знае гісторыя большых адчайдухаў у змаганні з пакусай, з нізкімі сваімі похацямі? І стыд, і жаль, і страх, і нейкае радаснае разжаленне агартвае чалавека, калі аглядае ўсе тыя памяткі, пацвярджаючы веру ў святасць гэнага волата духа. І цяпер яшчэ

растуць у кляшторным садку кусты тае цудоўнае ружы, у якіх шукаў святы змагар ратунку ад спакусаў. Мала было пастоў суровых ды бічаванняў — ён кідаўся адчайна ў калючыя кусты, каб раниць цела і загасіць у ім нізкія похаці. На гэтую памятку ружы цудоўнай сілай страцілі калюшкі і сяння растуць там без калюшак. Італьянская каралева прапавала перасадзіць у свой гарод, але на іншым грунце раслі з калюшкамі.

У сярэдняй і верхняй базыліках — італьянскі готык. Стыль гэты — можна сказаць — і зрадіўся ў Францішкавых часах высокага пад'ёму духа пабожнасці, уцякаючага ад зямлі к небу. Айцом яго некаторыя ў малярстве называюць слаўнага Францішкавага іконографа Джота дзі Бандонэ, якога старыя фрэскі, прадстаўляючы жыццё і цуды Францішка, красуюцца ўва ўсёй базыліцы. Найцікавейшымі з іх з'яўляюцца алегорыі законных шлюбавых: убоства, паслушэнства і нявіннасці, прадстаўленых у асобах нявест на скляпеннях над папскім алтаром у ніжэйшай базыліцы: убоства аддае апошнюю вопратку, паслушэнства, выганяючы ўпорыстага казла, вяжа сабе рукі і ногі, а нявіннасць хаваецца ў крэпасць, якую вартуюць анёлы. Над кожнай з гэных сцэн відны Божыя айцоўскія рукі, гатовыя слабама чалавеку памагчы датрымаць святую прысягу. Малярства гэнае не адзначаецца клясычнай дасканаласцю формы, але багатае зместам. Аддало яно вялікія ўслугі для духовага ўзгадавання ў тых часах, калі не было яшчэ асветы ды друкаванай кніжкі.

З іншых іконографаў Францішка слаўны такжа П'этра Каваліні, вельмі ўдатны ілюстратар біблейных сцэн, паказваючых, як тады хрысціяне разумелі Св. Пісанне, і розных легендаў аб св. Францішку. Пастараемся адну з іх апісаць славамі.

Між галінкамі мігдалаў, аб-

сыпаных ружовым цветам, дарогаю, ацэненай аранжамі, ішоў св. Францішак з Асыжу ў брамы мястэчка *Todi*.

Сонца было ўжо на захадзе, а зямля пачынала аддыхаць бальзамічным пахам кветак і дрэў. Млела ўсё ад гарачага сонца, пражанае праз цэлы дзень. Вялі кветкі, схіляючы галоўкі. Спражаная зямля румянепа, бы рассыпаная ў пыл цэгла. Цені дрэў ляўровых клаліся на мураве і выцягаліся штораз далей. Гарачы майскі дзень дабягаў да канца.

Святы Францішак памаленьку ступаў дарогаю, раскашуючыся цудоўным пахам і красою Божай прыроды. Над галавою ягонай снавала чарада крылатай разшчабятанай «браці», садзілася яму на голаў, на рукі, бяз следу трылогі. Ішоў «брат» іхні, ясны, ціхі, святы, якога стварэнне ба-яцца не патрабуе.

Мілагучным, як музыка, галаском кліча іх кожнага па імені ды навучае аб Айцу Стварыцелю:

— Весялецеся, як загадаў вам Айцец Нябесны. Прыгожасцю сваёю весялеце вока чалавека, а шчэбетам хвалеце Бога. Не дзярэцеся за лепшае зерне, ня крыўдзіце адна другую, не раскідайце гнёздаў. Як радня родная будзьце, пташанькі мае лясныя, і ня пышнецеся адны перад другімі краснейшымі пер'ямі, бо ж яны ня вашы, а Богавы. І не хвалецеся галаском сваім звонкім, бо і ён ня ваш, а Богавы. О, сямейка, славячая Госпада! Любіся, як блізкая роўная радня, некалі бо прыдзецца здаць рахунак з тае любові.

Так гутарыў з імі, а яны, як бы разумеючы яго, трапяталі радасна крылейкамі, аціраючы дзюбкі аб шорсткую, шэрую сукню яго-ну. Уздымаліся ды зноў садзіліся, а ён ласкавым вокам слядзіў гэных певуноў нябесных, усміхаўся да іх чыстым смехам простым, такім, як ён сам, ды багаславіў іх святым крыжам.

Цішыня вячэрняя атуляла іх

павольна фіялетавамі крыллямі.

Перад святым нашым пада-
рожнікам зарысаваліся ў блакіт-
най далі між прыгоркамі муры
мястэчка *Todi*.

Рукі схаваўшы ў рукавы ўбо-
гае свае адзежыны, ішоў св.
Францішак з размоленай ду-
шою. А сэрафіны, служкі Божыя,
нявідныя летуны нябесныя, бы
мары светлаімглістыя, утаравалі
ціха, суладна багаславячай песні
любаві.

Каменні, здаецца, уступалі з
дарогі, і ліхазелле, быццам веда-
ючы, што нічым не пагарджаў.

Над ракой серабрыстай
сноўдаліся парныя туманы і па-
дыхалі халадком аздараўляючым.
Акінуў вачыма скупаны ў вячэр-
няй зараніцы маляўнічы краявід.
Небасхіл заходні змяняўся ў без-
бярэжнае пажарышча і зацягаўся
воалямі ружова-залацістымі з
адценнямі радульных касуляў...

Ах! Як жа любіў ён гэна ха-
раство ўсясвету! Як жа ўдзячны
быў Стварыцелю, які рассыпаў
шчодраю рукою цуды святыя на
радасць чалавеку, якога над усё
ўмілаваў!..

Вялікае магутнае «Гасанна»
разыгралася ў душы святога
Патрыярха ўбогіх! Як жа ўлю-
біла сэрца ягона людства! Любіў
душы людскія з іх своеасаблівымі
жаданнямі, перажываннямі і
змаганнямі, нядоляю і крыўдай,
слязьмі пралітымі і ранами, запе-
чанымі крывёю. У распаленым
любоўю да бліжняга шырокім
сэрцы сваім хацеў бы змясціць,
утуліць шэрыя ўбогія сярмяж-
ныя грамады ды сагрэць, гора
асаладзіць братняй ахвярнай
прыязняй...

* * *

Ад меставай брамы тою ж
дарогаю ідзе насустрач простая
высокая кабеціна. Ідзе, хутка ўві-
хаючыся ды кідаючы кругом чор-
нымі, бы вуголь, неспакойнымі
вачыма. На галаве тамашнім
звычайна нясё накрыты хусткаю
кошык. Адзежа на ёй вясковая.

Тонка зарысаваныя бровы заду-
менна моршчацца, а на румяных
вуснах іграе горкая ўсмешка. З
рухаў яе відаць, што недзе тры-
вонна спяшаецца.

Але той, якога сэрца жалілася
нават над растоптаным чарвяч-
ком, як жа бы мог прапусціць
бяспомачна людское гора?!

— Што нясеш? — спытаў, за-
ступаючы ёй дарогу ды праніка-
ючы вачыма.

— Хусце нясу мыць, — адка-
зала трывожлівым тонам, спу-
скаючы вочы.

— Чаму лжэш? — зазвінеў, бы
звон з гробуўстання, лагодны го-
лас ягоны. Натхнёны і асвечаны
духам Богага Провіду кажа про-
ста анямелай з трывогі жанчыне.

— Не тваё тое, што нясеш, а
Божае. І ты ўласнасць Богу мар-
наваць нясеш? Гора табе!

Цудоўная разгадка гэная бы
пяруном яе ўдарыла, дык да
ног ягоных кідаецца з жалем
і пачынае цалаваць іх. Пасля
адслання кошык і, паказваючы
двумесячнае дзіцянё, ціха спячае
ў кошыку ды выціраючы слёзы, з
болем скардзіцца:

— Бог адзін бачыць маё гора:
зарабіць няма дзе, няма чым
беднае дзіцянё выкарміць. Той,
каторага над усё пакахала, кінуў
мяне, здрадзіў крывадушна, а
свет ня мае літасці нада мною.
Шукала працы, але ніхто ня хоча
мяне прыняць з дзіцем... Дык
вось ішла ўтапіць шчасце маё.

Святы Францішак падняў к
небу размоленыя вочы і, кладучы
ёй на плячо касцістую сваю руку,
ласкава кажа:

— Дык аддай мне тваё дзіця-
тка, я буду яму бацькам.

Няўжо праўду кажа гэны дзіў-
ны чалавек?!

І да дрыжачых ад жалю і
ўдзячнасці вуснаў моцна, моц-
на прыціснула край яго шэрай
адзежыны.

* * *

І, узяўшы на рукі, панёс
дзіцятка ў мястэчка *Todi*. Там,

склікаўшы братоў сваіх і сёстраў,
кажа ім, аддаючы дзіця:

— Вось Бог вам прысылае
бяздольную дзяціну, няма каму
літавацца над ёю, дык заступеце
ёй родных бацькоў.

* * *

З працы рук пабожных паўстаў
скара дом, дзе Францішкавы
дзеці духоўныя прыгарнялі бяз-
домных сіротак.

Гэта быў першы тэрцыарскі
сірочы прытулак.

* * *

І так нагледзеўшыся, надзі-
віўшыся, выходзім з гаспадар-
ства Францішкавага з душой, да
пэўнай меры падпаленай духам
ягоным.

Дайце сённяшняму свету
Францішкаў, і стораз горшыя
крызысы ня будуць для яго
страшнымі.

Мой Божа, а чаму ж той мілы
цудоўнік умбрыйскі, Францішак
з Асыжу, духова размножаны
ўжо ў дзясяткі тысяч пабожных
дзеячоў, не дапускаецца сян-
нешняй валадарнай палітыкай
рэалізму да поўнага ўдзелу ў
развязанні вялікіх праблемаў і
заданняў гістарычных?!

Праўда, ня кожны можа сяння
стацца законнікам, але кожны
можа ў жыцці ўвясці Фран-
цішкавы прынцыпы ў кожнай
сытуацыі так, як гэта рабіў сам
Францішак, закладаючы для
свецкіх людзей «тэрцыарскую
рэгулу»; хто насіў сакрэтна пасак
Францішка і паддаваўся ягонай
вяжучай моцы, той ведае, як у
працы на кавалак хлеба, у зага-
дах, у жыцці сямейным, у забаве
пры цэлай свабодзе ў дробязях
помніў аб сваей вышэйшай вязі
ідэалу, трымаючыся меры і па-
чуцця адказнасці. Дзе ня цэняць
людзі тых вышэйшых вязяў,
там творацца ўсюды спрыягі
шалёных дзікіх похацяў, даво-
дзячыя свае ахвяры да ўсякага
бязглуздзя.

Працяг будзе.

Ірына Багдановіч

Біблія як крыніца паэтычнага натхнення Казіміра Сваяка

Да 130-годдзя з дня нараджэння паэта і святара

Імя і творчасць святара Канстанціна Стэповіча, які выступаў на літаратурнай ніве пад псеўданімам Казімір Сваяк (19.02.1890 — 06.05.1926), ужо добра вядомыя як шырокай культурнай грамадскасці Беларусі, так і, безумоўна, чытачам «Нашай веры». Гэты слынны сын белару-

скай зямлі ў свой час годна выканаў сваё святарскае пакліканне, узнёсла спалучыўшы яго з пакліканнем паэтычным. У 2010 годзе, да яго 120-гадовага юбілею, быў падрыхтаваны і выдадзены ў серыі «Беларускі кнігазбор» грунтоўны том літаратурнай спадчыны Казіміра Сваяка, у якім рупліва сабраныя бадай усе раскіданыя па маладаспунных на сёння перыядычных выданнях 1910–1920-х гг. (газетах «*Bielarus*», «[Беларуская] Крыніца» і іншых) добра вядомыя ў сваім часе яго творы паэзіі, прозы,

драматургіі, публіцыстыкі і мемуарыстыкі. Тады ж у вёсцы Барані Астравецкага раёна ў роднай хаце паэта быў адчынены і ягоны музей, пра што таксама пісалася ў «Нашай веры».

Ушаноўваючы сёлета чарговую юбілейную дату — 130-годдзе з дня на-

раджэння Казіміра Сваяка — падкрэсліваем гэтым нязменную актуальнасць ягонай творчасці, яе неўміручасць і важнасць у справе новай евангелізацыі сённяшняга грамадства. У гэтай публікацыі хочам асабліва звярнуць увагу на Біблію як крыніцу паэтычных натхненняў Казіміра Сваяка, дзе ён знаходзіў тэмы, матывы і вобразы для сваіх літаратурных твораў, вызначыўшы сабе далёка не шэраговае месца ў гісторыі беларускай паэзіі XX ст.

Як вядома, ксёндз Кастусь Стэповіч быў яр-

кай, харызматычнай асобай, ён актыўна займаўся грамадскай дзейнасцю, дбаў пра нацыянальнае і духоўнае адраджэнне свайго народа. Яго дзейнасць была самаахвярнай, выніковай і памятнай для ўсіх, хто з ім сустракаўся, ён гуртаваў вакол сябе парафіяльную моладзь, якая цягнулася да свайго пробашча. Дагэтуль жыў на Астравеччыне памяць пра «Хаўрус Сваякоў» — суполку моладзі пры касцёле ў Ключчанах, якая спявала ў хоры, ладзіла літаратурна-мастацкія імпрэзы, была жывым сведчаннем беларускага духоўнага адраджэння. У асобе К. Сваяка спалучаліся не толькі паэт і святар, але філосаф і гісторык, ён быў асветнікам у шырокім разуменні гэтага слова. У літаратурна-грамадскіх справах узораў для сябе ён лічыў Францыска Скарыну і Францішка Багушэвіча, адчуваў сваю творчую блізкасць да Янкі Купалы; кожнаму з іх прысвяціў ушанавальны верш. Уваходзіў у кагарту святароў-беларусаў, якія пашыралі беларускую ідэю на духоўнай ніве, уводзілі беларускую мову ў рэлігійнае жыццё; менавіта Казімір Сваяк падрыхтаваў і выдаў кніжку для практычнага набажэнства беларусаў-католікаў «*Holas duszy*», якая стала рарытэтам, аднак і сёння службыць вернікам. У яго было надзейнае кола аднадумцаў, сярод якіх найбліжэйшымі сябрамі былі святары Адам Станкевіч, Вінцэнт Гадлеўскі, Язэп Германовіч, а таксама родны брат, арганіст і кампазітар Альбін Стэповіч.

Як святар Кастусь Стэповіч выконваў сваю найпершую місію абвяшчэння Евангелля для вернікаў у тых касцёлах, дзе яму выпала службыць (Камаі, Ключчаны, Засвір і іншыя). Але яго паэзія выводзіла гэтую евангелізацыйную місію па-за межы касцёла, пашырала яе на ўсю Беларусь, бо крыніцай натхнення для паэта было Божае слова — Біблія, сюжэты і матывы розных біблійных кніг, але асабліва Псалтыр, якая «з'яўляецца кнігай паэзіі, спевам душы чалавека да Бога» [1, с. 15]. Вершы на біблійныя матывы складаюць значную частку яго творчасці; у адзіным прыжыццёвым зборніку вершаў К.Сваяка «Мая ліра» (Вільня, 1924) першы з пяці раздзелаў быў цалкам задуманы як прысвячэнне Богу. Тут ёсць некалькі глыбокіх па сваёй хрысціянскай духоўнасці рэфлексій у прозе, у якіх адчуваецца вопыт святарскага служэння («Не памёр: нарадзіўся», «Арганы жалыцца...», «3 кнігі выжшых асягнень духовых»); вершаваныя парафразы псалмаў: «Песьня на псалм 130», «Песьня на псалм 62», «*Ad te levavi...*» (варыяцыя на тэму 24 псалма); вершы з наследаваннем евангельскай афарыстычнасці і хрысціянскай катэхезы («Шчасце», «3 кнігі мудрасці»). Аднак і ў іншых раздзелах кнігі ёсць паэтычныя творы як малітоўнага характару (вершы «Божа, зжалься» і «Пашлі мне, Божа» ў другім раздзеле, прысвечаным

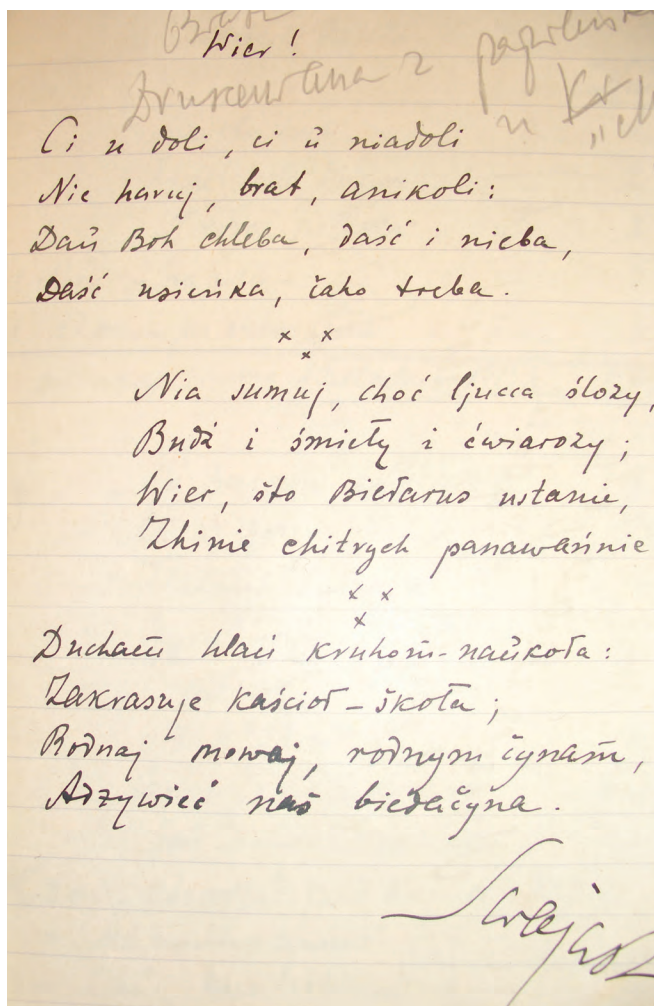
Айчыне), так і звязаныя з Бібліяй сваімі вобразамі або матывамі. Так, верш «Самсон і Даліля» ўзнаўляе вядомы сюжэт са Старога Запавету (Кніга Суддзяў, 16); а верш «Падарожны і яго вораг», названы аўтарам «Аповесцю эвангелічнай», адсылае да прыпавесці пра міласэрнага самараніна (Лк 10, 30–37).

Звернем увагу на асаблівасці перастварэння псалмаў К.Сваяком. Псалтыр лічыцца адной з найбольш улюбёных паэтамі біблійных кніг, тэксты якой служылі першаўзорам для шматлікіх паэтычных варыяцый і перастварэнняў. Найбольш вядомыя паэтычныя перастварэнні Псалтыра ў стыхях нацыянальных моў у эпоху Рэнэсансу былі зроблены Янам Каханоўскім, у часе Барока — Сімяонам Полацкім, у эпоху Асветніцтва — Францішкам Карпінскім, у часе Рамантызму адметнымі ў гэтым рэчышчы сталі «Габрэйскія мелодыі» Джорджа Гордана Байрана, якія спарадзілі ў XIX ст. шэраг далейшых прыпадабненняў і перакладаў.

Асабліва пашана да Псалтыра выявілася, як вядома, і ў рэнэсанснай асветніцкай дзейнасці Францыска Скарыны, які пачаў сваю перакладчыцкую і выдавецкую дзейнасць менавіта з гэтай кнігі Бібліі, адзначыўшы ў прадмове яе ўніверсальнасць: «*И что ест, чего в псалмах не найдешь? Нест ли там величества Божия и хвалы Его? Там ест справедливость. Там ест чистота душевная и телесная. Там ест наука всякое правды. Там мудрость и разум doskonaлый. Там ест милость и друголюбство без лести; и вси иншии добрые нравы, яко бы со источника, оттоле походятъ*» [4, с. 17–18].

Калі з усёй відавочнасцю можна гаварыць пра тое, што паэтычныя перастварэнні Псалтыра, да прыкладу, Янам Каханоўскім або Францішкам Карпінскім, былі фактычна майстэрскімі перакладамі (змест псалма дакладна ўзнаўляўся, набываў пры гэтым рыфму і рытміка-інтанацыйнае адзінства, быў пазбаўлены дадатковых аўтарскіх рэфлексій), то ў эпоху Рамантызму на матывы псалмаў ствараюцца пераважна парафразы і паэтычныя інтэрпрэтацыі з мэтай узмацнення аўтарскіх ідэй і вобразаў або іх сакралізацыі. Асабліва гэта тычыцца патрыятычных тэмаў і матываў, якія развівалі аўтары ў XIX — пачатку XX ст.: напрыклад, «Жаль Ераміі. Наследаванне 136 псалма» Тадэвуша Лады-Заблоцкага (1844 г.) ці «На біблейныя матывы. 3 псалму 78» Янкі Купалы (1920 г.).

Паэтычныя рэфлексіі К.Сваяка на матывы псалмаў працягваюць менавіта рамантычную традыцыю і паказваюць яшчэ большую свабоду ў карыстанні кананічным тэкстам, хаця ні ў чым не змяняюць яго духу. Паэт адштурхоўваецца ад галоўнага матыву псалма і на яго аснове развівае ўласную рэфлексію, глыбока асабістую, індывідуальную. На хвалі рэлігійнай узрушанасці лірычны

Аўтограф вершаў К. Сваяка.

герой верша перажывае складаную гаму пачуццяў і дае глыбока зазірнуць у таямніцы сваёй душы, якая поўніцца і жыве шуканнямі Бога.

Так, пачатак псалма 130 малюе нам верніка, які з пакораю прымае Божую волю: «Сэрца маё, Госпадзе, не ўзвышалася, вочы мае не глядзелі пыхліва, і не ўваходзіў я ў вялікія і дзіўныя, заввысокія для мяне справы» (Пс 130, 1), — піша псалміст, а мы цытуем тэкст у перакладзе а. Аляксандра Надсана, для якога крыніцай перакладу была Септуагінта [1, с. 238]. Першыя два радкі ў вершы Казіміра Сваяка амаль дакладна ўзнаўляюць пачатак гэтага псалма, аднак далей паэт паглыбляецца ва ўласны стан душы, якая перажывае пакуты і цяжар сумненняў, сутыкаючыся з недасканалай і нават варожай рэчаіснасцю:

Ня было гордым сэрца маё, Божа,
Не вынасілась пыхай маё вока...
Чом-жа нядолю сэрца мне варожа?
Чом зор у сумнівы задаўся глыбока?

Між сільных сьвету ня шукаў апекі,
Былі мне гідкі завабы ягоны...
Чаму ж сягоньня я кволы-калекі,
А дух панёсся на зломах шалёны! [3, с. 5].

Тэкст самога псалма 130-га, як можна пераканацца, з'яўляецца ключом да тэмы, задае палемічны тон, на якім будзеца верш-разважанне К. Сваяка. Паэт уваходзіць у спавядальны стан, перамагаючы настрой смутку і роспачы, якія перажывае яго лірычны герой: «Сёньня ня маю да жыцця ахвоты, // Перад ўсямоцнай злыбяды наваляй» [3, с. 5]. У чацвёртай страфе паэт вяртаецца ізноў непасрэдна да зместу самога псалма, запазычвае там вобраз дзіцяці, адлучанага ад малака сваёй маці (Пс 130, 2), узмацняе яго ўласнымі вобразамі-параўнаннямі, каб перадаць стан пакінутасці Богам, а завяршае, зноў збліжаючыся з тэкстам псалма, матывам веры і надзеі, якімі аднаўляецца і поўніцца дух:

Як адарваны ад грудзей дзяціна,
Адкінен дух мой ад Божлага ўлоньня,
Як ліст пажоўклы, сухая галіна,
Як пазабыта беднага загоньне...

Ці безнадзейны, замучаны, збыты
Дух мой устане? Ці зваліцца слабы!
Ніколі, Божа, Табой я нясыты:
Навет і ў пекле Цябе прызываў бы... [3, с. 5].

Глыбока эмацыйна перадае малітоўны стан свайго лірычнага героя паэт у «Песні на псалм 62». Верш напоўнены разнастайнымі асацыяцыямі, блізкімі да ключавога матыву кананічнага тэксту, які напоўнены тугой і шуканнем Бога. Падзагаловак да псалма дае згадку месца, дзе ён быў створаны: «Псалом Давіда, калі ён быў у пустэльні Ідумейскай». Прага Бога, Яго праслаўленне, жаданне быць заўсёды з Ім, каб адчуваць сябе ў бяспецы, — гэтыя матывы псалма інтэрпрэтуюцца паэтам сугучна з уласным станам і перажываннямі, якія выклікае прабыванне ў «пустэльні» новай гістарычнай рэчаіснасці. Сістэма вобразаў верша К. Сваяка вельмі блізкая да сістэмы вобразаў першаўзору, аднак верш пры гэтым не з'яўляецца перакладам, гэта арыгінальны аўтарскі парафраз:

Ледзь толькі блысьне на небе зарніца,
Дух мой, о Божа, на Цябе чакае,
Душа жадае як дожджу травіца
І цела з стогнам да Цябе ўздыхае.

Ў сухой зямельцы бязводнай і труднай,
Залітай жагай палудняга сонца,
Цябе шукаю ў дарозе блуднай,
Да Твайго ўлоньня сумую бясконца <...>
[3, с. 6].

Параўнаем гэтыя першыя строфы верша з пачаткам 62-га псалма (у перакладзе а. А. Надсана), каб пераканацца, наколькі яны блізкія, наколькі К. Сваяк максімальна скарыстоўвае вобразную палітру біблейнага тэксту, расфарбоўваючы ёю асабісты настрой і перажыванні: *«Божа, Божа мой, да Цябе досьвета малюся. Душа мая прагне Цябе: як часта тужыць па Табе цела маё ў зямлі пустой, і непраходнай, і бязводнай!»* [1, с. 119].

Паэт апісвае шляхі шукання Богага Валадарства і міласэрнасці Божай чалавекам, якога ў зямной вандроўцы нязменна падсцерагаюць спакусы «блуднай дарогі», але на цярністым шляху яго выратаўвае толькі думка пра «Огляд вечны» і вера «ў духа змёртвыхстаньне». У гэтым жа вершы паэт таксама ўзносіць і маленне за Айчыну, і гэта ў параўнанні з кананічным тэкстам — істотная навацыя:

Шляхам цярністым жыццё агартаю,
Руку цалую Твайго змілавання,
Твой Огляд вечны гімнам апяваю
І веру сёння ў духа змёртвыхстаньне.

І багаслаўлю, Божа, Твае дзівы
Ў формах праявы і ў зьменах часу —
І свае рукі кволы і лянівны
Ўзнашу у неба за айчыну нашу <...> [3, с. 6].

Глыбокае рэлігійнае пачуццё, выказанае паэтам у гэтым вершы, дапаўняецца евангельскай радасцю, калі чалавек цалкам давярае сябе Богу і чуецца пад Яго апекай. Гэта філасофія хрысціянскага аптымізму ўвасобленая ў заключных радках, напісаных у стылі малітоўнага гімна:

Радасць мне сэрца агнём запаляе,
Што не пазбыўся Тваёй я апекі:
Твой Дух прадвечны мяне атуляе,
Цябе я прагну, Божа мой, на векі [3, с. 7].

Матывы 24-га псалма ёсць і ў вершы «Ad te levavi...», лацінская назва якога адсылае да пачатку гэтага псалма Давіда: *«Да Цябе, Госпадзе, я ўзняў душу маю»*. І псалм і верш К. Сваяка з'яўляюцца прыкладам малітоўнага верша, у якім у адзіным звароце да Бога зліваюцца рэлігійнае і патрыятычнае пачуццё, спадзяванне на выбаўленне з няволі граху і з палону ворагаў-чужынцаў. Асаблівым чынам у вершы паэта актуалізуюцца першая і некалькі заключных строфаў псалма: «1) Да Цябе, Госпадзе, я ўзняў душу маю; Божа мой, на Цябе я ўсклаў надзею: хай не пасаромеюся давеку, і хай не насмехаюцца з мяне ворагі мае; 19) Глянь на ворагаў маіх, бо яны размножыліся і лютай нянавісцю ўзьненавідзелі мяне; 22) Выбаў, Божа, Ізраіля, ад усіх

Прыжыццёвы зборнік вершаў Казіміра Сваяка
«Мая ліра».

пакутаў яго» [1, с. 58–59]. У сваім вершы К. Сваяк ад асабістай малітвы ў першай страфе неўзабаве пераходзіць да гаворкі аб лёсе свайго народа. Галоўны акцэнт ён робіць на маленні за народ, які трапіў у няволю і чакае збаўлення, «змёртвыхстаньня», просіць Бога аб выратаванні:

Ўзнашу я вочы у неба да Бога
І як служэбнік на Яго ўзіраю:
Ён абароніць мяне ад благаго,
Бо міласэрдзя ад Яго чакаю.

О Божа — Божа, спашлі змілаваньне
Над Тваім людам, што поўны нядолі,
Бо ўжо ж ён просіць даўно змёртвыхстаньня,
Каб выйсьці з крыўды, з грэху і няволі.

Чужынец люд Твой аддаў на пакусу,
Каб з яго сэрца выгнаць Цябе, Божа:
Хай кроў бязвінных, да грэху прымусы
Пабудзяць гнеў Твой на народ варожы <...> [3, с. 8].

У наступных радках выказваецца малітоўная просьба аб заступніцтве за «люд Твой», пад якім, па аналогіі з абраным народам ізраэльскім, маецца на ўвазе родны беларускі народ, з глыбіняў якога паходзіў паэт. Ён просіць Бога «абагаславіць» гэты працавіты, але бяздольны народ, «як маці кволых

дзетак мілаванах». Гэты верш, датаваны 1921 годам, быў упершыню апублікаваны ў калядным нумары «Беларускай крыніцы» 25 снежня 1921 г. Як вядома, беларускі народ у гэты час знаходзіўся ў эпіцэнтры вялікіх ваенных і рэвалюцыйных канфліктаў, бо Першую сусветную вайну прадоўжылі дзве рэвалюцыі і вайна грамадзянская, што скончылася падзелам тэрыторыі Беларусі, заходняя частка якой увайшла ў адноўленую Польскую дзяржаву, а ўсходняя стала савецкай Беларуссю. Непасрэдна як рэфлексію менавіта на гэты падзел можна разглядаць радкі Сваяка з гэтага верша: «Чужынец люд Твой аддаў на пакусу, // Каб з яго сэрца выгнаць Цябе, Божа», бо менавіта атэізм будзе насаджацца ў Беларусі савецкай як пануючы светапогляд, змушаючы ўвесь народ да граху бязбожнасці. Гэта прадчуваў К. Сваяк у сваім вершы і пакутаваў ад разумення непазбежнасці такой гістарычнай «перспектывы». Таму яшчэ з большай надзеяй ён кліча Бога на дапамогу і выказвае спадзяванне на Божую справядлівасць, якая абрынецца на «народ варожы» і «сакрушыць працу нячыстых»:

Устань, о Божа — зорам сваёй моцы
Сакруш нячыстых працу рук паганых.
Абагаслаў свой люд бедны рабочы,
Як маці кволых дзетак мілаванах [3, с. 8].

У творчай спадчыне К.Сваяка ёсць яшчэ два вершы на матывы псалмаў, якія не ўвайшлі ў яго прыжыццёвую кнігу «Мая ліра», але былі асобна апублікаваныя 1 студзеня і 8 лютага 1920 года ў газеце «Крыніца»: «3 псалмаў Давіда (116 і 150)» і «3 псалмаў Давіда (129)», першы з якіх уваходзіў таксама ў малітоўнік «Голас душы», складзены К. Сваяком.

Верш, у якім злучыліся матывы 116 і 150 псалмаў, — гэта ўрачыстае ўслаўленне Бога. Названыя псалмы вельмі блізкія паміж сабою і адны з самых лаканічных з усяго Псалтыра. 116 псалм складаецца ўсяго з дзвюх хвалебных строфаў: «Алілуя! 1) Хваліце Госпада, усе народы, слаўце Яго, усе людзі, 2) бо міласэрнасць Яго ўмацавалася над намі і праўда Гасподняя трывае давеку» [1, с. 213]. Больш разгорнуты матыв праслаўлення Бога ў 150 псалме, дзе хвалебныя акцэнтныя канкрэтызуюцца, а таксама пералічваюцца музычныя інструменты, на якіх варта ўслаўляць Бога: «Алілуя! Хваліце Бога ў сьвятыні Яго; хваліце Яго ў непакіснасці сілы Яго. Хваліце Яго за магутнасць Яго, хваліце Яго за бязмежную веліч Яго. Хваліце Яго граньнем рога, хваліце Яго на ліры і гуслях. Хваліце Яго гукам бубна і карагодам, хваліце Яго на струнах і жалейцы. Хваліце Яго на цымбалах мілагучных, хваліце Яго на цымбалах галасістых. Усё, што жыве, хай хваліць Госпада!» [1,

с. 262]. К. Сваяк вельмі дакладна перадае настрой абодвух біблійных тэкстаў і захоўвае іх эмацыйную вобразнасць, пашыраючы іх «поле» толькі за кошт дадатковага пераліку тых, хто хваліць Бога:

Хваліце Бога ўсенькія людзі,
Усе народы ад краю да краю:
Бо аб'явіўся ў міласэрдыя цудзе,
А Яго праўда на векі трывае.
Святыя душы на небе высокім,
І вы з гаротнай і сумнай зямліцы;
Анёлкі Божы ў раі далёкім,
І ўсе сілы ў загвезднай імгліцы.
Яго ўсямоцнасць, Яго светазарнасць
Голасам трубным на свет разнясіце;
А справядлівасць, для людцоў спагаднасць,
Пры мнагаструннай ліры апяіце.
Хваліце ж Бога розным хорам-складам,
На бразгуночках, жалейках аргана,
І на цымбалах гарманійным ладам:
Дух кожды, хваль жа па век-вечны Пана
[2, с. 108].

Уключэнне К. Сваяком гэтага верша ў малітоўнік «Голас душы» дазваляе меркаваць, што ён ствараўся з мэтай практычнага выкарыстання ў якасці духоўнага спеву альбо рэспансарыйнага псалма ў часе набажэнства.

Што датычыць перастварэння 129 псалма, то тут дасканалы ўзноўлены пакутны характар твора, перададзены стан глыбокага пакаяння і жалю за грахі, пакоры, спадзявання на міласэрнасць; услед за Давідам лірычны герой прагне ачышчэння, выказвае поўны давер Богу і сваю адданасць Хрысту:

З бяздоння жалбы, з глыбіні пакоры,
У цемры сумніваў, ў безнадзейным горы
Цябе ўзываю, Божа справядлівы,
Пачуй жа голас і будзь міласцівы.

Бо еслі будзеш на грэх уважаці
І праўды сэрца людскога пытаці,
Не устаіцца ніводна стварэнне —
Кожны шукае ў Цябе ачышчэння,

І дзеля права, дзеля Тваёй волі,
Шукаў Цябе я ў крыўдах і злой долі:
Зрання да ночы душа мая чакала,
На Тваё слова надзею складала <...>

[2, с. 109].

Можна пераканацца, наколькі блізка К. Сваяк перадае малітоўна-пакаяльную сутнасць псалма, які належыць да цыклу так званых «Песняў узыходжанняў», што спяваліся вернікамі ў даўнія часы пры ўваходзе ў Ерузалем: «1) З глыбіняў

клікаў я Цябе, Госпадзе: Госпадзе, пачуй голас мой! 2) Хай вушы Твае будуць уважлівыя да голасу маленьня майго. 3) Калі беззаконьні заўважаць будзеш, Госпадзе, Госпадзе, хто ўстаіць? Бо ў Цябе ачышчэньне ёсьць. 4) Дзеся імя Твайго я чакаў Цябе, Госпадзе: душа мая чакала слова Твайго, душа мая спадзявалася на Госпада» [1, с. 237].

Заклучная страфа верша таксама дакладна наследуе канцоўку псалма: матыў спадзявання. Аднак ёсць і адрозненне, бо тут К.Сваяк вельмі ўдала выкарыстоўвае прыём катэхезы — пытаньня і адказу:

Дзе ж міласэрдзе і гдзе выбаўленне
З грэху, з нядолі, ці з паневалення?
Адно ў Бога, свету Правадаўцы,
Адно ў Хрыстусе, Спасе нашым, Збаўцы
[2, с. 109].

Такі прыём дазваляе яшчэ больш падкрэслена перадаць моц веры — веры ў збаўленне, якое прыходзіць праз Хрыста і ў Хрысце. Гэта вельмі важны момант, асабліва ў святле таго, што ў тыя часы, асабліва пасля выхаду ў 1924 г. у Вільні кнігі К. Сваяка «Мая ліра», частка заходнебеларускіх літаратараў сацыял-дэмакратычнай і пракамуністычнай скіраванасці вяла гарачую палеміку вакол яго творчасці, інтэрпрэтуючы некаторыя яго радкі як сумненні ў яго веры, прыпісваючы яму «бунт супраць Бога» і ледзь не жаданне «развітацца з сутанай» (А. Луцкевіч, П. Пестрак, В. Таўлай). У свой час водпаведзь такім вельмі суб'ектыўным выказванням даў Адам Станкевіч у аналітычным нарысе, прысвечаным К. Сваяку [5], а сёння, перачытваючы літаратурную спадчыну паэта, мы таксама яшчэ раз хочам падкрэсліць, што і ў творчасці і ў святарстве К. Сваяк быў асобай цэльнаю, яго хрысціянская вера была непакіснай, глыбокай і дасканалай, ён ні ў чым не схібіў у прыняцці і абвяшчэнні Божай волі, нават калі ў яго вершах, асабліва прысвечаных Айчыне, гучалі ноткі распачы і сумненняў у блізкай магчымасці выйсця «з долі апляванай». Перажываючы глыбокую пакуту і параненасць сэрца ад таго, што гістарычныя шляхі не вялі яго Айчыну і народ да замацавання дэклараванага нацыянальнага і дзяржаўнага вызвалення, К. Сваяк звяртаўся найперш да хрысціянскіх вобразаў, каб перадаць усю глыбіню свайго перажывання. Вобразы Галготы, Распяцця, Крыжовай смерці, якімі ён малюе гістарычную рэальнасць Беларусі ў вершы «На гадавіны незалежнасці Беларусі», можна параўнаць па сіле паэтычнага ўздзеяння хіба з пятай сцэнаю «Візіі ксяндза Пятра» III часткі паэмы «Дзяды» Адама Міцкевіча, напісанай у 1832 г., у якой герой твора бачыў Галготу паняволенай Рэчы Паспалітай і пра-

рочыў яе адраджэнне з прыходам Месіі, зашыфраванага лічбаю 44. Так і К. Сваяк сваю Айчыну, «пакараную судом Пілата», калі ёй абвяшчалі: «Не ўстане з мёртвых аніколі», бачыў у хрысціянскай перспектыве ўваскрэшэння. Яго лірычны герой, сведка «крыжовай смерці» Айчыны, з глыбокай верай звяртаецца да міласэрнасці Божай, молячы аб адраджэнні:

Змілуйся ж, Божа, ты над ёю,
Ня дай у гробе век ляжаці,
Пазволь да жыцця ей устаці:
У гэты час, на трэці дзень [3, с. 23].

Падсумоўваючы свае разважанні, зноў падкрэслім, што крыніцаю натхнення для Казіміра Сваяка ў яго творчай практыцы былі найперш кнігі Бібліі, іх тэматыка і вобразы, найчасцей Псалтыр, але і іншыя кнігі Старога і Новага Запаветаў. З гэтай глыбінёю спазнання біблійнай кніжнасці спалучалася і глыбіня ведання К. Сваяком народнага жыцця, бо сярод свайго парафіяльнага народа ён жыў, яму служыў, ягоны лёс сваім лёсам святара і паэта падзяляў. Гэтая сувязь лучыла яго і з усёй Беларуссю, таму Адам Станкевіч вельмі пранікліва назваў К. Сваяка «беларускім народным паэтам-філэзафам з хрысціянскім сьветаглядам», які «кліча народ шукаць праўды сваёй беларускай, апёртай на непарушным, вечным фундаменце нябеснай хрысціянскай Аб'явы» [5, с. 280]. Гэта глыбока праўдзівая характарыстыка развейвае ўсялякія сумненні ў тым, што святар і паэт нібыта спрачаліся ў асобе К.Сваяка, раздвойвалі яе, што сутана яму замінала. Не і яшчэ раз не! Паэт быў надзвычай цэласны ва ўсім: і як выразнік уласных настрояў, і як выразнік голасу душы народа і Айчыны, не абмінаючы балючых кропак. Ён быў пасланцам, выбраным Богам і пасланым у гэты час для служэння гэтаму народу: так хацеў Бог! І сваё пасланніцтва ксёндз Кастусь Стэповіч і паэт Казімір Сваяк у адной асобе дасканалы выканаў, бо перадусім яго вяло па жыцці — і ў паэзіі, і ў святарстве — святло хрысціянскай веры, і нават у самых крытычных момантах яно заўсёды вяртала надзею і развейвала трывожны змрок, якім зямная рэчаіснасць захмарвае нябёсы.

Літаратура:

1. Псалтыр / пер. са старагрэцкай а. А. Надсана. — Полацк: Грэка-каталіцкая парафія Святапакутніка Язафата ў г. Полацку, 2016.
2. Сваяк К. Выбраныя творы / уклад., прадм., камент. І. Багдановіч. — Мінск: Кнігазбор, 2010.
3. Сваяк К. Мая ліра. Рэпрэнтнае выданне. — Мінск, 1993.
4. Скарына Ф. Творы. Мінск: Навука і тэхніка, 1990.
5. Станкевіч А. Казімер Сваяк. Нарысы аб ягонай ідэалогіі // Станкевіч А. 3 Богам да Беларусі. Збор твораў. — Вільня: Інстытут беларусістыкі, 2008. — С. 272–298.

«Навучанне Сіраха».
Гравюра Юліуса Шнор фон Каральсфэльда.

Марына Пашук

Стаўленне да бацькі і маці

Чацвёртая заповедзь
у навучанні Сіраха (3, 1–16)

¹Мяне, айца, паслухайце, дзеці, і так рабіце, каб вы былі збаўлены.

²Бо Пан узвысіў айца над дзецьмі, і даў маці ўладу над сынамі.

³Хто шануе айца, той чыніць уміласціўленне за грахі, ⁴а хто паважае маці сваю, той быццам скарбы збірае.

⁵Хто шануе айца, той будзе цешыцца дзецьмі, і ў дзень малітвы сваёй будзе пачуты.

⁶Хто шануе айца, будзе доўга жыць, а хто паслухмяны Пану, той будзе супакаеннем для сваёй маці;

⁷як валадарам будзе служыць тым, якія яго нарадзілі.

⁸Учынкам і словам шануй свайго айца, каб спачыла на табе яго благаслаўленне.

⁹Бо благаслаўленне айца ўмацоўвае дамы дзяцей, а праклён маці выкарчоўвае фундаменты.

¹⁰Не хваліся ганьбаю свайго айца, бо не з'яўляецца славаю для цябе няслава бацькі.

¹¹Бо слава чалавека паходзіць з пашаны яго айца, а знявагаю для дзяцей становіцца бясслаўе маці.

¹²Дзіця, падтрымлівай айца свайго ў старасці і не засмучай яго ў жыцці ягоным.

¹³Калі нават пакіне яго розум, будзь паблаглівым, не пагарджай ім, будучы ў паўнаце сваёй сілы.

¹⁴Бо міласэрнасць да айца не будзе забыта, і замест грахоў паселіцца ў цябе.

¹⁵У дзень твайго ўціску ты будзеш прыгаданы, як лёд у цёплае надвор'е, так растопяцца твае грахі.

¹⁶Той, хто пакідае айца, нібы блюзнер, і пракляты Панами той, хто гневаецца на сваю маці (Сір 3, 1–16).

«Хто шануе айца, той чыніць уміласціўленне за грахі, а хто шануе маці сваю, той быццам скарбы збірае» (Сір 3, 3).

Сёння ў сродках масавай камунікацыі часта ствараецца не вельмі прывабны вобраз бацькоў. Бацька зазвычай вельмі далёкі ад хатніх спраў, не ведае, як і чым жывуць яго дзеці, здольны толькі браць у рукі рэмень і бясконца караць, г.зн. «выхоўваць» такім чынам непаслухмяных дзяцей. Або, наадварот, бацька прадстаўляецца як няўдачнік і «няўклюд», з якога насміхаюцца і жонка, і дзеці, і суседзі, які не спраўляецца з сітуацыямі, у якога нічога не атрымліваецца ў жыцці. Таму маці выступае тым «жалезным кулаком», які трымае на

плаву ўвесь хатні карабель. Усё грамадства тады становіцца на абарону дзяцей і жонак, распрацоўваюцца законы, якія быццам бы стануць гарантыяй паспяховага сямейнага жыцця. Аднак мала хто задумваецца, што такая карыкатура на бацькоў і бацькоўства не толькі выяўляе вельмі балючыя праблемы, але становіцца таксама небяспечнай, бо прыніжае значэнне бацькоўства. Бацькі жадаюць жыць сваім жыццём, не хочуць разумець сваёй адказнасці перад дзецьмі, а дзеці, будучыя бацькі, не маюць прыкладаў і прыгожых узораў бацькоўства.

Зусім іншую карціну таго, як дзеці павінны ставіцца да сваіх бацькоў, і на чым або кім бацькі павінны будаваць свой аўтарытэт, каб быць пачу-

Марына Пашук – доктар біблейнай тэалогіі, супрацоўніца Секцыі па перакладзе літургічных тэкстаў і афіцыйных дакументаў Касцёла Камісіі Божага Культур і Дысцыпліны Сакрамэнтаў пры ККББ. Выкладчык Святога Пісання (Стары Запавет) Мінскага тэалагічнага каледжа імя св. Яна Хрысціцеля. Закончыла філалагічны факультэт БДУ (1993), Акадэмію каталіцкай тэалогіі ў Варшаве (1998) і Універсітэт імя кардынала Стэфана Вышынскага ў Варшаве (2016).

тымі, показваюць тэксты Старога Запавету.

Згадаем хоць бы гісторыі патрыярхаў: Абрагама, Ісаака, Якуба, Юзафа, якія стаялі на чале вялікіх сямейных кланаў і дбалі пра іх не толькі матэрыяльнае, але і духоўнае жыццё.

Згадаем таксама праведнага Ноя (габр. *ноах* — *суцяшэнне, адпачынак, спакой*), апошняга патрыярха да птопу, паходжанне якога выводзілася з прамой лініі ад Адама. Бог пажадаў уратаваць Ноя разам з яго сям'ёй, бо «*Ной быў чалавекам справядлівым, беззаганным сярод свайго пакалення*», які «*прагульваўся*» з Богам, нібы з сябрам (Быц 6, 9). Ён, — як піша Кніга Быцця, — апрацоўваў зямлю і першым пачаў вырошчваць вінаград (Быц 9, 20). Калі яго малодшы сын, Хам, праявіў непавагу да бацькі і дазволіў сабе паглядзець на яго нагату, калі той быў п'яны (9, 22), заслужыў бацькоўскі праклён: «*Няхай будзе ён слугою для сваіх братоў*», — сказаў бацька. Сэма ж і Яфэта, якія прыкрылі сорам бацькі, Ной адорвае сваім бацькоўскім благаслаўленнем (9, 26–27).

Адно з прыгожых гісторый пра адносіны бацькі і сына расказвае таксама Кніга Тобія.

Захаванне IV¹ заповедзі ізраэльтянамі было надзейным шляхам перадачы веры, рэлігійных традыцый і жыццёвага вопыту аднаго пакалення другому. Заповедзь мела таксама грамадскае значэнне, бо гарантавала бацькам апеку ў старасці з боку іх ужо дарослых дзяцей.

Тора вельмі моцна падкрэслівае абавязак захавання Дэкалогу, а ў IV заповедзі абараняе аўтарытэт бацькоў аж да пакарання смерцю: «*Кожны, хто зласловіць на бацьку ці маці, будзе пакараны смерцю; наколькі ён зласловіў на свайго бацьку і на сваю маці, яго кроў на ім*» (Лев 20, 9).

Усім вядомая катэхетычная форма IV заповедзі: «*Шануй бацьку свайго і маці сваю*», узятая з Пяцікніжжа Майсея, мае ў біблійным тэксце працяг, аднак не пералік абставінаў і ўмоваў, пры якіх можна не выконваць гэтую заповедзь, але прыгожыя абяцанні доўгага і паспяховага жыцця: «*Шануй бацьку свайго і маці сваю, каб доўга жыць на зямлі, якую Пан Бог твой дасць табе*» (Зых 20, 12).

«*Шануй бацьку свайго і маці сваю, як наказаў табе Пан Бог твой, каб жыць табе доўгі час і каб добра табе было на зямлі, якую Пан Бог твой дасць табе*» (Дрг 5, 16).

Выкананне ўсіх заповедзяў было гарантыяй Божлага благаслаўлення, але ў IV заповедзі Божае абяцанне благаслаўлення змешчана непасрэдна ў яе тэксце.

Правільныя адносіны да бацькі і маці, поўныя павагі і любові, былі праяўленнем справядлівасці, таму св. Павел у Пасланні да Эфесцаў, разважаючы аб прынцыпах сямейнага жыцця, пра бацькоў

і дзяцей падсумуе: «*Дзеці, слухайцеся ў Пана сваіх бацькоў, бо гэта справядліва. Шануй бацьку свайго і маці — гэта першая заповедзь у абяцанні, каб добра было табе і каб доўга жыў ты на зямлі*» (Эф 6, 1–3).

Заповедзь Дэкалогу і сапенцыяльная традыцыя

Тэма IV заповедзі стала таксама зместам настаўленняў у сапенцыяльных кнігах Старога Запавету (гл. Прып 1, 8; 4; 1). Кніга Прыпавесцяў, напр., падкрэслівае яе актуальнасць і надае ёй нібы новае гучанне:

«*Сыне, захоўвай наказы свайго айца і не адкідай настаўленняў свайго маці. Прывяжы іх назаўсёды да свайго сэрца, Павесь іх на свайго шыі*» (Прып 6, 20–22).

Сапенцыяльная традыцыя, разважаючы пра IV заповедзь, працягвае традыцыю Пяцікніжжа (Зых 20, 12; Дрг 5, 16), але разглядае заповедзь з перспектывы мудрасці Старажытнага Ізраэля (Сір 6, 18; 7, 27).

Для людзей Бібліі мудрасць заключалася не ў аб'ёме пазнанай інфармацыі, здабытых ведаў. Мудрасць вызначала спосаб паводзінаў, стыль жыцця, прыктычнай дзейнасці чалавека. Гэта была практычная мудрасць, якая давала прыгожы плён у жыцці. У этычным, маральным кантэксце, яна азначала справядлівае, маральна добрае жыццё. Мудрасць павінна была навучыць чалавека быць шляхетным і добрым у адносінах з іншымі, а таксама ўнікаць зла, каб пазбегнуць дрэнных наступстваў. Сутнасцю мудрасці з'яўлялася боязь Божая, але ў біблійнай традыцыі яна не была звязана з панічным страхам перад Богам. Боязь Божая азначала пашану, рэспект да Бога, была праяўленнем паслухмянасці і пакоры перад Стварыцелем, сведчаннем вернасці і пабожнасці.

Сірах і заповедзь шанавання бацькоў

Даволі позні старазапаветны сапенцыяльны тэкст² — Кніга Сіраха — падае аснову біблійнага разумення мудрасці: як жыць згодна з Божай воляй, як ісці шляхам мудрасці, а не шляхам глупства. Разважанні Бэн Сіраха вельмі выразна падкрэсліваюць, што сапраўдную мудрасць змяшчае Тора (з усімі яе наказами і загадамі), а выяўляецца мудрасць у паставе чалавека, які мае боязь Божую і выконвае патрабаванні Торы.

Для Сіраха боязь Божая становіцца гарантам правільных адносін з Богам, а значыць і з чалавекам³. Ён нібы падагульняе выказванне Эклезіяста: «*Бойся Бога і выконвай Яго заповедзі, бо ў гэтым увесь чалавек*» (12, 13).

Боязь Божая дапамагае чалавеку пазнаваць праўду пра сябе, зразумець мэта свайго існавання і

вызваліцца ад таго, што не з'яўляецца Богам, што меншае за Яго і слабейшае, ад таго, што разбурае гармонію і лад у грамадстве і ў самім чалавеку⁴. Гэта своеасаблівы шлях здабыцця сапраўднай мудрасці, якая паходзіць ад Бога, а не з'яўляецца вынікам чалавечых разважанняў, разумовых здольнасцяў, назіранняў, досведу і адчуванняў. Таму Сірах распачынае сваю Кнігу словамі, якія з'яўляюцца яе галоўным пасланнем: «Уся мудрасць паходзіць ад Пана і прабывае з Ім наўвекі» (1, 1).

Толькі той, хто знаходзіцца ў цеснай лучнасці з Богам і выконвае Яго наказы, можа быць мудрым. Такое тэалагічнае разуменне мудрасці Сірахам становіцца дарогаю да веры. Гэтая мудрасць дае плён не толькі ў штодзённым жыцці, але вядзе да будавання правільных адносінаў з Богам.

У гэтым святле Бэн Сірах каментуе і шырэй разглядае ранейшыя законы Торы. У трэцім раздзеле яго Кнігі (Сір 3, 2–6. 12–14) знаходзіцца найбольшы ва ўсім Святым Пісанні тэкст, прысвечаны гэтай заповедзі. Натхнёны аўтар не толькі дае практычныя парады, але прадстаўляе сваё разуменне яе зместу і пераносіць заповедзь на новы ўзровень. Наказ шанавання бацькі і маці з'яўляецца важным для мудрага, маральнага жыцця, якое прыносіць хвалу Богу, а чалавеку — духоўную карысць.

Тэма абяцанняў у тэксце Сіраха

Бэн Сірах услед за Кнігай Зыходу і Кнігай Другазаконня нагадвае пра Божэ абяцанне, звязанае з заповеддзю: «Хто шануе айца, будзе доўга жыць» (3, 1. 6). Аднак ён не спыняецца на гэтым, але яшчэ больш дапаўняе гэтыя абяцанні (Сір 3, 3. 5. 14):

«Хто шануе айца, той чыніць уміласціўленне за грахі» (3, 3).

«Хто шануе айца, той будзе цешыцца дзецьмі, і ў дзень малітвы сваёй будзе пачуць» (3, 5).

«Бо міласэрнасць да айца не будзе забыта, і замест грахоў паселіцца ў цябе» (3, 14).

«У дзень твайго ўціску ты будзеш прыгаданы; як лёд у цёплае надвор'е, так растопяцца твае грахі» (3, 15).

Зместам Божых абяцанняў у Кнізе Сіраха з'яўляецца міласэрнасць (гр. ἐλεημοσύνη [‘eleēmosunē] — добры ўчынак, дабрачыннасць, даванне міласціны, міласціна). Бог абяцае дар сваёй міласэрнасці, прабаценне грахоў таму, хто праяўляе міласэрнасць да сваіх бацькоў.

У габрэйскім тэксце гэтага фрагмента з Кнігі Сіраха, знойдзеным у Кумране, у значэнні «добры ўчынак» ужыты выраз **לְיָדָה** [‘sidəqat] (залежная форма), утвораны ад слова **שָׁדַק** [‘šedeq] — «справядлівасць»⁵: «бо справядлівасць да айца не будзе забыта» (в. 14).

Справядлівасць у Бібліі заключаецца ў выкананні Божага закону, а менавіта ў спаўненні рэлігійных наказаў, у праведным жыцці, у сумленным выкананні сваіх абавязкаў, у тым ліку перад бацькамі. Быць справядлівым адносна бацькоў — значыць аддаць ім належнае за іх клопаты⁶:

«Памятай, што яны нарадзілі цябе, а ты што аддасі ім за тое, што яны далі табе?» (Сір 7, 27–28).

Для Бэн Сіраха справядлівасць — гэта стан духу, маральна добрае жыццё ў выніку адпаведных адносінаў. Рэлігійнае значэнне справядлівасці заключаецца ў тым, што яна можа знішчыць грэх (гр. ἀμαρτία [‘amartía]).

Дабрыню да бацькі Бог не забудзе, і гэта будзе залічана як кампенсацыя за грахі, бо пашана і дабрыня да бацькоў, нягледзячы на тое, якія яны былі, ураўнаважыць шалі аб'ектыўнага парадку і прывядзе да гармоніі і спакою.

Бацькі заслугоўваюць павагі ад сваіх дзяцей, бо яны далі ім жыццё. У залежнасці ад абставінаў гэтая павага можа выяўляцца па-рознаму. Павага і пашана да пажылога, нямоглага бацькі адрозніваецца ад павагі і пашаны да маладога, здоровага бацькі. Пашана (гр. τιμάω [timáo]) да бацькі з боку дзіцяці адрозніваецца ад пашаны дарослага сына. Гэта ўжо не проста сляпая дзіцячая паслухмянасць, але павага, пашана і любоў, поўная разважлівасці і адказнасці дарослага сына за свае ўчынкi, словы, выбар, адказнасці за сябе і за сваіх бацькоў. Для абгрунтавання такіх адносінаў Бэн Сірах кажа, што сам Бог «узвысіў айца над дзецьмі» (Сір 3, 2), а значыць надзяліў яго аўтарытэтам.

Паслухмянасць і пакора супраць ганарлівасці і граху

Бог, — як кажа Сірах, — уклаў у сэрца чалавека сваё вока, каб той быў здольны распазнаваць мудрасць Божых спраў і наказаў (гл. Сір 17, 8) і паслухмяна ісці за імі, перамагаючы сваю пыху, якая нараджае грэх. Бэн Сірах паказвае духоўную сувязь, якую кожны мае з Богам. Аднак чалавек мае вольную волю і можа выбіраць, таму мудрэц піша:

«Калі захочаш, выканаеш заповедзі, а захаванне вернасці — Яго добрая воля. Ён паклаў перад табою агонь і вяду, да чаго захочаш выцягнеш сваю руку. Перад чалавекам жыццё і смерць, і што яму толькі спадабаецца, тое будзе дадзена яму» (15, 15–17).

Кожнаму стварэнню Бог вызначыў заданні і даў для гэтага здольнасці. Чалавек, як вянец гэтага стварэння, адначасова і вялікі, і слабы. Слабы, бо ў яго жыцці прысутнічае грэх, а вялікі, бо з'яўляецца вобразам Бога і атрымаў ад Яго паўнату годнасці

ў адрозненне ад іншых стварэнняў (гл. Быц 1, 26). Каб захаваць гэтую веліч і годнасць, чалавек павінен здабыць мудрасць, а ўся мудрасць, як кажа Сірах, у выкананні прадпісанняў Закону/Торы. Той, хто захоўвае Божыя заповедзі, знаходзіцца на шляху да мудрасці. Да Сіраха ніхто не спалучаў гэтыя паняцці.

Першым крокам да выканання заповедзяў з'яўляецца глыбокая вера і пакора перад Богам, якую можна чэрпаць з вечнага жывога Богага слова, таму Сірах заклікае:

«Сыне, рабі свае справы ў пакоры, і будзе любіць цябе чалавек богаўгодны. Чым больш ты вялікі, тым больш пакорным станавіся, і тады знойдзеш ласку ў вачах Пана, бо вялікая магутнасць Пана і праз пакорных праслаўляецца Ён» (3, 17–18).

Ад ганарыстага Бог адыходзіць (гл. Ёў 22, 29), а слава Пана — у чалавеку пакорным (гл. Сір 3, 20).

Вузкі шлях, які вядзе да Божай мудрасці, немагчыма знайсці, трымаючыся зацята свайго «я». Упэўненасць у тым, што можна быць шчаслівым і мудрым дзякуючы сваім намаганням, без Божай дапамогі — гэта цяжкі грэх. У сувязі з гэтым св. Павел пазней скажа: *«Што ж маеш ты, чаго б не атрымаў? А калі атрымаў, то чаму хвалііся, нібыта не атрымаў?» (1 Кар 4, 7).* Таму Сірах заклікае да паслухмянасці і пакоры перад Богам і іншым чалавекам, а менавіта перад айцом і маці, асабліва ў іх старасці і хваробе:

«Сыне, падтрымлівай айца свайго ў старасці і не засмучай яго ў жыцці ягоным. Калі нават пакіне яго розум, будзь паблаглівым, не пагарджай ім, будучы ў паўнаце свайго сілы» (3, 12–13).

Шанаванне бацькі, — кажа Сірах, — прыносіць «уміласціўленне за грахі» (3, 3), а міласэрнасць\справядлівасць да айца «замест грахоў паселіцца ў табе» (3, 14). Мудрэц хоча паказаць, што шляхам да паяднання з Богам і магчымасцю цешыцца дабротамі не толькі вечнага шчасця, але і сучасным у зямным жыцці з'яўляюцца бацькі — айцец і маці. Нават у дзень уціску, няшчасця і ліха такі чалавек спазнае сучаснасць, а яго грахі знікнуць, як лёд у цёплае надвор'е.

Кожны ўціск (гр. θλίψις [thlipsis] — бяда, няшчасце, гора, пакуты, смутак) бярэ пачатак з граху і з'яўляецца вынікам упадку стварэння. Усе катаклізмы, бедствы ўспрымаюцца чалавекам як Божая кара, як сродак для навяртання чалавека. Асабісты горкі досвед, прычынай якога маглі быць таксама іншыя людзі, таксама спрыяе пэўнаму перагляду свайго жыцця, але Бог пануе над усімі гэтымі выпрабаваннямі і нясе сваё сучаснасць.

Усё падпарадкавана Богу, у Божай моцы знаходзіцца і адпушчэнне грахоў, якія перад Богам, Яго міласэрнасцю, спагадай і прыхільнасцю растуць і знікаюць, нібы лёд у цёплых промнях сонца⁷. Сірах хоча пераканаць у гэтым, каб словы яго настаўлення не былі пустымі, але набылі сілу і заахвоцілі да глыбокіх разважанняў і канкрэтных справядлівых чынаў у адносінах з айцом і маці.

Бог — найлепшы Айцец

Не заўсёды ў жыцці можна бачыць ідэальны вобраз бацькі, абсалютна беззаганна і правільна. Нават натхнёныя аўтары на старонках Старога Завету падаюць нямала такіх прыкладаў, як і сам Сірах:

«Не хваліся няславаю свайго айца, бо не з'яўляецца славаю для цябе яго ганьба. Бо слава чалавека паходзіць з пашаны яго айца, а знявага для дзяцей становіцца няслава маці» (3, 10–11).

Аднак у іх святмасці моцна трывае разуменне прамой узаемазалежнасці: шанаванне бацькі — гэта пашана Бога, знявага бацькі — гэта знявага Бога. Таму Сірах, працягваючы разважанне на тэму заповедзі, кажа:

«Той, хто пакідае бацьку, нібы блюзнер, і пракляты Панам той, хто выклікае гнеў свайго маці» (3, 16).

Дзеепрыметнік, ужыты ў грэцкім тэкście βλάσφημος [blasphēmos] (гр. ὡς βλάσφημος — як той, хто гаворыць крыўду, праклінае, блюзнерыць; утвораны праз спалучэнне βλάφη — крыўда, шкода і φημί — гаварыць, сцвярджаць) блізка па значэнні і па ўтварэнні з назоўнікам βλασφημία [blasphēmia] — «блюзнерства, праклён, знявага», які ў Бібліі датычыць перадусім неадпаведных, няправільных адносінаў чалавека да Бога, датычыць крыўды або знявагі таго, што звязана з Богам. Выкарыстанне гэтага слова адносна чалавека, бацькі, нібы падкрэслівае паралель: той, хто зневажае, пакідае без апекі бацьку, блюзнерыць/зневажае таксама Бога.

Некаторае раз'ясненне падае Кніга Мудрасці (Мдр 2, 1–21). У ёй гаворыцца, што прычынай непавагі да старых з'яўляецца няведанне Бога і Яго адкідванне, а таксама празмерная чалавечая самаўпэўненасць. Правільныя адносіны да бацькоў — гэта адлюстраванне правільных адносінаў да Бога (Сір 3, 2). Гэтае разуменне падкрэслівае сам тэкст Сіраха. Калі Пан адпускае грахі, выслухоўвае малітвы і адорвае доўгім жыццём і багаццем, то робіць гэта, між іншым, за праяўленую пашану і міласэрнасць да бацькоў (3, 3. 5. 6). Ад таго, наколькі добра і адпаведна адносяцца дзеці да тых, хто іх нарадзіў, залежыць не толькі тое, ці яны самі будуць у будучыні адораныя дзецьмі праз Пана,

але таксама, ці будуць мець з іх радасць (3, 5)⁸. І ад таго, ці шануе хтосьці маці, залежыць, ці адорыць іх Пан розным багаццем, ці не:

«Хто павжае маці сваю, той быццам скарбы збірае» (3, 4).

Ідучы за логікай Святога Пісання, парушэнне IV заповедзі непасрэдна звязана з аддаленнем ад Бога, з парушэннем адносін з Ім, а гэта ў сваю чаргу з’яўляецца вынікам няправільнага разумення Бога, скажэннем Яго вобраза, перанясеннем на Яго рысаў неідэальнага бацькоўства. Бог у вачах такіх людзей становіцца дэспатам, глухім, які іх не чуе і абыхавы да іх лёсу, што гэта моц, якая іх прыгнятае, знявольвае і не разумее іхніх патрэбаў. Аднак сам Бог пратэстуе супраць такога скажэння свайго вобраза і дае адказ на старонках Бібліі:

«Ці забудзе жанчына пра сваё немаўля, хіба не паіскадуе сына ўлоння свайго?

Але калі нават і забудзе, Я не забуду пра цябе» (Іс 49, 15).

«Я не адступлюся ад цябе і не пакіну цябе» (Нав 1, 5).

«Бо горы знікнуць, і пагоркі захістаюцца, але міласэрнасць Мая не адступіць ад цябе» (Іс 54, 10).

«Цемру ператвару перад імі ў святло, а няроўныя месцы — у раўніну. Я зраблю гэта для іх і не пакіну іх» (Іс 42, 16).

І як рэха гучыць вызнанне псалміста:

«Калі б нават бацька і маці пакінулі мяне, то Пан мяне прыме» (Пс 27 [26], 10).

Ідэальным айцом, паводле Бібліі, з’яўляецца Бог, які і стварыў чалавека на свой вобраз і падабенства. Зямны айцец нібы яго далёкае адлюстраванне — як прадаўжальнік зямнога роду, галава сям’і (Эф 5, 22), як той, хто складае ахвяру Богу і ўзносіць за яе малітвы. Гэта той, хто сочыць за выхаваннем дзяцей, хто клапаціцца пра іх лёс, думае пра іх жаніцьбу і замужжа, хто клапаціцца пра гонар, дабрабыт і будучыню сям’і, пакаленняў. Ён айцец не толькі ў сэнсе перадачы фізічнага жыцця, але і той, хто выконвае святарскія функцыі і з’яўляецца маральным аўтарэтэтам. Паколькі Бог — самы дасканалы наш Айцец, то Яму належыць абсалютная паслухмянасць.

* * *

У біблейных тэкстах заўважаецца пэўная іерархія адносінаў, якая павінна стаць гарантам шчасця і спакою ў сям’і: Бог — бацька/бацькі —

дзеці. З гэтай узаемазалежнасці нельга кагосьці выключыць ці змяніць іх іерархічны парадак, таму што будзе парушана раўнавага, і шалі сямейных адносінаў будуць разгойдвацца, адкрываючы дарогу граху. Хто пакідае бацьку, пакідае Бога, а калі даводзіць да гневу маці, то заслугоўвае праклёну ад Бога. Сірах паказвае, што існуе цесная сувязь паміж Богам, бацькамі і дзецьмі. Невыпадкава фрагмент Сір 3, 2–6. 12–14, які закранае тэму шанавання бацькоў, чытаецца падчас Імшы ў свята Святой Сям’і: Езуса, Марыі і Юзафа, якая з’яўляецца ўзорам правільных сямейных адносінаў.

Падсумоўваючы біблейныя разважанні Сіраха, можна сказаць, што бацька і маці з’яўляюцца для дзяцей шляхам да Бога. Менавіта таму Сірах распачынае сваё настаўленне як той, ад каго залежыць будучы лёс яго дзяцей:

«Мяне, айца, паслухайце, дзеці, і так рабіце, каб вы былі збаўленыя» (3, 1).

Выраз «каб былі збаўленыя» і дзеяслоў «збаўляць» (гр. σῶζω [sōdzō]) можна разумець у сэнсе «быць вызваленым, уратаваным, выбаўленым, захаваным» ад усялякага ліха і зла, або «атрымаць дапамогу» ад кагосьці. Выбаўленне і дапамога могуць прыйсці не толькі непасрэдна ад Бога, але таксама ад Бога праз чалавека — айца і маці⁹.

Вартасць нашага жыцця, — як казаў св. Тамаш Аквінскі, — вымяраецца не доўгім жыццём, але тым, чым яно напоўнена¹⁰, а менавіта нашымі ўчынкамі і штодзённымі адносінамі, у першую чаргу да бацькоў, якія перадалі нам ад Бога дар жыцця і навучылі нас жыць Евангеллем. І пра гэта нагадвае нам заповедзь Дэкалогу, першага кодэксу законаў выбранага народу, у якім замацаваны не толькі філасофскія і тэалагічныя канцэпцыі, але таксама прынцыпы чалавечнасці і маральна-этычныя нормы, якія нясуць спакой і гармонію ў жыццё чалавека.

¹ У талмудычнай і рабіністычнай літаратуры ёсць розныя погляды адносна падзелу заповедзяў на дзесяць словаў. Паводле прынятай габрэйскай традыцыі, гэтая заповедзь была пятай. Такі погляд адстойвае таксама Майманід.

² Габрэйскі тэкст кнігі быў напісаны ў 180 г. да нараджэння Хрыста на тэрыторыі Палестыны, незадоўга да паўстання Макабэяў, калі панавала прымусовая элінізацыя. Яе пераклад на грэцкую мову быў зроблены ў дзясяспры на тэрыторыі Егіпта неўзалежана 135 г. да нараджэння Хрыста.

³ Пар. W. Popielewski OMI, *Między kruchością a wielkością człowieka. Refleksja Syracha nad tajemnicą ludzkiego istnienia*, «Verbum Vitae», 15 (2009), с. 62.

⁴ Пар. тамсама, с. 63.

⁵ Пар. I. Balla, *Ben Sira on Family, Gender, and Sexuality* [y:] Deuterocanonical and Cognate Literature Studies (ed. Friedrich V. Reiterer, Beate Ego, Tobias Nicklas), v. 8, De Gruyter 2011, с. 12, 21.

⁶ Пар. J. Kulaczowski, *Skutki miłosierdzia okazywanego ojcu wobec syna w ujęciu Syr 3, 14–15*, «Rocznik teologii katolickiej», t. VII, rok 2008, с. 103.

⁷ Пар. J. Kulaczowski, *Skutki miłosierdzia okazywanego ojcu wobec syna w ujęciu Syr 3, 14–15*, «Rocznik teologii katolickiej», t. VII, rok 2008, с. 108.

⁸ Пар. J. Turkiel, *Cześć Ojcu, szacunek matce w księdze Syracha 3, 1–16*, «Ślupskie Prace Filologiczne. Seria Filologia Polska 2», 2004, с. 7.

⁹ Пар. I. Balla, *Ben Sira on Family, Gender, and Sexuality* [y:] Deuterocanonical and Cognate Literature Studies (ed. Friedrich V. Reiterer, Beate Ego, Tobias Nicklas), v. 8, De Gruyter 2011, с. 14.

¹⁰ Пар. Sancti Thomae de Aquino, *Collationes in decem praeceptis*, articuli 6: *De quarto praecepto* [onlin] <http://www.corpusthomicum.org/cac.html> (доступ: 30. 09. 2019).

Айцец Яўген Маліноўскі

ПАТЭРНАЛІСЦКАЯ ПАДАПЛЁКА
ПСІХАЛОГІІ ВЕРЫ

У артыкуле пададзены матэрыял, які адлюстроўвае псіхалагічны ракурс веры як здабыцця асобаю жыватворчага слова жыцця праз асэнсаваную зменную патэрналізму ў асяродку сацыяльна-біялагічнай залежнасці. Паказаны вынікі распрацоўкі і верыфікацыі фрэйма-абдукцыі наратыўнай трыангуляцыі тэксту, які мадэлюе індывідуальную гісторыю фармавання суб'ектам індывідуальнага стылю прафесійнай дзейнасці, скіраванай на дасягненне перспектываў мужнай свабоды і бацькоўскай адказнасці.

Даследаванне праблемы апастазіі (ад грэц. *αποστασία* — адступніцтва) як пераразмеркавання крытэрыяў крызісу выхавання і адукацыі з культурна-гістарычнай зададзенасці навукі ў асобасны выбар жыццёвага шляху Л. С. Выгоцкі пазначае эпиграфам [3, с. 291] з псалма Давіда: «Камень, адкінуты будаўнікамі, стаў галавою вугла. Пан учыніў так, — і дзіўна гэта ў вачах нашых» (Пс 118 (117), 22–23)¹. Эвентуальная (ад лац. *eventus* — выпадак, дапушчальны пры пэўных абставінах) падаплёка «асіметрычнасці» адукацыйнай прычыны і лагічнай перспектывы працэсу пазнання ілюструе «прынецпы фальсіфікацыі», які азначае кантроль асэнсаванасці навуковых тэорый не праз пошук доказу гіпотэзаў, але, пераважна, праз канстатацыю фактаў, якія іх абвяргаюць [13]. Калі, напрыклад, за дзве тысячы гадоў хрысціянства ніхто так і не змог фактычна абвергнуць уваскрасенне Езуса, то эвалюцыйная гіпотэза толькі пацвярджае біблейскі крэацыянізм, які распаўсюджваецца на ісціну як вопытнае даследаванне аб'ек-

тыўнай рэальнасці ў выказванні «Я — дарога, і праўда, і жыццё» (Ян 14, 6). Пры ўнутраных і знешніх абставінах аб'екта веры яго рэпрэзентатыўная выбарка, памерам з эон (ад грэц. *αἰών* — век, эпоха, вечнасць, час жыцця, накаленне), канцэнтруе ўвагу на выяўленні генералізаванай, адносна сацыяльна-біялагічных і культурна-эканамічных прыкметаў часу, асобы прамоўцы, які выказвае ўласную свабоду і адказнасць за кошт сыноўняй мужнасці ў рэлігійным (ад лац. *religio* — насамрэч сувязь) звароце бацькоўства. Чаму рэлігійным? Таму што іншага бацькоўства, хіба што яшчэ біялагічнага, не існуе. Патэрналісцкая заўжды падзейнасць (англ. *eventfulness*) на скрыжаванні (англ. *cross* — крыж) псіхалогіі з тэкстам Святога Пісання служыць падаплёкай як «падшэўкай кашулі пад плячом», або малым шкаплерам (ад лац. *scapulae* — лапаткі), як элементам габіта, які носяць каталіцкія манахі і манахіні па абяцанні Богу, у чаканні Яго інавацыі: «Вось чыню ўсё новае» (Ап 21, 5). Паколькі габітус (ад лац. *habitus* — не створаная самім

сабой звычка) ёсць бясконцая здольнасць падкантрольнай свабоды спараджаць думкі, пачуцці, учынкi, дык яго моўныя прадукты заўсёды лімітаваныя гістарычнымі ўмовамі, але акт выказвання заўжды матываваны верай: «„Я паверыў, таму прамоўў“, і мы верым, таму і кажам» (2 Кар 4, 13). Але на лагічным пачатку ўласнага фарміравання асобы мова даецца адначасова і вольна, і абумоўлена і не дапускае ні стварэння чаго-небудзь нябачана новага, ні простага механістычнага паўтору першапачаткова дадзенага. Таму трэба адрозніваць праўдзівы патрымоніум ад патэрналізму «бацькоўскіх адносінаў» (Э. Бэрн, 2014) пры патэрне рэгулявання сацыяльных і прафесійных чаканняў на ўзроўні дзяржаўных структураў, фірмаў і ўстановаў, культывуючых дзяржаву як вялікую сям'ю з бацькам-заснавальнікам, які вызначае, што добра, а што дрэнна, размяркоўваючы дабро з улікам месца кожнага ў іерархічнай лесвіцы ўлады. Пры гэтым грамадскія арганізацыі, арыентаваныя на падтрымку адміністрацыйна-каманднага комплексу, фактычна складаюць з ім ідэалагічнае адзінства з ужываннем дэмагагічных маніпуляцый, канспіралагічнай прапаганды і тэатральнага піяру.

Наша разуменне патэрналізму зыходзіць з іншай схемы як дасягнення даросласці праз менавіта сістэмнае (лац. *sistema*

Айцец Яўген Маліноўскі — пробашч парафіі Кірылы і Мятода БГКЦ у Баранавічах, кандыдат псіхалагічных навук, дацэнт кафедры псіхалогіі адукацыі Інстытута псіхалогіі Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка.

— *цэлае*) уладкаванне роду, пакліканага Голасам: «Хто мае вушы, няхай слухае» (Мц 11, 15) і асабістым Іменем Нябеснага Айца (ад грэц. Патэра, лац. *Pater*) з лагічным утварэннем быцця, адлюстраванага гнасеалогіяй як агульнай тэорыяй пазнання. Другаснае разуменне патэрналізму як «таямнічай мэты быцця», ці *μυστηριώδες στόχο*, у парадыгме постмадэрнізму апынулася не да канца абазначаным выпадкам для навукі, мастацтва, рэлігіі, права і самой асобы, імпліцытна не давяраючай сваё жыццё дама-рослым маральным аўтарытэтам і паліткарэктным настаўнікам: «Браты мае, няхай нямногія з вас імкнуцца стаць настаўнікамі, ведаючы, што будуць асуджаны больш сурова» (Як 3, 1). Метадалогія педагагічнага інтэрперсаналізму, пачынаючы ад Тамаша Аквінскага, Р. Дэкарта, Г. Лейбніца, Ж. Марытэна, Э. Жыльсона, Фр. Брэнтано, Э. Мунье, В. Штэрна, Н. Бярдыяева, М. Шэлера, Г. Саллівена і М. Бубера, Я. Корчака ды інш., абвяшчала асобу як самае каштоўнае з усяго, што ёсць у быцці Бога, да якога вядуць усе праўдзівыя школы і напямкі свету: «Ніхто не мае права перашкоды службы Іншаму ў духу любові, даверу і надзеі» [8].

Калі ў 2017 г. 73-гадоваму Рычарду Талеру (*R. Thaler*) была прысуджана Нобелеўская прэмія «за ўнёсак у галіне даследавання паводніцкай эканомікі», яго псіхалагічная здагадка «наджынг» (ад ідыш, *nudge* — *злёгка падштурхоўваць плячом*) была абумоўлена як філагенетычнай каштоўнасцю цывілізацыі, так і антагенетычнай (ад грэц. *ὄντος* — *існы і ўвечны* — *нараджэнне*) мэтанакіраванасцю «Яд вашэм» (ад іўр. *עַשׂוֹרָה* — *месца і Імя*) з кнігі Іешаягу (гл. Іс 56, 5), у якой прарок запэўнівае бяздзетных габрэяў у будучыні, дзе яны не будуць забытыя ў пакаленнях, як не забыты ўдзячнымі суайчын-

нікамі 26-гадовы айцец беларусаў Кастусь Каліноўскі, які сваім бяздзетным станам, магчыма, не без сумневу, але, як аказалася, не дарэмна звяртаўся да «дзецюкоў» у «Лісце з-пад шыбеніцы», стаўшым асабліва натхняльным «наджынгам», сапраўдным запаветам нацыі пасля ўрачыстага рэквіема ў вільнюскай катэдры св. Станіслава 22 лістапада 2019 года. У такой бацькоўскай перспектыве камунікацыя веры, надзеі і любові пераўзыходзіць змястоўную мову гістарычнага апавядання псіхалагічным станам доўгачарпення і доўгачакання Усявышняга, які ў навуцы XX ст. быў падвергнуты татальнай элімінацыі з матэрналісцкай гігантаманіі спажывання [11].

Такая актуальнасць даследавання забяспечыла прадмет фенаменалагічнай фарманты голасу Айца ва ўмовах адукацыйна-выхаваўчых сувязяў свету, дэтэрмінаванага моўнай уладай яго змены праз *act statements*, або інтэнцыяльны акт выказвання. У адрозненне ад *speech act*, або публічнай прамовы, голас сцягвае (ад лац. *abductio*) гнасеалогію падзейнасці «маўленчым дзеяннем, або сукупнасцю выказванняў, якія здзяйсняюцца адным прамоўцам з улікам Іншага» [9]. Тэорыя маўленчых актаў з'яўляецца цэнтральным аб'ектам прагмалінгвістыкі, якая зыходзіць з першапачатковага разумення грэцкага тэрміну *πράγμα* як рэчы, наверхнутай да сябе самой, а не да задавальнення грамадства спажывання [8]. Сучасны спажывецка-гуманітарны дыкурс Ж. Лакан вызначае як «какафонію канцэпцый» неадэкватнага тлумачэння вучэння З. Фрэйда, несумяшчальнага з агульнаю псіхалогіяй па прычыне «несвядомага, структураванага як мова, пры якім Я сімптом» [6]. Справа ў тым, што псіхааналіз застаецца адзінай крэацыйнай тэорыяй «Я і Яно», якая здзіўляе

мужнай інтэнцыяй бацькоўства: «У якую б форму ні выліўся далейшы супраціў характара ўплыву пакінутых аб'ектам загрузак, усё ж уздзеянне першых ідэнтыфікацый, што адбываліся ў самыя раннія гады, будзе агульным і доўгім. Гэта вяртае нас да ўзнікнення «Ідэала Я», бо за ім крыецца першая і самая значная ідэнтыфікацыя індывіда, а менавіта — ідэнтыфікацыя з Айцом асобасна правільнага часу» — *persönliche richtige Zeit* [13]. Такая патэрналісцкая ідэнтыфікацыя ставіць задачу па аднаўленні патрымоніума выхавання як увасаблення творчага пачатку каля лібідознага рухавіка (ням. *Haupttrieb*) як вытоку канструктыўных канфліктаў чалавечага прагрэсу. Крэатыўнае бачанне Фрэйда выходзіць за межы антрапалагічнай формулы «ўсё ў чалавеку», якой ён супрацьпастаўляе здагадку аб тым, што «ў чалавеку не зусім усё» з прычыны дамінавання эдзіпальнай цягі культурна-гістарычнага матэрналізму над лагічным вытокам роду [4].

Шлях ад ідэалогіі спажывання да асабістага станаўлення пралягае праз сатэрыялогію вуснага вызнання «Ойча наш <...> свяціся імя Тваё» (Мц 6, 9), якое пераўзыходзіць сардэчна маўклівую міласэрнасць учынку (гл. Рым 10, 10). Будучы прадстаўніком патэрналісцкага княства ў юдэа-хрысціянскай пераемнасці святарства (гл. Пс 45 (44), 17), папа Францішак дэманструе ўладу змены двухтысячагадовага тэксту Езусавай малітвы ўскладаннем адказнасці за спакусу злом на праціўніка добра (ад іўр. *יְשׁוּעָה* — *паклёпнік*). Ранейшая апеляцыя да Айца — «і не ўводзь нас у спакусу» — цяпер гучыць як *do not let us fall into temptation*, або «і не дай нам паддацца спакусе». Такім чынам, пасвячэнне дваіх ці траіх дзяцей свайго жыцця Айцу атрымлівае інтэнцыяльную

стратэгію дыстанцыявання ад самога ўплыву зла на іх род. Ад-важнаму рашэнню Пантыфіка папярэднічалі не толькі 16 гадоў навуковых даследаванняў біблей-скіх тэкстаў, першапачатковы з якіх на арамейскай мове быў, як высветлілася, скажоны перакла-дам, але і 160 гадоў Ватыканскага штодзённіка *L'Osservatore Roma-no*, матэрналісцкі дэвіз якога *unicuique suum*, або «кожнаму сваё», тут атрымлівае патэр-налісцкі штуршок *non praevalere bunt* — «не перамогуць» (Мц 16, 18). Калі афіцыйная тэалагічная дактрына грунтуецца на *primatu intellectu fidei proferuntur*, або «пер-шынстве інтэлекту над верай» [1], то персанальная інтэнцыя падзейнасці спансіраваная «ўсё-магутнасцю Творцы, аж да ўсяго, што нясе ў сабе супярэчнасць» [1, с. 47]. У такім спалучэнні дыстан-цыяванне невуцтва суправаджа-ецца адукацыйнай стратэгіяй *alma mater*, а патэрналісцкі пры-вад мужнасці працягвае спрыяць самаадукацыйнаму пераадолен-ню недахопу веры. Рэальнае «захаваў і збаўленне ад пака-лення гэтага навекі» (гл. Пс 12 (11), 7) здзяйсняецца праз «лю-боў як сукупнасць дасканаласці». Адкрыццё любові ніколі раней не ставілася ў псіхалогіі, якая атрымлівае лагічную перспекты-ву надзейнага, адназначнага вы-казвання *homo amantis* у выбары першапачатковай і канчатковай асобы (гл. Ап 1, 8). Пры выбары іншага ладу жыцця патры-маніяльная (ад лац. *patrimonium* — *маёмасць айца*) інавацыя «Вось чыню ўсё новае» (Ап 21, 5) на тле матрыманіяльнага (ад лац. *matrimonium*) шлюбу мужчыны і жанчыны набывае ў абагульнен-ні Бога і чалавечага прагматы-ку габітуса (ад лац. *habitus* — *звы-чай*). Матрыманіяльна прагма-тычным у гістарыяграфіі Еўропы сталася зацвярджэнне ў 2019 г. на пасадзе Прэзідэнта Еўракамісіі лекара гінеколага, доктара навук

Урсулы фон дэр Ляйен, дачкі за-снавальніка ЕЭС-1957, маці се-мярых дзяцей і ўсыноўленага сірыйскага падлетка. Асабістая мацярынская мужнасць дае пра-ва рэагаваць на з'едлівыя выбры-кі ў сацсетках («яе народ не вы-біраў») асэртыўнай пераемнас-цю: яна не народная і не іншародная, а высакародная. Канстатуючы факт заваёвы сям'і народаў надсітуацыйным маця-рынствам, падабенства Божае ў вобразе мужчыны і жанчыны дапоўнена таксама фігурай нова-га старшыні ХДС і міністра аба-роны ФРГ Аннегрэт Крамп-Кар-рэнбаўэр, якая выходзіць сваіх траіх дзяцей у каталіцкай трады-цыі пераемнасці Марыйнага ўз-вялічвання (гл. Лк 1, 49) праз захаванне ўсіх гэтых словаў у сэрцы сваім (гл. Лк 2, 19). Філа-генетычным падмацаваннем кампетэнтнага бацькоўства можа служыць добраахвотны цэлібат папы Францішка, не палічыўша-га за рабунак свайго Пантыфіка-ту рабскае цалаванне ног ва-яўнічым афрыканскім лідарам, калі ён умоўляў іх не хлусіць і не праліваць кроў на Богам сцера-жонай планеце Зямля: «Я не ве-даю, чаго вы хочаце, але, калі хлусіце, я ведаю, хто ваш бацька». Заставацца ў адзіноце самаадда-нага служэння — заўжды ўчынак мужнасці як для мужчын, так і для жанчын: «Адносна дзеваў я не маю наказу ад Пана, але вы-казваю сваё меркаванне як той, каго міласэрнасць Пана зрабіла вартым даверу. Таму з-за цяпе-рашняга ўціску я лічу добрым, што чалавеку лепш заставацца такім. Ты маеш жонку? Не шукай вызвалення. Не маеш жонкі? Не шукай яе» (1 Кар 7, 25–27). Псі-халагічны аналіз тэксту «Вось што я высветліў, — сказаў Эклэзіяст, — адно за другім, каб здабыць праўду, якую дагэтуль шукае душа мая, і я не знайшоў: адшукаў я аднаго чалавека з ты-сячы, а жанчыны сярод усіх ні

адной не знайшоў» (гл. Экл 7, 27–28), звяртае на сябе ўвагу не-прыкметнай сітуацыйнай акаліч-насцю. Трыангуляцыйны рэсурс «сярод усіх» вызначае стасункі дырэктывнай элімінацыі Эдыпа-ва комплексу з феміннымі рысамі біясацыяльнай сузалежнасці, праілюстраванай на карціне Л. Фрэйда «Спячы сацыяльны інспектар». Вось толькі мізэрная выбарка гэтых характэрных ры-саў Я-жанчына: пасіўнасць, спа-гадлівасць, мяккасць, паглынана-не мацярынствам, гатоўнасць да эмпатыі і сацыяльнага супра-ваджэння, цяглікасць і плодная ўспрымальнасць. З пералічаных толькі дзве апошнія спрыяюць функцыянаванню той мужнай ласкі, якая «паводле меры Хры-стовага дару» (Эф 4, 7). Прывя-дзем гэтыя дзве станоўчыя якас-ці ў сіметрыю таксама дзвюм, але «таксічна маскуліным» (Hess, Peter, 2016) — нарцысзму і эгаіз-му, дадаўшы да іх, па Э. Фрому, такія мужчынскія рысы, як умя-шальніцтва, пранікненне, актыў-насць, дысцыпліна і авантурызм, каб атрымаць гендэрна збалан-саваны вобраз. З аднаго боку, мужнасць — дабрачыннасць маральнае моцы пры пераадо-ленні страху; з другога боку, здольнасць пераносіць пакуты, уключаючы фізічны боль. <...>

З псіхалагічнага параўнання полавай прыналежнасці і ген-дэрнай роўнасці вынікае, што духоўнае дзявоцтва як асабістая цнота мужнасці можа быць рэлігійнай сенсацияй (ад лац. *sensation* — *адчуванне*) на пада-бенства Езуса і Дзевы Марыі. На асабістым шляху жыцця даскана-лай любові дасягае той, хто «без ніякага прымусу, пануючы над сваёй воляй, цвёрда вырашыў у сваім сэрцы захаваць дзявоцтва» (1 Кар 7, 37).

Псіхалагічная кваліфікацыя патэрналісцкай інтэнцыі ў веры прадугледжвае біблейскую катэ-горыю роду (грэц. γένεση), у тым

ліку праз лацінскі тэрмін *directus*, які, акрамя значэння «мужнасць», мае значэнне «просты поспех». Паняцце «жаноцкасць» улічвае сексуальнае багацце жанчыны, якая ў экстрэмальных умовах непрадказальна рэагуе, баронячы сысую. Для патрыятычнага праслаўлення Ізраэля адных гармонаў недастаткова, наадварот, трэба адмовіцца ад мацярынства ў подзвігу маці сямі сыноў, загінулых дзеля адмаўлення ад паганскіх звычаяў пры Антыёху Эпіфану (гл. 2 Мак 6, 18). Сексуальнае багацце мужнасці — гэта асэртыўнае (ад лац. *assertor* — абаронца) валоданне зброяй слова і шчытом справы. Як бы крытычна мы ні адносіліся да героя Грамадзянскай вайны К. Я. Варашылава, але мусім прызнаць яго здатнасць абараніць каханую жонку ад арышту НКВД. Камандаю «Стаяць!» са стрэлам у столь ён, магчыма, адзіны са сталіністаў, вызваліў сваю сям'ю ад дэманаў камунізму <...>.

Дырэктыўная інтэнцыя пераносіць універсітэцкую кампетэнтнасць асобы з біялагічнага рабства міфічных уяўленняў і канцэптуальных інтраектаў у сістэмны тэкст асобы. Апытанне студэнтаў выявіла дзяўчат, якія станоўча ставяцца да ненарматыўнай лексікі, хаця нарататафія, або полавое вычварэнства, якое характарызуеца эратычнаю асалодаю ад прагаворвання мату або эратычных тэкстаў пры дасягненні аргазму ў большай ступені ўласцівае юнакам. Амаль дзве трэці рэспандэнтаў схільныя да выкарыстання слова «люблю» ў адносінах як да блізкіх, так і да асобных прадметаў, ежы, мастацкіх жанраў, розных заняткаў, спосабу дзейнасці. Толькі некалькі студэнтаў катэхетычнага коледжа змаглі патлумачыць неабходнасць дыферэнцыраваць словы «люблю», «кахаю», «мілую», «сябрую», «абагаўляю» ды інш. Ніхто са сту-

дэнтаў свецкіх устаноў не змог дыферэнцыраваць генетычнае спалучэнне пазіцый мужнасці бацькі і маці на асабістай падставе мудрасці і любові, пры якіх цнота ўспрымаецца не як стан дзявоцтва да моманту першага полавога кантакту, а як духоўная адзнака, незалежная ад полу, індывідуальнай гісторыі кахання, дзетароднай дзейнасці і нават самага полавога кантакту. З гэтай задачай змаглі справіцца толькі слухачы катэхетычнага каледжа.

Прытрымліваючыся стахастычнага падыходу ў даследаванні патэрналісцкіх перадумоваў веры, мы вылучылі такія тэарэтычныя катэгорыі, як эмерджэнтнасць, эквіфінальнасць і гамеастаз. Эмерджэнтнасць (англ. *emergent* — неспадзяванка, ці *новыя праблемы*) у даследаваннях С. Александэра, Р. В. Селларза, М. Чапека кваліфікуецца як функцыянальная адзінка з'яўлення ў сістэме ўласціваасці, раней не істотнай для складаючых яе элементаў [5]. У нашым выпадку імпліцытныя спосабы праймінгу (англ. *priming* — *грунтоўка*), дзякуючы якім забяспечваюцца стабільны кантроль навучання суб'екта, не спрыяюць узнікненню індывідуальнай гатоўнасці да крэатыўнага выбару веры як рэлігійнай цноты, «не маючай істотнага дачынення да жыцця» (цытата з выбаркі). Іншы рэспандэнт палічыў яе «лішняя і неэфектыўная» ва ўмовах прафесійнай практыкі. Адзін юнак нават прапанаваў правесці ў аўдыторыі эксперымент: «Вось, зараз кіну ўверх корак і, калі Бог ёсць, корак не завісне ў паветры». На што выкладчык прапанаваў: «Зрабіце евангельскі эксперымент: прыдзіце дадому, зачыніце дзверы і аддайце Богу таемнае. І Бог, які бачыць патаемнае, аддасць вам наяўнае» (гл. Мц 6, 4). Гэты нечаканы стымул застаў «эксперыментатара» знянацку, але паўзу перарваў яго дас-

ціпны сябра: «Навошта Сашу новыя праблемы?», чым развесяліў аўдыторыю, праілюстраваўшы значэнне тэрміна *emergent*.

Найменш «ураўнаважанай» уласцівасцю асобы аказалася характарыстыка эквіфінальнасці (ад лац. *aequilibris*), або збалансаванасці мэты (лац. *propositum*) і выпадковасці (лац. *accidente*). Л. Берталанфі прапанаваў гэты тэрмін менавіта ў дачыненні да адкрытай сістэмы спасціжэння (лац. *cogito*), незалежных ад часу і параметраў быцця і свядомасці (L. Bertalanffy, 1969). Зыходзячая яшчэ ад Р. Дэкарта ідэя *discourse la methode* рэлевантна вывучэнню такога гранічнага элемента асобы як богападабенства, якое стабільна аднаўляе страчаную раўнавагу існавання — *sum*, пераадольваючы метафізіку «праймінгу», кансэрватызм публічнай справяздчы і рэгіднасць сацыяльнай ролі ў гульні атачэння (ад англ. *environment*). У грэцкай мове *ὁμοιοστάσις* і азначае менавіта падабенства ў нерухомым стане (грэц. *στάσις*). Адгэтуль разпознавальная альтэрнатыва *αποστασία* як вераадступніцтва, гэтая час ад часу сама па сабе ўзнікаючая эквілібрыстыка несвядомага паўтору ці аналага падабенства (лац. *similarity homeostasis*). Тут, быццам, атэізм мае несвядомую, ад таго і безумоўную дакладнасць тэапсіхалагічнай сістэмы з нерухомай Ψ-квінтэсэнцыяй гамеастазу асобы [9].

На падставе патэрналісцкага падыходу мы распачалі фрэймінгавае тэставанне 180-ці студэнтаў БДЭУ, першай ступені адукацыі Інстытута псіхалогіі БДПУ і сярэдне-спецыяльнай адукацыі Баранавіцкага катэхетычнага каледжа імя Зыгмунта Лазінскага. Аналіз унутраных супярэчнасцяў суб'екта выявіў сумненні рэспандэнтаў у разуменні простых тэалагічных паняццяў. Прычым разуменне ісціны, што выяўляе крызісны

момант дысперсіі мужнасці ў сітуацыі нявызначанасці (англ. *uncertainty*), студэнты каледжа пераадольвалі больш эксклюзіўным, у параўнанні са студэнтамі БДЭУ і Інстытута псіхалогіі БДПУ, досведам прамаўлення Імя Айца (гл. Лк 22, 42), якое мела эмерджэнтнае дзеянне на грунтоўна (англ. *priming*) імпліцытнае спажыванне малітоўнага патэрну. Акт выказвання студэнткі Марыі К. у зморшчыне Ψ-квінтэсенцыі (ад лац. *quintessential* — *пятая сутнасць*) выявіў крыніцу сатэрыялогіі (ад грэц. σωτηρία — *збаўленне* і λόγος — *Слова*). Пры гэтым выбар напрамку метаніміі (грэц. μετωνυμία — *перайменаванне*) адбываўся за кошт асацыяцыі па сумежнасці Сыноўняй часткі ў цэласці Айца, а наратыўны атрыбут уласнага імя Марыя (з іўрыту «Горкая») суправаджаўся матрымоніўмам стыгматызацыі (ад грэц. Στίγμα — *ярлык, таўро*) метафарычнага складу: «А праз Тваю душу пройдзе меч, каб выявіліся думкі многіх сэрцаў» (Лк 2, 35).

Генеалагічны кантынуум (ад лац. *continuum* — *пераемнасць*) у працэсе змены культурна-адукацыйных фармацый мяркуюе выхаванне як «выманне» (ад лац. *exercitation*) богападабенства з праймінгавых напластаванняў біялагічнага патэрну праз таямніцу асабістасці «будуць двое адным целам» (Эф 5, 31). Патрыманняльную ўпэўненасць у сітуацыі абмежаванай рацыянальнасці, якая служыць інцэртатыўным супрацівам асобнай мэты (грэц. στόχο), задае «наджынг» радавога канатыву «Хачу» [12]. Пры гэтым такое псіхалагічнае пачуццё як каханне, калі яно не гастронамічны драйв «люблю паесці», застаецца не падкантрольным прычыне, але аптымальна задавальняе патрэбы праз станоўчую дынаміку асэнсавання пакутаў за кошт шкалы найвышэйшай ступені

родаў, паводле Арыстоцеля. <...> Псіхалагічнае абгрунтаванне адукацыйных фрэймаў цесна звязана з разуменнем рэлевантнасці навуковай трактоўкі ўласных уражанняў на выснове дасведчанай культуры «тэксту», «скрыпту», «схемы», «дыскурсу», «наратыву», «праймінгу». Пералічаныя модусы выкарыстоўваюць у якасці фрэймінгу вядомыя навукоўцы Ф. Бартлетт, Д. Румельхарт, Р. Абельсон, А. А. Карпаў, Г. М. Кучынскі, М. Л. Мінскі, В. А. Мазілаў, У. Чэйф, Ч. Філлмар, Г. Бэйтсан, Д. Хаймс, В. А. Янчук, якія сведчаць аб транспанаванні сэнсу як уключанасці ў кантэкст фрэйму, што вызначае непадлегласць (англ. *incontinence*) шчасця (ад грэц. ευτυχία — *выпадак*), па якім «у дні голаду насычаны будуць» (Пс 37 (36), 19) сітуацыям пакуты (ад грэц. δυστυχία). Тым не менш, пакуты як патагенныя з'явы спрыяюць адкрыццю патайных аспектаў асобы. Зламаецца чалавек ці, наадварот, раскрыве і мабілізуе свае ўнутраныя рэзервы, залежыць ад патэрналісцкага вытоку скіраванасці, або *Richtungsdispositionen* (W. Stern, 2013), які азначае правільнае размяшчэнне дыспазіцый адносна часу, створанага Айцом *persönliche richtige Zeit* [15]. Правільнасць асабістага часу верыфікуецца дыспазіцыямі захоўвання гатоўнасці да здзяйснення спадчынных перадумаваў і сацыяльных планаў у адносінах да сябе, да людзей, да ўласнасці і да працы на ўзроўні фактару выпадковай зменнай: «Звярнуў я ўвагу на што іншае; і ўбачыў пад сонцам, што не шпаркім удаецца бег і не моцным — перамога ў баі, ані вучоным — багацце, ані мудрым — хлеб, ані разважлівым — ласка, але для ўсяго — час і нагода» (гл. Экл 9, 11).

Адукацыйнае інкарпараванне патрыманняльных значэнняў у структуру асобы можна знахо-

дзіць пры дапамозе графастатычнага фрэйму адзінкавасці роду і дыялагічнага вектара падзеі, пры якім трансцэндэнтныя думкі і іманентныя кропкі гледжання адкрываюць «шчыльнасці асобнага шляху» (С. В. Bühler, 1998 г.) з верагоднасцю нармальнага размеркавання яго рэгулярнасці і ступенню выпадковай велічыні пры стандартных адхіленнях нерэгулярнасці. Ва ўмовах эмпірычнага вымярэння патэрналізму веры як незалежнай зменнай суб'ектнага ўзаемадзеяння фрэйм (англ. *frame* — *рамка*) складае, стабілізуе і мэтанакіроўвае веды для акту выказвання праз тэкставую выбарку абдукцый (ад лац. *ab* — «з, ад» і *ducere* — *вадзіць*) як адкрытай формы высоўвання праўдападобных гіпотэзаў у «семантычнай прасторы» дыялогу. Трыангуляцыя гэтай прасторы стварае сеткі апорных псіхалагічных пунктаў пабудовы базавых сістэмных ведаў у метафарычным выкладанні кагнітыўных, афектыўных, генетычных, паводзінавых і сімультантных нарацый. Уласна, фрэймінгавая абдукцыя ўключае дыялогавае ўсведамленне святла навукі, мастацтва, рэлігіі і права ў голасе і тэксце Айца асобна правільнага часу. Такім чынам, фрэйм-абдукцыя наратыўнай трыангуляцыі тэксту, або ФАНТТ [8], транспартуе прагматыку ведаў у тэхналогію прафесійнай кампетэнцыі. У адрозненне ад універсітэцкага дыскурсу, заснаванага на зацікаўленасці прадметам, ці дыскурсу неўротыка, які прыносіць асалоду ад выканання эфектыўнай ролі сімвалічнага суіснавання [6], у тым ліку гендэрнага, фрэйм транспартуе веды, якія змушаюць асобу гаварыць там, дзе сама яна гэтага не хоча, напрыклад, на апазіцыйным мітынгу. Калі сумленне спалучаецца (анг. *fold*) з абставінамі, тады і веды праз голас асобы робяцца актам вы-

казвання, трансфармаванага ў тэкст праз час, вызначаны дэканструкцыяй [4].

Параўнанне «Я-канцэпцыі як абагульненага ўяўлення аб сабе, заснаванага на ўздзеянні іншых людзей, падобная да гітары без струнаў», атрымала наратыўнае адлюстраванне ў незалежнай абдукцыі: «А я проста спяваю, і без гітары». Скіраванасць асобы ў метафары «мовы як сістэмы знакаў, падобнай да гадзінніка, разабранага на дэталі», здабыла меркаванне: «як гадзініку патрэбны майстар, так і мове асоба». Параўнанне «эгацэнтрызму з алфавітам, які складаецца з адных Я», знайшло альтэрнатыву ўпэўненасці: «Я ведаю алфавіт». Прычым да гэтай альтэрнатывы адна са студэнтак дадала 23-ю літару грэцкага алфавіту Ψ як сімвалу псіхалогіі, імпліцытнага ў сваёй выяве «эпіклеза» (ад грэц. $\epsilon\pi\acute{\iota}\kappa\lambda\eta\sigma\iota\varsigma$), як закліку аб перамене тэстастэрону і эстрагену ў сутнасць падабенства асобы і форму прафесійнай дзейнасці. Згодна З. Фрэйдам, такая дзейнасць, у першую чаргу дзетанараджальная, служыць сублімацыяй *penis envy*, або «зайдрасці з-за пеніса», апасродкавана якой жанчына становіцца мужнай [15]. Што да мужчын, яны таксама маюць зайдрасць, але гэта больш датычыць паспяховай рэалізацыі асобы. Без сумневу, гэтая зайдрасць Каіна ды Юды загрунтавана (ад. англ. *priming*) пад прагу ўлады з асалодой уласнага выказвання. Таму, носячы цяжары адзін аднаго, мужчына і жанчына ў такі спосаб выконваюць закон Хрыстовы (гл. Гал 6, 2).

Нягледзячы на развіццё навукі і тэхналогіі, таямніца шлюбную па-ранейшаму застаецца «вялікай» (гл. Эф 5, 32). Вядома, што пры зліцці дзвюх гаметаў у полавым працэсе ўтвараецца зігота, якая развіваецца ў асобу са спадчыннымі прыкметамі абодвух бацькоў. У кожнай клет-

цы чалавека 23 пары храмасомаў, з якіх толькі сёмая можа выпадкова прадставіць гетэрагаметны патэрн ХУ. Паўстала меркаванне аб такой гендэрнай роўнасці, якая праілюстравана пабудовай графіка функцыі $y = x$. Гіпатэтычнае вылучэнне частак маскуліннасці і феміннасці на промні $Z(0; +\infty)$ прывяло да 0 як бясконца малой і ∞ як бясконца вялікай велічыні з немагчымасцю меркаваць аб існаванні або неіснаванні межаў «прамянёвай» функцыі адносна «чалавечага ладу жыцця». Таму, з матэматычнага пункту гледжання, была зроблена выснова пра адсутнасць як гендэрнай роўнасці, так і гендэрнай няроўнасці. Улік дзеяння ігрэка ў адносінах да ікс-зададзенай незалежнай зменнай трывогі *dubito ergo cogito* стварае сіметрыю яе ліквідацыі праз *cogito ergo sum* у выглядзе прамяня $y = x$, які ўяўляе з сябе вось сіметрыі гіпербалы. Нагадаем, што этымалогія грэцкага тэрміна ψ уключае «пераход; лішак; перабольшанне», што назіралася намі толькі ў асобы як горняй адзінцы пэўнасці, без якой існаванне падобнае да стэпавай раўніны.

Смерць —

это только равнины.

Жизнь — холмы, холмы.

Присно, вчера и ныне

по склону движемся мы.

Смерть — это все машины,
это тюрьма и сад.

Смерть — это все мужчины,
Галстуки их висят.

И. Бродский, 1962.

Жыццё асобы — гэта неспынены заклік Ψ на грунтоўным тле развагі пад знакам Φ як марнага падману «паводле чалавечай традыцыі, паводле стыхій свету» (Клс 2, 8). Горняя «Сповідзь» Аўгустына ўпэўнена зводзіць рэхункі з філасофскай дэсакралізаванай ладу «Я». Будучы сімвалам

псіхалогіі, літара Ψ у парадкавай паслядоўнасці грэцкага алфавіту мае нумэралогію 700, якая ў сіметрычнай загрузцы (грэц. $\phi\acute{o}\rho\tau\omega\sigma\eta$) «выпадковай» душы праз веды робіцца каэфіцыентам сістэмы заканамернасцяў і феноменалогіяй голасу ў выбары акту выказвання, а 24-я літара грэцкага алфавіту Ω (грэц. $\Omega\mu\acute{\epsilon}\gamma\alpha$), роўная ў сістэме запісу лічбе 800, сімвалізуе канчатковую эвентуальную (англ. *event* — падзея) прастору. Гэтае значэнне, пры ўзыходзячай секвенцыі амегі, у знаменным распеве праваслаўнага «Осьмигласника» займае месца «восьмага тону», што, з пазіцыі мацярынства, у тым ліку «Песні кахання», квантыфікуе 17-ы і 18-ы вершы 45(44)-га псалма сыноў Карэевых: «Замест айцоў тваіх будуць твае сыны. Ты ўстанавіш іх валадарамі па ўсёй зямлі. Я зраблю тваё імя вядомым для ўсіх пакаленняў; таму народы будуць праслаўляць цябе на векі вечныя». Гэты ў каталіцкай традыцыі 45-ы псалм узносіцца вуснамі Марыі ў *Magnificat anima mea Dominum*, або «Велічае душа Мая Пана...» (гл. Лк 1, 46–55). Монадычныя распевы Грыгарыянскага харалу вершаў «Магніфікату», вядомыя ў формах вялікага рэспансорыя (ад лац. *responsorium* — адказ) у версіі аллелуарыя і антыфонаў.

Так, адкрыццё хігсаўскага бозона (англ. *Higgs — boson*, 2012) з неабходнасці механізуе прычыны спантаннага парушэння электраслабых сіметрый і такім спосабам завяршае Стандартную мадэль фізікі элементарных часціцаў. Пры ўручэнні Нобелеўскай прэміі 2013 года 85-гадоваму Пітэру Хігсу і Франсуа Энглэру за тэарэтычнае абгрунтаванне бозона Хігса пастаянны сакратар Каралеўскай шведскай акадэміі навук Штаффан Нормарк заявіў: «Прэмія гэтага года прысвечана сёння такому зусім мізэрнаму, якое тлумачыць усё астатняе

ў нашым свеце» [2]. Між тым, студэнт Ягор патлумачыў базон як кварк, г.зн. фундаментальную часціцу Стандартнай мадэлі, якая валодае электрычным зарадам, кратным $e/3$. Не назіраная ў вольным стане, яна ўваходзіць у склад адронаў, якія моцна ўзаемадзейнічаюць, у тым ліку на Вялікім андронным калайдары, у выглядзе часціцаў пратонаў і нейтронаў. Найбольш даступны спосаб патлумачыць надпрыродны базон, з пункту гледжання наратара, гэта яго метафара нябачнага Слова, рэканструкцыя якога за дзве з паловай тысячы гадоў да адкрыцця «часціцы Бога» апырэджвае фізіка-тэалагічны аналіз бясконцай васьмёркі голасам Геракліта Эфескага: «Людзі імкнуцца спасцігнуць сувязь рэчаў у Логасе як формуле або элеменце парадкавання і ўсталявання ўсеагульнага» [7]. Высоўваючы праўдападобную гіпотэзу аб існаванні фізічнай адзінкі адлегласці, менш за якую ўжо нічога няма, мы разумеем слова Евангелля як найменшае з усяго напісанага людзьмі і створанага Богам, які, па дасціпнай метафары А. Эйнштэйна, «не гуляе ў косці з сусветам», на што прыхільнік квантавай механікі Н. Бор пярэчыў: «Не кажы Богу, што Яму трэба рабіць ці не трэба рабіць». Алеаторыка (англ. *aleatory* — *выпадковы*; ад *alea* — *ігральныя косткі*) — тэхніка кампазіцыі канца XX пачатку XXI стст., якая дапускае «гульні ў косці» варыянтнасцю адносінаў паміж сродкамі выразнасці голасу, такіх як музычная тканіна, мастацкая форма, гукавысотнасць, інтанацыя, тэмп, рытм, тэмбр, дынаміка і агогіка, і прадгледжанай выпадковасці тэкставых (у тым ліку вершаваных і нотных) рэсурсаў пры складанні або алеаторыцы выканання твора. Так, «П'есу для фартэпіяна XI» (Карлхайнц Штокхаўзэн, 1957) падчас канцэрту звычай-

на выконваюць некалькі разоў у розных варыянтах, у любым тэмпе, у любой дынаміцы і артыкуляцыі з рознымі групамі выканаўцаў, таксама выбраных адвольна. Пры гэтым выказванні Штокхаўзэна настолькі складаныя і выдасканаленыя, што паграбуюць ад выканаўцаў доўгага і напружанага ўспрымання. На гэтым кагнітыўным тле дэканструкцыі рухомы кантрапункт Баха — гэта толькі інтэрдэтэрмінаванае супрацьпатаўленне некалькіх галасавых ліній, замацаваных светлым вензелем *JCH* — *Jesus Christmas*.

Патэрналісцкая семантыка крэатыўнай асобы рэлевантна алеаторыцы як *alea* — жэрабя асліцы, маўклівага пад ярмом «вывучанай бездапаможнасці» (М. Сэлігман, 2002). Але, некалі ўбачыўшы на сваім нялёгкім шляху анёла, жывёліна, урэшце, падвысіла голас, папярэджваючы такім дзівосным спосабам, шафар, што распачынае, замест насланага Валакам пракляцця Судны дзень і трохразовае благаслаўленне народа Божага (гл. Лічб 22, 28). Сам Езус, усеўшыся на жэрабя, стаўся славаю Ізраэля: «І сталася гэта, каб збылося сказанае прарокам: „Скажыце дачцэ Сіёна: вось Кароль твой ідзе да цябе; лагодны, седзячы на асліцы, на асляняці, сыне пад'ярэмнай“» (Мц 21, 4–5). Сваім уваходам у Ерузалем Езус натхніў дзяцей спяваць «Гасанна на вышынях» пад Каінаву зайздрасць фарысеяў, атрымаўшых строгае папярэджанне: «Кажу вам, калі яны змоўкнуць, дык камяні закрычаць!» (Лк 19, 40). Калі ў 2019 г. 30-гадовы рэгібіста Ізраэль Фолу стаўся «голсам таго, хто кліча ў пустыні» (Іс 40, 3), ён узвысіў суд вуснаў з прычыны лясных пажараў, што абрынуліся на Аўстралію як «кара Божая за легалізацыю на кантыненте абортаў і аднаполых шлюбав». Тады жыхары Новага Паўднёва-

га Уэльса назвалі яго выкрыццё абразлівым. Іх меркаванне, у фемінны спосаб, падтрымаў прэм'ер-міністр Скот Морысан: «Гэтыя словы поўныя жажлівай абьякавасці. Яны неверагодныя. Свабодны грамадзянін можа казаць усё што заўгодна, але ён павінен задумвацца над тым, які боль яго словы прычыняць людзям, што страцілі свае дамы ў агні, а таксама хрысціянам па ўсёй Аўстраліі, якія цалкам не падзяляюць яго пункт гледжання і моляцца сёння за тых, хто пакутуе». І гэта прагучала акурат пасля суда над высокапастаўленым чыноўнікам педафілам Дж. Пэлам, які так і не прызнаў сваёй віны ў злачынстве супраць бязвінных дзяцей і Бога. Як любячы Пётра, юны Ізраэль Фола, «адкрыўшы вусны свае, сказаў: „Сапраўды разумею, што Бог не зважае на асобу...“» (Дз 10, 34). Апынуўшыся, падобна выгнанаму з Краіны Гергесінскай Езусу (гл. Мц 8, 28), ён быў выключае са зборнай Аўстраліі, пасля таго як нагадаў у сваім *Instagram* біблейскі тэкст: «Не ўводзьце сябе ў зман: ні распуснікі, ні ідалапаклоннікі, ні чужаложнікі, ні блуднікі, ні мужаложнікі, ні злодзеі, ні хціўцы, ні п'яніцы, ні паклёпнікі, ні рабаўнікі не атрымаюць у спадчыну Валадарства Божае» (1 Кар 6, 9), бо «Закон добры, калі хто ім разумна карыстаецца, ведаючы, што Закон дадзены не для справядлівых, але для несправядлівых, непаслухмяных, бязбожных, грэшнікаў, разбэшчаных і блюзнерцаў, бацьказабойцаў, мацізабойцаў і чалавеказабойцаў, распуснікаў, мужаложнікаў, для гандляроў людзьмі, падманшчыкаў, ілжэсведкаў і для ўсіх тых, хто пярэчыць здароваму вучэнню» (1 Цім 1, 8–10).

Адна албанская жанчына пасля прыняцця «закона шарыята» кінула сям'ю ў Італію і з'ехала ў Сірыю, каб далучыцца да баевікоў групоўкі «Ісламская

дзяржава», забраўшы з сабой пяцігадовага сына. Узрушаны бацька вырашыў адправіцца на пошукі дзіцяці, але быў злоўлены баевікамі. Яму ўдалося збегчы з палону, бо турэмшчык з Албаніі пагадзіўся выпусціць земляка за 500 еўра. Амаль пяць гадоў Афрым працягваў пошукі сына, пакуль аднойчы не атрымаў ліст з лагера для ўцекачоў Аль-Холь на паўночным усходзе краіны: «Я люблю цябе і сумую па табе. Твой сын Альвін». Маці хлопца загінула разам з новым каханкам у бітве за Багуз, апошні аплот ІДзіл. Гісторыя бацькі і сына стварыла прэцэдэнт на фоне многіх дзяцей, вывезеных уласнымі маткамі з Еўропы ў Сірыю, і ў іншых дзяцей з'явілася слабая надзея на абарону Айца...

Трэба падкрэсліць, што асэртыўнае выхаванне не абмяжоўваецца мужчынскім полам. Так, студэнт Макар М. распавёў гісторыю сваёй сям'і. Шматдзетная мама пенсіянерка Любоў Л., жадаючы дапамагчы сваёй малодшай дачцэ студэнтцы, будучы ўжо пенсіянеркаю, з цяжкасцю знайшла працу выхавацелькі ў прыватным карэкцыйна-развіццёвым цэнтры Мінскага р-на. Адной з выхаванак Любові Л. стала Насця, дачка загадчыцы і працадаўцы, дзяўчынка разбэшчаная і непаслухмяная. Аднойчы яе свавольная сяброўка Ангеліна ўкусіла Насцю так, што тая падняла гучны плач. На голас дачкі прыбегла маці з патрабаваннем паставіць крыўдзіцельку ў круг дзяцей, якія павінны былі па чарзе кусаць вінаватую. Аднак Любоў, аказаўшыся асэртыўнай асобай, абвясціла супрацьзаконным такое дзеянне і адмяніла яго. У адказ з'явілася рэзкая рэакцыя. На новыя патрабаванні растлумачыць сваю абарону дзяўчынкі Любоў адказала: «Я вам растлумачу ўсе мае дзеянні і адкажу на ўсе вашы пытанні толькі пасля таго як уладжу канфлікт

і супакою дзяцей». Дома Любоў атрымала падтрымку сям'і. На наступны дзень муж спытаў жонку аб настроі загадчыцы і пачуў кароткі адказ: «Падлізвалася». Так патэрналісцкі падыход, незалежна ад гендэрнага носьбіта, служыць асэртыўным сродкам выканання закона і справядліваці ў адносінах да асобы дзіцяці, умацаванага любоўю дарослага.

* * *

На адным з семінарскіх заняткаў адбылося абмеркаванне сітуацыі дваінога забойства ў Стоўбцах. Паступова студэнты змаглі выявіць крызіс бацькі, ігнаруючага чытанне Бібліі 16-гадовым сынам, які разам з настаўніцай беларускай мовы стаў ахвярай нянавісці свайго аднагодка. Большасць юнакоў і дзяўчат пагадзіліся, што няшчасны бацька малалетняга забойцы быў бліжэй да пераасэнсавання гэтага выпадку (грэц. *μετάνοια*), калі ў той жахлівы дзень упаў на калені перад бацькамі ахвяры, каб прасіць прабачэння за грэх сына, але быў не па-хрысціянску выгнаны з двара. Абодва бацькі выступалі як аднастайны тыпаж эканамічнага дабрабыту сваіх сем'яў пры поўнай экзістэнцыяльнай бездапаможнасці па прычыне біблейскай некампетэнтнасці.

На пытанне студэнтаў адносна часу і месца, спрыяльных для станаўлення асобы, выкладчык распавёў пра падзею, якая ігнаравалася ўніверсітэтам. Другакурснік Антон К. на занятках па псіхалогіі асобы прызнаў сваю некампетэнтнасць адносна анамастыкі як важнага раздзела псіхалогіі і педагогікі. Здзіўляючыся дваістасці значэння свайго імя, студэнт задумаўся над яго таямніцай: згодна з грэцкай мовай, імя Антон азначае «Набыццё наўзамен», але старажытнарымская форма тлумачыць, што гэта той, хто «ўступае ў бой», што пада-

лося не характэрнай прыкметай для субтыльнага юнака. Падчас летняй сесіі Антон адсутнічаў: ён знаходзіўся ў шпіталі ў сувязі са стратай зроку на правым воку, якое было траўмаванае хуліганамі, што прыставалі да дзяўчыны ў метро. Увосень пераведзены на завочнае аддзяленне Антон распавёў сваю гісторыю, якая ўключала і ўспамін пра семінар, дзе ён даведаўся аб дваістым значэнні свайго імені, цалкам апраўданым, па-першае, «уступленнем у бой», які скончыўся яго дараваннем на судзе сваім ворагам; па-другое, асобай, «здабытай наўзамен» правага вока. Што ж, у параўнанні з аслеплым на абодва вокі Эдыпам гэты цяжар падаўся мужнаму герою цалкам спрыяльным. А як жа дзяўчына? Яна толькі раз наведала свайго абаронцу ў бальніцы. На пытанне, чаму Антон застаўся жыццярадасным аптымістам, ён адказаў: «Я гатовы быў сябе зненавідзець незадоўга да гэтай гісторыі, калі раней прайшоў міма падобнага інцыдэнту. І вось атрымаў шанец выправіцца!». «Але ад каго атрымаў?» — «Не ведаю, верагодна, ад Бога!»

Мужная хада юнака, «уступаючага ў бой» сталася адпаведнай Слову: «Той, хто жыве ў нябёсах, пасмяецца, Пан будзе насміхацца з іх» (Пс 2, 4). Бог рэдка смяецца, але Яго гумар палягчае рэальнасць, з'яўляючыся інструментам выхавання без маніпуляцый. Праз усё жыццё былога савецкага чалавека прайшоў патэрналісцкі верш пра Дзядулю Мароза. Па сваім выхаваўчым значэнні і мастацкай каштоўнасці ён пераважыць шматлікія сцэнары навагодніх ранішнікаў. Падзяліўшы лёс свайго пакалення, паэт Аляксандр Шыбаеў (1923–1979) быў цяжка паранены і знявечаны на Ленінградскім фронце, але застаўся выключна сціплым і далікатным, хоць да прызнання класікам літаратуры справа так

і не дайшла. І ўсё ж лепшым помнікам паэту засталася рыфма з добрых слоў: «Борода-то, борода! А на шапке-то звезда, на носу-то крапины, а глаза-то папины!». На гэтым святочным фоне вельмі кранальным падаецца кароткае выказванне Мікіты Л., які па дарозе з дзіцячага садку заўважыў: «Мама, глядзі, вунь нічэйны тата валяецца».

У Баранавіцкім катэхетычным каледжы можна сустрэць студэнтаў сталага ўзросту, адзін з якіх распавёў сваю гісторыю звяртання да Бога. Упершыню гэта адбылося пасля сваркі з сынам, калі бацька не мог знайсці сабе іншага прытулку, як толькі ў храме, дзе кінуўся ніц на падлогу. І вось адразу, па выхадзе з царквы, Ігар К. пачуў тэлефонны званок з радаснай весткай: «Тата, прабач!». Пры ўсёй станоўчасці сітуацыі мусім прызнаць яе матэрналісцкі характар як заснаванай не на Логасе Евангелля, але на падлозе маўклівай адзіноты Адама (гл. Быц 2, 18). Таму я проста вымушаны ў апошні момант перад адпраўкай артыкула ў рэдакцыю сказаць у ім тое, чаго сам не хачу, але гавару з прычыны «наджынгу». Часам думаю, ці не мусіў я сам некалі зрабіць так, як гэты мой студэнт Ігар: распластацца ў метаніі, замест метаной (ад грэц. μετάνοια — *пакаянне*), калі мой сын, адварнуўшыся ад Бога і, як наступства, ад бацькі, выказаў свой эдыпальны пратэст праз мацернае слова. Замест гэтага я спакойна паказаў сыну 14 (13) псалм, які пачынаецца словамі: «Бязбожнік сказаў у сэрцы сваім: „Няма Бога“, а потым адкрыў тэкст з Евангелля ад Мацвея, дзе сказана: «Хто зласловіць на бацьку ці маці, няхай будзе пакараны смерцю» (Мц 15, 4). Праз год мой сын быў забіты Невядомым акурат у сэрца. Гэта здарылася 9 лістапада 2015 года ў Берлінскім парку *Hase Ödland* на

schicksalhafte Tag Deutschlands, або ў Лёсавызначальны дзень для Германіі. Жыццё сына ў Нямецчыне працягвае ўнук Кірыл, які ў свае 10 гадоў валодае чатырма мовамі, але сярод іх няма любімай яго бацькам — беларускай...

Змена парадыгмаў псіхалагічнага даследавання стымулюе пошук адпаведнасці таямніцаў душы праймінгу закона веры з мноствам ведаў праз пакуты «нядобрай адзіноты» (гл. Быц 2, 18). Бацькоўскае выказванне ва ўсіх яго праявах становіцца ключавым элементам у сталенні дзіцяці — ад выхавання ў ім цноты мужа дзявоцтва да фармавання асабістай любові *αγάπη*. Нездарма лацінскае слова *virtutibus*, або «дабрачыннасць», паходзіць ад этымона *virtus* — *мужны*. Кожны прафесійны выхавацель культывуе норму мужнасці дзіцяці і вартасць мужнай жанчыны, якая матчыным падзвігам выпраўляе дзявочы стан юнака, кампенсуючы адданай любоўю недахоп бацькоўскага

выхавання. Несвядомае выкарыстанне патэрналісцкага локуса выкрывае само сябе праз сілагізмы нахштальт «Сын за отца не отвечает» (І. Джугашвілі), таму на тле многіх канстатываў, сярод якіх нявыкананы абяцанні, валютарысцкія прадудзятасці, аўтарытарныя прымусы, несправядлівыя пакаранні, у якасці сапраўднага перфарматыву студэнты называлі Імя Айца. На фоне «правільных» акадэмічных і сацыяльна-асобасных стандартаў праграмай пабудовы прадмета адукацыйнай інтэнцыі *disciplinae docere*, або «вучыць, вучачыся самому», апраўдвае веру адрасата, дасведчанага ў культурна-гістарычных вобразах мужчыны і жанчыны. Калі «двое ці трое сабраліся ў імя Маё» (Мц 18, 20), іх адзіны асабісты намер мае ў сабе лагічны выбар Бога падабенства. Такое кампетэнтнае бацькоўства можа адбыцца метадалагічна верыфікаваным праз акт поўнага даверу сябе Другому.

¹ Тут і далей цытаты са Святога Пісання падаюцца паводле наступных крыніцаў: Літургія гадзінаў паводле Рымскага абраду. — Т. II. : Перыяд Вялікага посту. Велікодны перыяд. — Мінск, 2013; Новы Заповіт. — Мінск: «Про Хрысто», 2017; Біблія. Кнігі Святога Пісання Старога і Новага Заветаў / На падставе рукапісаў Чарняўскага У. — Мінск: Біблейскае таварыства ў Рэспубліцы Беларусь, 2012; Лекцыянары (студыйнае выданне). — Мінск, 2003.

Літаратура

1. Аквинский, Ф. Сумма теологии. Том 1. — М.: Либликс, 20013. — 832 с.
2. Бэгготт, Дж. Бозон Хиггса. От научной идеи до открытия «частицы Бога» / Джим Бэгготт. — М.: Центрполиграф, 2015. — 255 с.
3. Выготский, Л. С. Исторический смысл психологического кризиса / Выготский Л. С. Собр. соч. В 6-ти т. Т. 1. — М.: Педагогика, 1982. — С. 291–436.
4. Деррида, Ж. Голос и феномен и другие работы по теории знака Гуссерля. — СПб.: Алетейя, 2006. — 208 с.
5. Елфимов, Г. М. Понятие «нового» в теории эмергентной эволюции. // Управленческое консультирование. — СПб.: ФГБОУВО «Российская академия народного хозяйства», 2009. — № 1. — С.187–222.
6. Лакан, Ж. Семинары. «Я» в теории Фрейда и в технике психоанализа. — М.: «Гнозис», 1999. — 520 с.
7. Лебедев, А. В. Логос Гераклита. Реконструкция мысли и слова / А. В. Лебедев. — СПб.: Издательство «Наука», 2014 г. — 533 с.
8. Малиновский, Е. Л. Теопсихология любви в теопсихологии образования / Психология обучения № 5, 2016. — С. 14–28.
9. Малиноўскі, Я. Л. Тэапсіхалогія: манаграфія / Я. Л. Малиноўскі. — Баранавічы: РВА БарДУ, 2012. — 272 с.
10. Матвеева, Г. Г. Основы прагмалінгвістыкі [Электронны ресурс]: монаграфія / Г. Г. Матвеева, А. В. Ленец, Е. И. Петрова. — М.: ФЛИНТА, 2013. — 232 с.
11. Мунье, Э. Что такое персонализм? / Пер. с франц. И. С. Вдовиной. — М.: Издательство гуманитарной литературы, 1994. — 128 с.
12. Остин, Дж. Л. Слово как действие // Новое в зарубежной лингвистике. Теория речевых актов. Вып. XVII. — М., 1986. — С. 22–129.
13. Поппер, К. Логика и рост научных знаний. Избранные работы. — М.: «Прогресс», 1983. — 605 с.
14. Талер, Р. Новая поведенческая экономика. Почему люди нарушают правила традиционной экономики и как на этом заработать / Ричард Талер. — М. «Эксмо», 2017. — 368 с.
15. Фрейд, З. Я и Оно. / З. Фрейд — М.: Издательский дом «Эксмо», 2015. — 864 с.

Жан-Жак Шэрэр.
«Уваход Жанны д'Арк у Арлеан», 1887.

Сэрца ў попеле

Інтэрв'ю з гісторыкам Касцёла
Тамашам Галушкам ОР

стопах і боку, а Жанна д'Арк пайшла ў гэтым далей — усё яе жыццё стала знакам Хрыста.

— Ці не занадта моцная метафара?

— Не. Да таго ж, я не сумняюся, што ўчынкі Жанны д'Арк можна зразумець толькі праз прызму жыцця Хрыста. Этапы яе жыцця падобныя да Хрыстовага: найперш укрытае жыццё Жанны ў Домрэмі, гэтак жа, як у Езуса ў Назарэце; пазней — кароткі перыяд яе публічнай дзейнасці (1429–1430), а пасля — пакуты (1430–1431). У Жанны былі свае Юда, Каяфа і Пілат. Яна нават памірае ў падобных абставінах: усімі пакінутая, і адчувае (па сведчанні старонняга назіральніка) поўную паразу. Гэтак жа людзі глядзелі і на ўкрыжаванага Хрыста. Жанна аддала ўсю сябе Хрысту. Толькі праз прызму гэтага можна зразумець яе жыццё.

— Бог нібыта аб'явіў ёй, што Карл VII Валуа стане сапраўдным каралём Францыі. Як атрымалася, што каралеўскі двор паверыў простае дванаццацігадовай дзяўчыны і даверыў ёй весці войска?

— У 1429 годзе Францыя апынулася ў безнадзейнай сітуацыі. Ужо сто гадоў доўжылася вайна, і паволі англічане пачыналі перамагаць. Маральны дух войска падаў. Карл нават думаў уцячы на Іберыйскі паўвостраў. Да таго ж у аблогу быў узяты Арлеан, адзін з апошніх бастыёнаў французскага супраціву. У гэты час, у сакавіку 1429 года, пры каралеўскім двары ў Шыноне з'явілася Жанна і сказала, што яе прыслаў Бог. Яна аб'явіла Карлу, што Арлеан будзе вызвалены, ён сам — каранаваны, а англічане — выгнаныя. Ніхто не паверыў у тое, што гаварыла Жанна.

— А як вясковаму дзяўчыну пусцілі да караля?

— Спачатку Жанна хацела, каб яе прадставіў каралю кіраўнік войска з Вакулёра — горада, паблізу якога знаходзілася яе родная вёска. У рэшце рэшт да кіраўніка выклікалі бацькоў дзяўчыны, а яе саму пабілі. Аднак Жанна ўпарта дамагалася свайго,

Вогнішча палае. Жанна глядзіць на крыж, на Езуса і крычыць так страшна, што тыя, хто асудзіў яе, уцякаюць у жаху. Тады адзін з жаўнераў гаворыць: «Згарэе святая».

— Святая містычка, дзева, якая ўратавала Францыю, пакутніца, спаленая на вогнішчы, гераіня мастацкіх фільмаў і папулярных песняў, якая натхняла пісьменнікаў і мастакаў, сярод якіх, напрыклад, Шэкспір і Матэяка. Няшмат асобаў выклікае столькі эмоцый, як Жанна д'Арк.

Яна — не толькі знакамітая гістарычная постаць найважнейшай падзеі XV стагоддзя, Стогадовай вайны. У ёй мы сустракаемся з таямніцаю, з нечым, што супярэчыць здароваму розуму. Я б сказаў, што Жанна жыла ў прасторы надпрыроднага. Яна жыла ў поўным адданні Божай ласцы, і тая не нішчыла натуру Жанны, а ўдасканалвала яе. Не зразумеўшы гэтага, мы не зразумеем і саму Жанну. Святы Францішак меў стыгматы Хрыста, носячы знакі Ягоных пакутаў на сваіх далонях,

Тамаш Галушка ОР — дамініканін, доктар гістарычных навук, нарадзіўся ў 1978 годзе. Дырэктар Дамініканскага інстытута гісторыі, віцэ-дырэктар Гістарычнага інстытута пры Папскім універсітэце імя Яна Паўла II у Кракаве. Аўтар кніг і навуковых публікацый.

яе заўзятасць уразіла рыцараў, і яны саступілі просьбам. Спачатку Жанну правярала ў Пуацье спецыяльна скліканыя камісія, каб упэўніцца, што яна не псіхічна хворая. Праз 11 дзён камісія зрабіла выснову, што Жанна гаворыць разважліва і згодна з вераю, а таксама пацвердзіла яе дзявоцтва, бо сама яна называла сябе «дзявіцаю, якая павінна вызваліць Францыю».

— *Рабілі такую праверку?*

— Так, рабілі гінекалагічны агляд.

— *Якое гэта мела значэнне?*

— У XV стагоддзі былі частымі абвінавачванні ў чараўніцтве, а дзявоцтва было сімвалам нявіннасці і асаблівай Божай апекі. Жанна была візіянеркаю і сцвярджала, што ёй аб'яўляліся святыя.

— *Яна тлумачыла, што бачыць?*

— У вёсцы, адкуль паходзіла Жанна, жыло менш за сто чалавек. Яна не ўмела ні чытаць, ні пісаць. Першыя аб'яўленні дзяўчынкі мела ў 12–13 гадоў. Яна не ў стане была апісаць тое, што бачыла, і падкрэслівала, што гэта ўсё яе асабістыя адносіны з Панам Богам. Аднак і тады існавалі спосабы даследаванняў падобных з'яваў, распрацаваныя прафесарам Жанам Жэрсонам, які апісаў, як распазнаваць аб'яўленні. Ён апісаў усе крытэрыі распазнання: ад маральнасці візіянера да яго, як бы казалі цяпер, псіхічнага здароўя. Камісія карысталася падручнікам Жэрсона і прызнала, што Жанна — псіхічна здаровая асоба.

Пасля вердыкту камісіі Жанне дазволілі з'явіцца пры каралеўскім двары. Яна выправілася да караля ў чырвонай сукенцы і з распушчанымі валасамі. Ёй гаварылі, што гэта ўбранне не для падарожжа, і тады Жанна адказала: «Тады дайце мне зброю і мужчынскае адзенне». Усе здзівіліся, але ўрэшце паслухалі дзяўчыну, апранулі яе па-мужчынску і абрэзалі валасы, як каралеўскаму пажу. Гэтак яна і паехала.

— *І што зрабіў кароль?*

— Ён пажадаў праверыць, ці яна не падманшчыца. Сціпла апрануты, ён стаў між сваіх падданных, а на трон пасадзіў слугу, апранутага па-каралеўску. Жанна прайшла міма вяльможаў, якія стаялі вакол трона, падышла да Карла і ветліва пакланілася яму. Пачуўшы ад яго: «Ты пераблытала, кароль вунь там!», Жанна адказала: «Не, валадару, ты будзеш сядзець на французскім троне, ты — мой кароль». Пасля Карл нахіліўся, а Жанна нешта сказала яму на вуха, мы не ведаем, што. Прысутныя толькі сведчылі, што твар караля вельмі змяніўся. Зламаны духам, расчараваны чалавек раптам акрыяў.

— *Кароль наверыў Жанне?*

— Усё пра гэта сведчыць, бо ён дазволіў дзяўчыне прымаць удзел у вайсковых нарадах і ўвогуле

пачаў дзейнічаць. Напрыканцы красавіка Жанна вырушыла на Арлеан. Яна ўжо не насіла адзенне пажы. У дзяўчыны былі белыя даспехі і белы конь. Для яе зрабілі белую харугву, на якой быў накрэслены знак «IHS», імя Марыі і абраз Бога, які трыумфуе ў коле анёлаў.

— *А для чаго знак «IHS»?*

— Гэта скарачэнне выраза «Iesus Hominum Salvator» — «Езус — Збаўца людзей». Лозунг прыдумаў тагачасны папулярны прапаведнік, рэфарматар ордэну францішканаў Бэрнардын Сіенскі. Сам ён насіў з сабою шыльдачку з гэтай хрыстаграмай і падумаў яе падчас казанняў, а слухачы адгукаліся на гэта: «Езус, Езус, Езус».

— *Што адбывалася з Жаннай далей?*

— З войскам яна стала пад Арлеанам 29 красавіка і за некалькі дзён зняла англійскую аблогу. Пасля яны пачалі вызваляць наступныя гарады. Жанна заўжды ехала на чале войска. Усім было зразумела, што яна — незвычайная асоба, тым больш, што яна была не толькі містычкаю і не толькі натхняла людзей, але і паказала сваю смеласць у бітве. Параненая ў шыю, яна адпачыла пару дзён і вярнулася да войска. Жаўнеры не ўспрымалі яе як жанчыну, усе бачылі ў Жанне прарока, святую.

— *Перамога дала французам сілы ваяваць далей?*

— Гэта ўзмацніла іх. У запале пачуццяў Жанна сказала: «Нічога не можа мне перашкодзіць прывесці цябе, Карл, у Рэймс і каранавачь там, дзе карануюць усіх каралёў. І ты станеш каралём». Разам з войскам яна пачала прабіваць шлях да Рэймса. Жанна зрабіла апошні этап Стогадовай вайны святою вайною, вайною, якая вялася ў Божае Імя. 17 ліпеня 1429 года выканалася яе прароцтва: Карл VII быў каранаваны і стаў каралём Францыі. Аднак падчас каранавання ў цэнтры падзеяў была Жанна, на яе ўсе сабраныя глядзелі як на пераможцу. Калі праз год дзяўчыну пасадзілі ў вязніцу, Карл не заступіўся за яе.

— *Пазайздросціў?*

— На яго паўплывала палітыка. Жанна не магла зразумець, чаму энтузіязм кіраўнікоў слабне, а не расце, пакуль яна перамагае, чаму кароль і военачальнікі не ідуць наперад. Падобнае адбылося і з Езусам: пасля Яго трыумфальнага ўезду ў Ерузалем Яму здраджвае Юда, а астатнія вучні проста разбягаюцца.

— *Значыць, вайсковая кампанія спынілася?*

— Праз год пасля прарыву аблогі пад Арлеанам Жанна ўзялася абараняць Камп'ень. Гэта шкодзіла Карлу, бо ён дамовіўся з князем Бургундыі Філіпам III Добрым, што некаторыя французскія гарады, сярод якіх і Камп'ень, будуць пад яго ўладаю. Жанна самастойна паехала ў разведку, і

калі яна аб'язджала горад, бургундцы атакавалі яе і схпілі.

— *А чаму яна была адна?*

— Ёсць меркаванне, што яе прысутнасць стала нязручнаю, і таму ад яе хацелі пазбавіцца. Гэтак жа было і з Хрыстом, Ён многім назаліў: для габрэяў такі прарок быў нязручны, рымлянам быў не патрэбны чарговы Месія... А вучні не разумелі Ягонаў навукі.

Жанну прывезлі ў замак бургундцаў. Яе сустрэча з Філіпам III Добрым нагадвае сустрэчу Езуса з Ірадам. Філіп, як і іншыя, хацеў пазнаёміцца з ёю і ўразіць яе. Але Жанна паводзіла сябе вельмі стрымана і расчаравала яго. Да таго ж, яна ўпарта насіла мужчынскае адзенне, а паколькі гаворка не йшла пра конную язду, мне здаецца, што гэтакім чынам яна імкнулася абараніць сябе ад гвалтоўных дзеянняў.

— *Некаторыя гісторыкі гавораць, што яна была транссексуалкаю.*

— Жанна д'Арк называла сябе Дзеваю (*La Pucelle*), яна відавочна сцвярджала, што з'яўляецца асобаю жаночага полу. Дзіўныя сучасныя здагадкі на гэты конт толькі адмоўна сведчаць пра тых, хто іх выказвае.

— *Жанна спрабавала збегчы ад бургундцаў.*

— Яна хацела злезці з вежы вышыняю ў 21 метр, але ўпала. На шчасце, не разбілася, але гэтая спроба пабегу дала магчымасць абвінавачаць Жанну ў самазабойчых схільнасцях. Гэта з'явіцца і ў матэрыялах судовага працэсу. Памятайма, што самазабойцаў лічылі згубленымі душаі. У снежні 1430 года Жанну прадалі англічанам, з гэтага часу пачаліся спробы пачаць супраць яе афіцыйную судовую справу.

— *Чаму яе проста не пакаралі смерцю?*

— Гэта было б занадта проста. Англічане лічылі сапраўдным каралём Францыі Генрыха VI. Можна было б выставіць Жанну як здрадніцу каралю, але тады ў французай была б свая пакутніца. Таму стала зразумела, што працэс супраць Жанны, якая дзейнічае ў прасторы рэлігійнай веры, павінен быць не звычайным судовым працэсам, а мусіць праводзіцца з удзелам касцёльнай інквізіцыі *in causa fidei*. Англічане хацелі ўпаляваць двух зайцаў: пазбавіцца ад жанчыны, якая іх перамагла і, завяршыўшы судовы працэс абвінавачваннем у ерасі, дабіцца пацвярджэння таго, што каранаванне Карла VII была несапраўднаю, бо праходзіла з удзелам ерэтычкі. У працэс уключыўся адзін з найбольш уплывовых хаўруснікаў Англіі — П'ер Кашон, біскуп Бавэ.

— *Французскі біскуп быў на баку англічанаў?*

— Так! Ён як біскуп мог выконваць функцыі

інквізітара, але жадаў, каб у працэсе прынялі ўдзел афіцыйныя папскія інквізітары. Галоўны інквізітар Францыі, дарэчы, дамініканін, спрабаваў гэтага пазбегнуць, прызначыўшы віцэ-інквізітара, даводзіў, што гэтая справа не ў ягонай юрысдыкцыі. Але калі да справы далучылася група прафесараў з Парыжа, у яго не заставалася выйсця. Аднак роль галоўнага інквізітара ў працэсе заключалася толькі ў слуханні і абвешчэнні прысуду. Кажучы пра тагачасных дамініканаў, памятайма, што прынамсі адзін з іх, Марцін Ладвеню з Руана, ставіўся да Жанны вельмі прыязна і перад смерцю выслухаў яе споведзь і ўдзяліў ёй Камунію. Брата Ісамбарда дэ ла П'ер Жанна папрасіла падчас пакарання трымаць перад ёю крыж, каб яна магла глядзець на Езуса.

— *Адкуль вядомыя падрабязнасці судовага працэсу?*

— Гэта адна з найлепш задакументаваных судовых справаў сярэднявечнай Еўропы. Нібыта Пан Бог пажадаў, каб мы дакладна ведалі, як Жанна памірала. Працэс распачаўся ў лютым 1431 года. Жанна адказвала на пытанні бліскава, паказаўшы сябе вельмі мудраю асобаю, што зноў засведчыла яе псіхічнае здароўе. Дзяўчына мела геніяльную інтуіцыю ў пытаннях веры. Напрыклад, у яе запыталі, ці лічыць яна, што прабувае ў стане асвятчальнай ласкі. Гэта была пастка: калі б Жанна чытала творы святога Тамаша Аквінскага, яна б ведала, што гэтага нельга распазнаць. Даўшы станоўчы адказ на пытанне, яна б дала сведчанне ўласнай пыхі, і гэта палічылі б ерассю, а за адмоўны адказ суддзі назвалі б яе вядзьмаркаю. Але Жанна адказала: «Калі я не прабуваю ў стане асвятчальнай ласкі, то няхай Пан Бог мне яе ўдзеліць, а калі прабуваю, то няхай Пан Бог захоўвае мяне ў ёй». Гэтыя яе словы нават цытуюцца ў сучасным Катэхізісе Каталіцкага Касцёла.

— *Але адказы Жанны не пераканалі следчых?*

— Усё адбылося вельмі цікава. Біскуп Кашону было неабходна, каб працэс быў гучным і завяршыўся грандыёзным фіналам. Ён нават выклікаў з Парыжа Жана Лаг'ера, аднаго з найвыбітнейшых юрыстаў таго часу, спадзеючыся, што той пацвердзіць віну Жанны. Юрыст жа знайшоў шмат працэсуальных памылак і сказаў, што ўсе дакументы трэба паслаць у Рым да Папы. Гэта здзівіла біскупа. Дакументы сабралі, але замест Рыма паслалі іх у Парыжскі ўніверсітэт. Там падрыхтавалі абвінавачванне, якое спачатку складалася з 70-ці пунктаў, а пазней было скарачанае да 12-ці, і ўніверсітэцкія прафесары сцвярджалі, што судовы працэс правамоцны.

— *Такім чынам, абвінавачвання не было перад распачаццем судовага працэсу?*

— Абвінаваціць Жанну, артадаксальную каталічку, было няпроста. Да таго ж, у чарговы раз была пацверджаная яе дзявоцкасць, і нельга было абвінаваціць яе ў чараўніцтве. Яе спрабавалі злавіць на сцвярджэнні, што Бог ненавідзіць англічанаў, але яна лёгка гэтага пазбегла. Парушэнняў працэсу было значна больш: адмовілі ў падачы апеляцыі, у праве на адваката, Жанну трымалі ў мужчынскай турме.

— Але суддзі мусілі за нешта зачэпіцца?

— Яны вырашылі, што Жанна прыпісвае сабе ўладу, лічыць сябе лепшаю за іншых. Яе абвінавацілі ў парушэнні звычайў: у тым, што яна носіць даспехі і адзенне, нявартае жанчыны, і гэтым зневажае законы прыроды і паказвае сваю пыху.

— Як да Жанны ставіліся ў турме?

— Жаўнеры ставіліся да яе гэтак, як да Езуса ў прэторыі. Дзяўчыну не білі, але катавалі псіхічна. Закутай у кайданы Жанне пагражалі гвалтам, і тады яна адразу пойдзе ў пекла. Напэўна, яна была ў поўным жаху.

Апошні трагічны этап працэсу прыпаў на 24 траўня. У суддзяў не было падставаў зрабіць прысуд, таму яны паставілі «зламаць» Жанну. Працэс адбываўся на могілках у Руане. Падрыхтавалі сапраўдны спектакль: паставілі трыбуну, ксёндз прачытаў акт абвінавачвання, у якім гаварылася, што Жанну чакае пекла. Пачалі складаць вогнішча. І Жанна зламалася: падпісала дакументы, згаджаючыся з 12-цю пунктамі абвінавачвання. Пазней гаварылі, што адзін з натарыусаў вадзіў яе рукой па паперы: захаваліся тры дакументы, крыва падпісаныя іменем «Жанна». Суддзі перадусім чакалі, што яна прызнаецца ў ерасі. Яны абвясцілі, што дзяўчыну чакае катаванне і пажыццёвая вязніца.

— Узнікае асацыяцыя з судовымі працэсамі ў часы сталінізму, калі такія «дабравольныя» прызнанні лічыліся галоўным доказам віны.

— Гэтыя працэсуальныя маніпуляцыі сапраўды былі жудасныя. Некаторыя спрабуюць абараняць суддзяў і біскупа Кашона, кажучы, што яны знаходзіліся пад ціскам герцага Бедфарда, якому надакучыў занадта доўгі судовы працэс і мноства даследаванняў розных экспертаў. Таму быў разграны спектакль на могілках.

Жанна зразумела, што яе падманулі, і на наступны дзень адмовілася ад усяго, што было ў падпісаных дакументах. Але тады яе абвясцілі рэцыдывісткаю і ўпарта ў ерасі. Паводле закону, рэцыдывістаў судзілі свецкім судом.

— А гэта, як вядома, азначала спаленне на вогнішчы.

— Вогнішча зрабілі 30 траўня. Жанна папрасіла магчымасці паспавядацца і прыняць Камунію. Яе прывялі на рынак і прымусілі выслухаць казанне,

поўнае абвінавачванняў. Пазней ксёндз, які прамаўляў яго, памёр ад праказы. Што цікава, шмат суддзяў, якія прымалі ўдзел у працэсе, загінулі ў незвычайных абставінах.

Жанну прывязалі да слупа, які стаяў пасярод вогнішча, а нейкі жаўнер даў ёй у рукі драўляны крыжык, які яна пацалавала і паклала пад кашулю. Праз імгненне запалілі вогнішча. Звычайна злачынцаў не палілі жывым, іх спачатку душылі, але англічане хацелі, каб Жанна пакутавала. Шэсць разоў яна ўсклікнула: «Езус!». Кара была такою страшнаю, што суддзі паўцякалі. Сведкі зразумелі, што адбываецца нешта жудаснае, як на Галгоце. Адзін з жаўнераў сказаў: «Згарае святая».

У апісаннях кары, якія агучылі праз 20 гадоў, узгадвалася, што пасля таго, як вогнішча згарэла, у попеле знайшлі непашкодванае сэрца, якое яшчэ крывавіла. Яго спалілі яшчэ раз, а попел выкінулі ў Сёну. Англічане не жадалі, каб хоць нешта застаўся ад Арлеанскай Дзевы.

Жанна памерла з імем Езуса на вуснах, забітая людзьмі Касцёла, якія не верылі, што Бог можа дзейнічаць так наўпрост.

— Пасля ўсяго, што здарылася, французскага караля не турбавалі згрызоты сумлення?

— Пачалі турбаваць праз 20 гадоў. Ён узгадаў пра Жанну і распачаў рэабілітацыйны працэс. Праз гэта ён рэабілітаваў і сябе самога пэўным чынам. Суд над Жаннаю д'Арк — адзіны ў свеце ануляваны інквізіцыйны працэс.

— Я не разумею ў гэтай гісторыі аднаго: дзе ля чаго Богу трэба было праганяць англічанаў з Францыі?

— Бог чуе голас тых, хто пакутуе і церпіць несправядлівасць, Ён становіцца на бок тых, хто ва ўціску. Мэтаю ўсёй дзейнасці Жанны было жаданне вызваліць народ з-пад акупацыі, а не перамагчы Англію. У лістах да англічанаў яна пісала: «Як хрысціянскія народы мы павінны шукаць паразумення, у імя Хрыста кажу вам: ідзіце адсюль, гэта не ваша зямля».

Бог не згаджаецца на зло. Яго адказ, Яго гнеў — гэта сам Яго Сын, які памірае з любові да чалавека. Толькі любоў — сіла, якая можа знішчыць зло. Святая Жанна д'Арк не перастае здзіўляць мяне. Я не ведаю, чым найбольш — адвагаю ці вераю. Жанна дзівіць, таму што Бог умее здзівіць.

Размаўляў Мацей Мюллер.

Пераклад з польскай мовы
Юліі Шэдзько.

Паводле: «W drodze», №4, 2018.

Юльян Тувім

Юльян ТУВІМ — выдатны польскі паэт, празаік і перакладчык. Нарадзіўся 13 верасня 1894 г. у Лодзі, дзе закончыў Рускую гімназію; у 1916–1918 гг. вывучаў філасофію і юрыспрудэнцыю ў Варшаўскім універсітэце. Напісаў шмат кніг паэзіі, у тым ліку і для дзяцей. Імя Юльяна Тувіма носяць вуліцы ў многіх гарадах Польшчы. Памёр 27 снежня 1953 г. у Закапанэ. Пахаваны ў Варшаве.

Ветрык

Над вадою шум трывожны —
Ветрык вее,
Над вадою ціш адвечна —
Заміраю.
Зноў прыціхну, зноў не знаю,
Што тут спее,
Нерухомы і здзіўлены,
Я трываю.

Штосьці стане над вадою,
Моц слабее.
Так было ўжо — перад светлым
Першым днём.
На глыбінях твар святлее,
Ветрык вее.
Прыйдзе вечнасць недаснёным
Сном.
Я не знаў, як пачалося, зараз — знаю:
Бог — кругом.

Свет

Тут блізенька — штось зашумела,
А ў далечы — заружавела.
Не ведаю, што, бо не світ і не мова,
Птушына на чэцверць, на чэцверць ружова.

Прабеглася там па чароце
І шэпчацца ціха ў лістоце.
Разнеслася, залапатала,
Над ставам агнём загучала.

Хрыстос

Не скарджуся, мой Ойча, не скарджуся, мой Пане,
Што даў майму Ты сэрцу самотна мілаванне.

Не скарджуся, мой Ойча, што я хаджу ў трывозе,
Што моцна я знудзіўся на гэтай вось дарозе.

Абходжу хаты з весткай: «Сыходзіць ласка з неба»,
А людзі кажуць: «З Богам...» Даюць скарынку хлеба.

Няўжо мае тут словы здаюцца ім махлярствам?
Не бачаць, што ўжо блізка Тваё святое Царства.

Не бачаць, што нябёсы раскрыліся ўжо людзям,
Не вераць, хоць тлумачу ім з радасцю, што будзе...

Не скарджуся, мой Пане, што так хаджу ў знямозе,
Што я канца не бачу цярністай той дарозе.

Тут лісы маюць норы і маюць гнёзды птушкі,
А Сын жа чалавечы — ні даху, ні падушкі.

Ды то не скарга, Божа... З'явіся ў бліжэйшым цудзе,
Мяне каб зразумелі ўсе добрыя тут людзі.

Просьба аб пустыні

Я з зямлі ужо неба не бачу,
Нават зоркі мне болей не свецяць,
Ты адпраў мяне, Божа, на ўдачу,
У пустыню, дзе моліцца вецер.

Каб у краі халодным, забытым
Жыў з надзеяй, не падаў я долу,
Каб я бачыў праз космас раскрыты
Вечну праўду святога Касцёла.

І каб ноччу са мной побач селі
Пабрацімы мае тут — шакалы,
І каб словы мае разумелі,
І дыханнем сваім сагралі.

Я ж — пустэльнік шчаслівы ў зацішку,
Каб душу прывясці мне да ладу,
Раскрываю забытую кніжку,
Дзе Сын гіне за Бацькаву праўду.

Ноччу чыстай, што раны мне гоіць,
Я па людскасці выць буду з жалем,
Зразумеюць мяне — і запомняць,
Пабрацімы мае тут — шакалы.

Вочы ўздомуць і глянуць агніста,
І паглядам пранікнуць да сэрца.
І з той ночы пустынным і чыстай
Зорка зрынецца — і не ўзарвецца.

Штодзённае жыццё

Патаемнелі рэчы, і ўсё фантастычнай тут думкі,
І штодня гаварыць нам цяжэй, і маўчаць нам
балюча,
Абрастаюць зноў шэптамі сцены, сталы і малюнкi,
Нават крэсла да ночы шаптаць штосьці будзе
скрыпуча.

А штодзённае слова становіцца больш ваяўнічым,
У якім з дзён біблейскіх схаваная першапрычына.
Прыхінуся да мэблі — і чую я шум таямнічы:
Гэта скардзяцца дрэвы і плачуць яны па айчыне.

Цёмная ноч

О, чалавек, ты не спяшайся,
Прысядзь са мною.
Мы пасядзім, мы памаўчым
Парой начною.

Ты скінь з сябе
Свой куфар цяжкі,
Свой груз сірочы.
У цёмну ноч мы ўлепім разам
Людскія вочы.

Бяседа трудна, ноша цяжка,
Наш хлеб штодзённы.
Аб чым казаць? Два камяні
У ночы цёмнай.

Уздых

Мой час тут сыдзе Шляхам Млечным!
Душу, што плакала й шукала
Ўсяго адна чакае вечнасць...
Як мала!

* * *

Нахмурыць бровы, сціснуць зубы,
Глядзець разгневана на свет.
І супраць ветру йсці, хай след
Засыпле град, што б'е у свет,
Бы бунтароў грымяць зноў бубны.

А то самотных просты шлях:
І навальнічны гук гняўлівы,
І Бог на небе справядлівы,
І бура ў хмарах — людзям Божы страх.

І я, і Ён тут церпім мукі,
Любоўю свет, як бомбай рвём,
І ў неба б'юць маланкі-рукі,
І зрок Яго гарыць агнём.

Калі ж то гром — то гэта Ён
На дол абрынуўся суро́ва!
Калі ж то крык — то гэта я:
Людскога бунту Божа слова!

*Пераклаў з польскай мовы
Сцяпан Сяргей.*

Анатоль Брусевіч

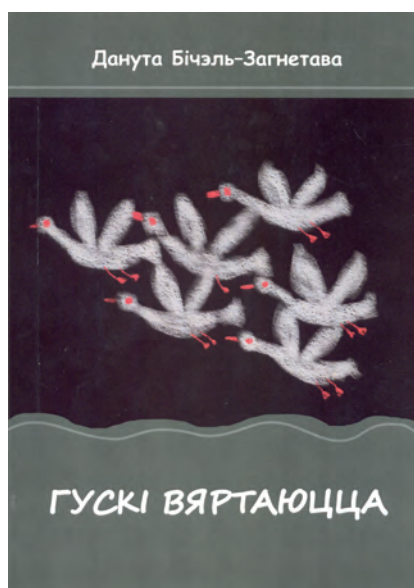
Палёт за рамкі традыцыйнага

(рэцэнзія на кнігу Дануты Бічэль-Загнетавай «Гускі вяртаюцца», Гродна: «ЮрСаПрынт», 2019)

Першая прэзентацыя чарговай кнігі Дануты Бічэль-Загнетавай з цёплай, не зімовай назвай «Гускі вяртаюцца» адбылася ў сімвалічную і для паэткі, і для яе гарадзенскіх чытачоў дату — на сто дваццаць восьмы дзень нараджэння нашага заўжды дваццаціпяцігадовага класіка і ўсяго праз няпоўны тыдзень пасля дня народзінаў самой аўтаркі. Зрэшты, пра амаль сакральную повязь паміж Максімам Багдановічам і стваральніцай яго музея ў Гародні ведаюць не толькі гарадзенцы, але значна большае кола пашаноўнікаў паэтычнага таленту абодвух пісьменнікаў. Нездарма ж аднойчы Анатоль Сыс абвясціў на ўвесь беларускі свет: «Данута Бічэль-Загнетава — якая паэтка айчынная!». Бо для сапраўдных творцаў — і для аўтара неўміручага «Вянка», і для пісьменніцы з благаслаўлёнай Краіны Неманіны, менавіта Айчына становіцца цэнтральным матывам мастацкай сістэмы, вырастаючы паступова да канцэпту зямной і нябеснай Радзімы:

*Радзіма! На мапе нябёсаў
адбітак Божай далонькі.
Цень ад далонькі Божай
на мапе зямелькі босай...*

Гэтыя радкі любові (дарэчы, верш, адкуль яны ўзяты, так і называецца — «Радкі любові») адны з апошніх у кнізе «Гускі вяртаюцца», хаця маглі б з лёгкасцю ачолюць зборнік. Але такі падыход быў бы занадта рацыянальным для спадкаемніцы рамантычных і мадэрнісцкіх тэндэнцый прыгожага пісьменства. І таму ўсё, што кідаецца тут першым у вочы, насамрэч з'яўляецца другасным, іманентным. Найбольш істотнае, трансцэндэнтнае паэтка хавае ад вока варожага. Такая гульня ў своеасаблівыя хованкі пачынаецца ўжо з рамачнага тэксту, то бок, з вокладкі кнігі, на якой красуецца размашыстае імя аўтара: Данута Бічэль-Загнетава. Апошні раз пісьменніца так падпісвалася ў далёкім 1993 годзе пад зборнікам вершаў для дзяцей «Гараднічанка». Усе наступныя кнігі, у тым ліку «Выбраныя творы», што выйшлі ў знакамітай серыі «Кнігазбору», падпісаныя іменем Данута

Бічэль. А адбылося наступнае: мастак Аляксандр Сільвановіч, які афармляў апошні зборнік, спантанна змясціў на вокладцы імя аўтаркі ў той колішній версіі, да якой здаўна прызвычаіўся. А паэтка ўзяла і ўзаконіла выпадковасць, тым самым узмацніўшы пазіцыю па сутнасці другаснага матыву вяртання, які фігуруе там жа — на тытульным лісце кнігі, у яе назве.

Такім чынам, у кнізе «Гускі вяртаюцца» няма ніякага вяртання. Ёсць рух. Няхай сабе не заўсёды прамы, часам, можа, і хаатычны, але чытача ён кіруе ўсё ж такі наперад, у будучыню. Нават калі за аснову сваіх твораў бяруцца колішнія ўспаміны — з дзяцінства, з маладосці, з другіх далёкіх і блізкіх куткоў памяці (вершы «Па Гаўі на дзіравым чоўне...», «Дарога з Кракава да Беластока», «Ноччу, пасля паўночы», «Светлай памяці Алеся Зайкі», «Як з Гародні суполка Максіма да айца Уладзіслава Чарняўскага ў Вішнева ў пілігрымку хадзіла» і некаторыя іншыя), у іх цяжка заўважыць бездапаможную настальгію, характэрную для тэкстаў, дзе матыў вяртання сапраўды з'яўляецца дамінантным. Данута Бічэль не вяртаецца да забытых канстантаў, але запускае складаны працэс абнаўлення вядомых вобразаў і сімвалаў, выводзячы іх зменлівасць па-за каардынаты часу, асабліва мінулага:

*...збіраюцца ў крузе наўсцяж —
на здаровых ножках Ніна Мацяш,
малады Багдановіч Максім
і Венанцы Бутрым,
набраўшы вершаў на дрэве старым,
і Кастусь Тарасаў —
разам, у душы, па-за часам,
у вобразе-слове,
адмоленным нібы да глянца,
у таямніцах Ружанца...
І Міцкевічы Адам і Кастусь!
Мая містычная Беларусь...*

Вядома, кожны верш, змешчаны ў зборніку «Гускі вяртаюцца», мае за плячыма цэлую гісторыю, зразумелую (і тое, хутчэй за ўсё, часткова)

Анатоль БРУСЕВІЧ — паэт, літаратуразнаўца. Нарадзіўся ў 1977 г. у Гродне. Скончыў філалагічны факультэт ГрДУ імя Янкі Купалы (1999), там жа — магістратуру (2000) і аспірантуру (2003) пры кафедры польскай філалогіі. Аўтар кніг паэзіі «Дуэль» (1992), «Падаю ў неба» (2006), «Апошні дзень» (2013), манаграфіі «Фактары беларускай культуры ў творчасці Адама Міцкевіча» (2008). Жыве і працуе ў Гродне.

толькі вузкаму колу блізкіх сяброў паэткі і недасяжную для выпадковага чытача. Аднак на гэтым і палягае сутнасць вербальнага мастацтва — напаўняць сонныя душы людзей (знаёмых і незнаёмых) таямніцай слова, каб у абуджанай свядомасці змаглі нарадзіцца выключна тыя карціны, якія ён альбо яна здольныя ўбачыць. Гэта як са словамі вядомых малітваў: кожны, іх прамаўляючы, мае ўрэшце свой канкрэтны вынік альбо сваю заслужаную безвыніковасць. Дарэчы, у новай кнізе Дануты Бічэль ёсць шмат вершаў («Прытулі і благаславі», «Дай мне Духа Спакою», «Уваскрэслы Хрыстос, благаславі нас з нябёс!», «Малітва за дзяцей», «Малітва ад злога духа», «Благаславі нас, Божа»), напісаных у форме менавіта малітвы, што надае і так вельмі шчыраму зборніку яшчэ большай адухоўленасці і багавейнасці перад Зямным Светам і яго Нябесным Творцам:

*Благаславі нас, паднебных,
не толькі прыручаных,
але і бяздомных, бяхлебных,
жывуноў, плывуноў, паўзучых,
хатніх і дзікіх звяркоў,
завоблачных летакоў!*

Яшчэ адна цікавая адметнасць кнігі, якая яўна адсылае да эстэтыкі сюррэалізму — выкарыстанне яе аўтаркай так званага «аўтаматычнага пісьма» (запісу слоў, вобразаў, іншых фрагментаў маўлення, што ўзнікаюць у выніку выпадковых асацыяцый). Адсюль і ўсе тыя «жывуны», «плывуны» і «завоблачныя летакі», і неверагодныя пераўвасабленні «малой аплаткі зямлі» ў «планетарны тытанік Ноя», і дзіўнае спалучэнне гукаў з нечаканымі кантэкстамі: «Вуркатала навокала, скрытала, // стракатала, цёхкала, млела, // клекатала нашымі продкамі, // якія збіраліся ў вырай». Адсюль і варыянтнасць асобных твораў: напрыклад, «Усмешкі» і «Калі я расплюшчвала вейкі» з'яўляюцца паводле задумы аўтара «першым варыянтам верша» і «другім варыянтам таго самага верша». Прынцып некантралюемай творчасці, які дае магчымасць адначасовага існавання аднаго і таго ж тэксту ў розных формах, таксама спрацоўвае і ў вершы «Усяслаў Чарадзеі» (першы яго варыянт быў змешчаны ў кнізе «А на Палессі», 1990 г.), і нават у перакладзе знакамітага санета Адама Міцкевіча «Да Нёмана» (хіба самы ўлюбёны беларускімі перакладчыкамі верш, бо мае каля двух дзясяткаў варыянтаў перакладу).

Для стылю зборніка «Гускі вяртаюцца» характэрны і свайго роду візуальны падман — падмена рэальнага ўяўным і наадварот. У выніку адбываюцца пэўныя дэфармацыі мастацкай прасторы і яна пачынае нагадваць сон, мрою, то бок, прывідную, несапраўдную рэальнасць, але ўрэшце становіцца той адзінай, сапраўднай звышрэальнасцю, спасціжэнне якой некалі дакляравалі ў сваіх маніфестах сюррэалісты. Адзін з найбольш цікавых прыкладаў падобнай дэфармацыі знаходзім у вершы «Сон»:

*Я на Пажарнай вежы сачу залатыя манеты.
Ясная ноч. Галаву прасвятляе наветра.
Васіль і Надзея Быкавы вяртаюцца з таго свету
дамоў на Вялікдзень на Траецкай Вялікай...*

Увогуле, сюррэалістычнай настраёвасцю, у якой змешваюцца сон і ява, святло і цені, рэальнае і тагасветнае, поўняцца многія вершы Дануты Бічэль, выбудоўваючы адмысловыя масты паміж аўтарам і «гарызонтамі чакання» самых розных чытачоў — прафесійных літаратараў і вясковых настаўнікаў, строгіх вернікаў і наіўных летуценнікаў, паважных людзей сталага веку і хуліганістых маладзёнаў. Бо іх усіх, нас усіх, яднае Беларусь, яднае Нёман каля Каложы, яднаюць Жыровіцкая Маці Божая, Маці Божая Бялыніцкая, яднаюць знакамітыя землякі — такія як Усяслаў Чарадзеі, Адам Міцкевіч, Кастусь Каліноўскі, Максім Багдановіч, Уладзімір Караткевіч, Васіль Быкаў і крыху меней знаныя «Зміцер Кісель, Васіль Бязмен // і Едрусь Мазько, у той час невядомы паэт». Яднаюць слаўныя перамогі над ворагам (верш «Перамога над войскам Хаванскага ў Лагішыне і на Палонцы, 28 чэрвеня ў 1660»), але яднаюць і крывавыя трагедыі, адгалоскі якіх не змаўкаюць і да сённяшніх дзён (верш «Курапаты — дарога смерці»).

Калі ж раптам камусьці не падабаюцца масты, то для іх спецыяльна паэтка падрыхтавала лесвіцу з дзесяццю прыступкамі, што спускаюцца ад «Нябёсаў Каложы» (першы раздзел кнігі) у тую ж Беларусь, рэальную і містычную, у чароўны Край на раздарожжы культур. Ён і хатні, утульны, і неабсяжны ў адначасці, бо раскінуты на ўвесь свет, Край, дзе спрадвеку «сунічкамі спелі баллады Адама», дзе «як Магелан у Амерыку, // так Нёман плыве да берагу», дзе «праз ічылінку мясячык з неба // цалуе вуснамі таты».

Падагульняючы сказанае, можна зрабіць выснову, што новая кніга «Гускі вяртаюцца» вельмі няпростая, якой, магчыма, яна не падаецца на першы погляд. Бо каб зразумець, альбо прынамсі адчуць усю складанасць, шматзначнасць, часам парадаксальнасць творчасці Дануты Бічэль, чытач мусіць разам з тымі гускамі: андалузкамі, // эльбрускамі ды французкамі, // індускамі ды тунгускамі, // этрускамі...// беларускамі... здзейсніць палёт за рамкі традыцыйнага, навіязанага яшчэ савецкай школай успрымання мастацкага метаду гарадзенскай паэткі. Зрэшты, і сама яна кажа якраз пра гэта:

*А звычайныя простыя словы
не народзяць ні народу, ні мовы,
не разбудзяць людзей праменных...
Марны клопат, дарэмны.*

Цяпер застаецца дачакацца, калі ўзнёслае слова айчынай паэткі, у чых жылах плыве блакітная кроў Гаўі, Нёмана і тысячы іншых беларускіх рэк, крыніц і азёр, разбудзіўшы праменнасць у душы чарговага чытача, разам з гускамі, што «яднаюць невідочны і відочны сусвет», вернецца пад вокладкай наступнай паэтычнай кнігі.

Абраз Бялыніцкай Маці Божай
у Новай Мышы.

Данута Бічэль

Бялынічы

Пагорак Марыі

Спавіла Маці Божая Сына,
распаліла пагорак, як печ.
Сарока-варона дзецям кашку варыла,
цяпельца — цудоўная рэч...

Белыя дымы з-пад зямлі,
белыя аблогі плылі.
Над далінай, над ціхаю Дрысай-ракой
даіўся туман малаком.

Ад малітваў Маці Божай сляза
бляскам засвяцілася ў вачах,
уздымалася ў нябёсы залатая краса...
Людзі навучыліся маўчаць.

Як без вогнішча пагорак гарыць?
Дождж ці бура, ды агонь не пагас.
Маці Божае Бялыніцкай цудоўны абраз
вучыць Пана Бога любіць.

Гэты Край, без меж-берагоў,
многа перажыў усяго...
Пабяліў зямлю сіваю за ноч белы снег,
дамавік ад нас на ўсход перабег.

Бялынічы, белая ніч.
Тут агонь называецца Зніч.
Маці Божая з бялыніцкіх белых капліц
выйшла Беларусь бараніць.

19 верасня 2019 г.

Бялыніцкая Маці Божая

Пераблытаўся ў памяці простага людз,
як выглядаў той Анёл-багамаз,
хто бялыніцкім кармэлітам абутым
намаляваў Маці Божай абраз...

Ноччу пастукаў хлопец здарожаны...
Анёльскім выглядам яго заварожаныя,
Літанію спеўную да Маці Божай
запелі хорам, ды так прыгожа!

На дошцы ўзніклі за тых хвілінкі
Адзігітрыі з Сынам... далікатныя Лікі...
Постаць абвёў лёгкам рухам алоўка...
Вяночкі не ўсклаў на святыя галоўкі.

Кармэліты здзівіліся:
— Чаму ў іх адзення няма?
Багамаз адказаў:
— Маці Божая знойдзе сама.

Так... Крыштаф Сангушка зафундуе ім шаты.
Леў Сапега аздобіць абраз камянямі.
Так пакаюцца Богу людзі багатыя,
што вінаватыя перад беднымі, намі.

Маці з Божых Бялынічаў, з беднай зямлі,
багатай на слёзы, хваробы, напасці,
каб цэлым народам у цемры не ўпасці,
Беларусь у малітвах Тваіх асвятлі!

18 верасня 2019 г.

Ружанец

Бялыніцкая Божая Маці,
у завоблачным Унебаўзяцці,
перад Табой на пацёрках драўляных
з малітвамі шчырымі... соллю на раны...

— Вітай, Марыя, поўная ласкі, Пан з Табою! —
ды мы не маем ад злога д'ябла адбою.
Няхай Маці Божая з белых Бялыніч
малітву пачуе, а д'ябла запыніць.

Як на полі салому, змалаціўшы ад збожжа,
качаюць у залатыя качулкі,
так укладаюцца нашы чыстыя думкі
ў малітвы чыстыя да Маці Божай.

— Вітай, Марыя, поўная ласкі, Пан з Табою...
Малітоўныя стогны на святыя далоні
ускладаюць Аліны, Крыстыны, Антоні...
Так цуды вымольвае люд малітоўны.

Спяшае ў Рым няўрымслівы біскуп,
з апрабацыяй цудаў, з дакументамі спіскаў,
каб Папа Рымскі Бялыніцкай Божай Маці
дазволіў кароны на скроні святыя ўскласці.

Святы Ружанец, святую Літанію
моліцца спевам дзяцінства і маладосць.
Што Маці з Бялыніч Беларусь паяднае —
у беларусаў надзея такая ёсць.

18 верасня 2019 г.

Перамога над войскам Хаванскага ў Лагішыне і на Палонцы 28 чэрвеня 1660 года

Каб не патрапіў цудоўны абраз да маскоўскіх ваякаў,
везлі яго кармэліты з Бялыніч у Кракаў.
Магчыма, ад стомы, ад прадчування пагоні,
сталі пад крыжам — і з месца не рушацца коні.

Быў месяц квецень, у самым квецені вішань
ззяў і свяціўся палескі горад Лагішын...
Міхал Юдзіцкі насустрач вершнікам выйшаў.
Бялыніцкай Маці абраз малітоўна прыняў,
паслоў са срэбрам і златам у Кракаў паслаў...

Хаванскі з войскам пачаў штурмаваць фартэцыю.
Руйнуе з гармат, морыць аблогай тры месяцы.
Ды Маці Божая вясёлку да зорак выткала,
абняла з-пад аблокаў Лагішын залатою накідкаю.

Маскоўскае войска д'яблава аблогу Лагішына згортвае.
Хаванскі Боскай ясныты моцна спалохаўся.
Ды Чарнецкі з Сапегам Паўлам пагоняю лёгкаю
войска Хаванскага перамаглі пад Палонкаю.

Лагішын, люду ўсяму на святое здзіўленне,
да Маці Божай маліўся, стоячы на каленях.
Цудоўны абраз Бялыніцкай Божай Маці
вызваліў Княства Вялікае ад Хаванскага раці.

У Польшчы і ў Княстве люд паспаліты ведаў:
Чорная Мадонна ратуе Кракаў ад шведаў.
Бялыніцкая Маці Божая засвяціла, як сонца,
Беларусь уратавала перамогаю на Палонцы.

17 верасня 2019 г.

Прыйшлі, падпалілі

Прыйшлі, спалілі, як дровы, віленскае барока...
Крыжы, абразы дратавалі, знішчалі ўсё навакол...
Цяпер наіўная зорка на папялішчы пагорка
«удовін грошык» жабруе, каб збудаваць касцёл.

21 верасня 2019 г.

Беларуская Княгіня, Марыя

Ты Бялыніцкая Дзева, Марыя!
Беларусі Каралева, Марыя!
Ясны дзень Тваіх Бялыніч
прывядзе нас да святыні,
Божы Сын нас не пакіне...
Марыя.

Ад маскоўскае навалы, Марыя,
Ты Лагішын ратавала, Марыя!
Ад Лагішына да Вільні
наша мова не загіне!
Беларуская Княгіня, Марыя!

Ад Усвятаў да Гародні, Марыя,
на хвалу Айчыне роднай, Марыя!
Памажы нам аб'яднацца,
Богу вернымі застацца
у святынях, у палацах, Марыя!

Калі свет жывы пакінем, Марыя,
без апекі не спачынем, Марыя...
Маці Божая з Бялыніч
месца знойдзе нам пры Сыне,
Беларуская Княгіня —
Марыя.

20 верасня 2019 г.

Ірына Багдановіч

Не бойся...

Ірына БАГДАНОВІЧ — паэтка і літаратуразнаўца, кандыдат філалагічных навук. Нарадзілася ў г. Ліда на Гродзеншчыне. Скончыла гісторыка-філалагічны факультэт Гомельскага дзяржуніверсітэта (1978) і аспірантуру пры Інстытуце літаратуры імя Я. Купалы Акадэміі навук Беларусі (1983). Аўтар кніг вершаў «Чаравікі маленства» (1985), «Фрэскі» (1989), «Вялікдзень» (1993), «Сармацкі альбом» (2004), «Прыватныя рымляне» (2006), «Душа лістападу» (2012), «Залатая Горка» (2016), манаграфіі «Янка Купала і рамантызм» (1989), «Авангард і традыцыя: беларуская паэзія на хвалі нацыянальнага адраджэння» (2001), укладальнік зборнікаў «Казімір Сваяк. Выбраныя творы» (2010), «Вінцук Адважны. Выбраныя творы» (2011), «Аляксандр Надсан. Выбраныя творы» (2014) і інш. Перакладае з польскай мовы. Жыве ў Мінску.

Вера, надзея, любоў

Празрысты ранак харашуе
У кожнай лісцінцы малой.
Прабач мне, Божа, зноў прашу я,
Грахі няўдзячнасці маёй,

Што ўсё бясконца наракаю,
Ўпадаю ў распач зноў і зноў...
А ўсё вакол Табой спявае!
Надзея, вера і любоў

Па-над усім свае ткуць промні
І працінаюць шыр і выш,
Каб жыў з нас кожны, жыў і помніў,
Хто за ўсіх нас пайшоў на Крыж,

Хто на разбэрсанасць сумненняў
Праліў сваю Святую Кроў,
Каб не баяліся мы ценяў
І апрануліся ў Любоў.

А ты, куды вядуць дарогі
Цябе — ў край родны ці чужы, —
Хрысту аддай усе знямогі
І бліжняму дапамажы.

15 жніўня 2019 г., Пенсільванія

Дождж у Пенсільваніі

Пустэча ў сэрцы, дождж няўпынны,
Да Бога ўсхліпвае душа:
«Навошта Ты мяне пакінуў?...»
Мая нядзельная Імша —

Малітва Небу ў горным лесе,
У чыстай велічы азёр,
А злыдзень нейкі ў думкі лезе,
Крадзе спакой, красу з іх здэяр...

Прачнуся ў страшнай адзіноце:
Няма тут больш са мной Хрыста,
Няма больш думак у палёце...
А дожджык ліцца перастаў,

А веліч дрэў тутэйшых сведчыць
Пра Творцу і Яго Любоў
І мне маю маркоту лечыць,
Вяртае Бога ў сэрца зноў...

Прачнуліся і ўсталі дзеці,
Іх позірк і галасы
Спяшаліся мяне прывеціць,
І я адчула: Божы Сын

Вярнуўся! Але не дакорам —
Любоў пустэчу заняла,
Ў свае схаваліся злыдзень норы,
А я ў свой новы дзень пайшла.

13 жніўня 2019 г., Пенсільванія

Маладнякоўцам

Валерыю Маракову і ўсім пісьменнікам,
расстраляным у Курапатах
29 кастрычніка 1937 года.

Былі вы ўзнёсла-маладымі,
Спаткаўшы бурных дзён напор,
І летуценьмі залатымі
Свой высцілалі шлях да зор,

Пялёсткі сэрц купалі ў росах,
Вясне й каханню гралі гімн
І сны на залатых пакосах
Дарылі любым вы сваім,

Жылі вяршынямі жаданняў¹,
А прамяністасць ззяла звыш,
Была вам творчасць — сонцараннем,
І ценом — курапацкі Крыж.

Была Айчына ў вольных марах
Краінай спраўджаных надзей,
Ды браў на ледзяных гітарах²
Акорды вецер-сцюдзявей.

І смутак сеяўся лістотай,
На летуценні клаўся ён,
І ачапляў калючым дротам
Краіну новы гегемон.

Але ў начы і ў завірусе
Дух Божы веру памнажаў
Ва ўваскрашэнне Беларусі
З-пад курапацкага Крыжа...

14 сакавіка — 29 кастрычніка 2019 г.

На шляху з пустэльні

Выведзі народ сляпы, хоць у яго ёсць вочы,
і глухі, хоць у яго ёсць вушы (Іс 43, 8).

Ты, Божа, даў сябе пазнаць як Тройцу,
Спаслаўшы ў Сыне Дух і супакой...
Прабач у кожным з нас свайго забойцу
З каменным сэрцам, чэрстваю душой!
Прабач нам гнеў, бясконцую сваюлю,
Што прывяла ў егіпецкі палон,
Ты даў нам цуд малітвы ў роднай мове,
А мы чужынскай мове б'ем паклон.
Ты запавет з народа абумовіў,
Каб кожны годна і паважна жыў!
Прабач, што здрадзілі Тваёй Любоўі
І кланяемся ідалам чужым,
Ды на нядолю вечна наракаем,
І смага нас пустэльная пячэ,
А Ты вядзеш туды нас небакраем,
Дзе малако і мёд ракой цячэ,
Бо любіш нас і на шляху з пустэльні
Падтрымліваеш млявую хаду,
Нядбайных вучняў у Тваёй вучэльні
Да годных клічаш спраў і ўзнёслых дум.
Ты нас вядзеш, даеш свабоды знакі,
Развейваеш спакуслівы смурод,
Даеш пазнаць, што мы не небаракі,
Што мы — народ! Твой, Божа, мы народ!

19 снежня 2019 г.

¹ «Пялёсткі» (1926), «На залатым пакосе» (1927), «Вяршыні жаданняў» (1930) — назвы зборнікаў вершаў Валерыя Маракова.

² «На ледзяных гітарах» — паэтычны вобраз у лірыцы Тодара Кляшторнага 1920-х гадоў.

Не бойся...

Не бойся, проста кроч з даверам Богу,
Ўсё будзе так, як і належыць быць,
Перажыві часовую знямогу,
Каб іншых супакоем абдарыць.

Не наракай, што цемра і бязлюддзе
Там, дзе павінны быць святло і тлум,
Што сэрца разгарачанае студзіць
Калючы вецер кепскіх спраў і дум.

Устань і кроч, ліхтар вазьмі ў дарогу,
Яго алеем веры запалі,
Адкінь свае сумненні і трывогу,
Пілігримуй да неба — па зямлі.

А бліжнім, хто не зведаў ласкі Божай,
Яе адкінуў, трапіў у бяду,
Хто заблукаў у цемры бездарожжа,
Святла ад ліхтара не пашкадуй!

14 лістапада 2019 г. —
20 студзеня 2020 г.

У дзень споведзі

Калі настане Дзень Сумлення,
Сябе каля пякельных ям
Убачыш ты ў віры натхненняў
Нераспазнаных, ва ўтрапенні
Душа ўздыхне: «Зграшыла я!..»

«Зграшыла я!.. Прабач мне, Ойча!..»
Ў спрахнелых кленчу лахманах,
Адчуўшы горкі лёс сірочы,
І ў страху кары плюшчу вочы,
Але гучыць: «Адкінь свой страх!..»

«Адкінь свой страх! Даверся смела!
Цябе Я клікаў і чакаў!..»
І я адчула ў духу й целам,
Хоць, малаверная, трымцела,
Што я — любімая дачка!

І сэрца шэптам вінаватым,
З сябе выплэскваючы жах,
Адкрыла раны ўсе і страты...
Я прыхілілася да кратак,
А Ён абняў мяне з Крыжа.

13–20 студзеня 2020 г.

Непазнаны вандроўнік

На дарозе да раю, ў надзеях на сонечнасць маю,
Ў лістапад я прыкрочыла, ў цёмнасць пранізлівай страты.
Сіратліва душы, я далоні ў кішэнях трымаю
І тулю ў капюшон галаву, быццам дождж вінаваты,
Што з пустых маіх мараў не вырасла плёнаў калоссе,
Што ўжо восень даўно, безнадзейная восень і восень...

Ранак толькі займжыць, а ўжо вечар маркотны, пануры
Абдымае зямлю непрыветным, калючым абдымкам;
Той, каго я люблю, растварыўся ў натуры, па скуры
Прабягае дрыготкі ўспамін зледзянелым абрыўкам,
Узбянтэжыўшы ўсё, што калісьці было — не збылося,
Бо ўжо восень даўно, безнадзейная восень і восень.

Хтосьці стаў ля мяне ў лістападзе змаркочаных думак,
Падарыў таварыскі цяплом апраменены позірк.
Я хацела яму як сястра падарыць пацалунак,
Але ён гэтаксама прапаў, як і ўзнік на дарозе...
Толькі рэха шаптала між голых галін адгалоссем,
Што ўжо восень даўно, безнадзейная восень і восень.

Углядаюся ў восень і з новай надзеяй чакаю,
Можа, спыніцца ў змроку раптоўна чароўны «Ікарус»,
Хтосьці выйдзе з яго... Непазнаны вандроўнік! Спытаю:
Хто ён? — Быццам бы тыя, што йшлі па дарозе ў Эмаўс.
Ды ў адказ толькі лісцік азяблы на дрэве затросся:
Пані, восень даўно, безнадзейная восень і восень.

Але сэрца чакае і радасна б'ецца, трывожна
Напінаецца слых, бо чутно, быццам хтось прамаўляе,
Быццам побач ідзе незнаёмы пакуль падарожны:
«Што было ў Ерузалеме?» — быццам наіўна пытае.
«Што было?» — І адказ промнем сонца ўладарна разросся
На ўсю восень, на ўсю... І Адвэнту святло палілося...

19 лістапада 2019 г. — 1 снежня 2019 г.

Яраслаў Чапля

ПАРАЗА

Пра тое, як 100 гадоў таму

пачыналася эпоха свабоды сумлення без свабоды

Ужо праз тры месяцы пасля кастрычніцкіх падзей 1917 года новая ўлада прыняла дэкрэт «Аб свабодзе сумлення, царкоўных і рэлігійных таварыствах», які неўзабаве атрымаў больш прывычную для нас назву — «Аб аддзяленні Царквы ад дзяржавы і школы ад Царквы».

І адразу ж спярша чэкiсты, а пасля iх наступнікі з АДПУ і НКВД пачалі «набіваць руку» ў барацьбе з рэлігіяй. Сярод метадаў у гэтай барацьбе былі як прымітыўна-банальныя, характэрныя для ўсіх дыктатарскіх рэжымаў, — абмежаванне свабоды, зняволенні і забойствы, так і выдасканаленыя, скіраваныя на разбурэнне законаў маралі і падаўленне волі асобы. Можна сказаць, што «арсенал» гэтых метадаў быў напрацаваны ў 1920-я гады. Пазней, зыходзячы з канкрэтнай сітуацыі, з яго бралася тое ці іншае, але ні партыйныя, ні рэпрэсіўныя органы нічога новага прыдумаць ужо не здолелі. Дык чым жа маглі ганарыцца першапраходцы-змагары з верай і ці далі іх высылкі плён?

Узгаданы дэкрэт пазбавіў Царкву статусу юрыдычнай установы і права валодання маёмасцю. Таму з пункту гледжання дзяржавы канфіскацыя з рэлігійных будынкаў прадметаў культу з каштоўных металаў і з наяўнасцю каштоўных камянёў адбывалася на законных падставах. Ды святары і вернікі ўсіх канфесій гэту кампанію, разгорнутую ў 1921 годзе, і такую «законнасць» лічылі рабаваннем. Галава Рускай Праваслаўнай Царквы патрыярх

Ціхан апублікаваў пасланне, якое адразу назвалі анафемай бязбожнікам. Біскуп Ян Цепляк забараніў ксяндзам удзельнічаць у камісіях па канфіскацыі касцёльнай маёмасці і аддаваць яе бальшавікам. Духоўныя і свецкія асобы, якія рабілі спробы абараніць свае святыні ад рабаўніцтва, ішлі пад суд.

Але рэквізіцыі каштоўнай, а неўзабаве і ўсялякай маёмасці храмаў, саміх сакральных будынкаў, адлюстроўвала, так бы мовіць, фінансавы бок барацьбы дзяржавы з Царквой. Быў і больш важны — ідэалагічны, скіраваны на поўнае вынішчэнне рэлігіі са свядомасці жыхароў былой Расійскай імперыі.

Бальшавіцкай уладзе так карцела знішчыць «опіум для народа» — «увесць і адразу», — што прынцып «чым большы шок, тым хутчэйшы вынік» павінен быў рэзка павысіць «эфектыўнасць» антырэлігійнай прапаганды. Для гэтага атэісты вырашылі супрацьпаставіць матэрыяльнае духоўнаму, што, на іх думку, адзначна даказвала б адсутнасць Найвышэйшай Сілы ў жыцці чалавека. Першай такой акцыяй стала выдаленне з храмаў рэліквій святых.

Пастанову аб арганізаваным ускрыцці рэліквій па ўсёй краіне народны камісарыят юстыцыі РСФСР выдаў у лютым 1919 года. З мэтай яе рэалізацыі спецыяльныя камісіі пачалі прыходзіць у хрысціянскія святыні, дзе захоўваліся рэліквіі святых, апаганьвалі іх, пераносілі ў музеі ці ўвогуле знішчалі. Не абышло

гэтае блюзнерства і Полацк: тут у касцёле святога Дамініка захоўваліся рэліквіі Апостала Палесся святога Андрэя Баболі, а ў Спаса-Праабражэнскім манастырскім храме — святой Еўфрасінні Полацкай.

Па распараджэнні ўладаў рэліквіі святой Еўфрасінні Полацкай былі апаганеныя «на агульных падставах» ў красавіку 1920 года. Неўзабаве дзяржава рэквізавала сярэбраную раку, у якой яны знаходзіліся, а самі рэліквіі ў маі 1922 года былі перавезены ў Віцебскі гісторыка-археалагічны музей, дзе іх выставілі для агляду побач з калекцыямі манет, веераў ды сталовага посуду.

У 1919 г. полацкія ўлады планавалі дастаць з ракі рэліквіі святога Андрэя Баболі і паслалі ў Петраград «архіепіскапу мітрапаліту каталіцкаму» тэлеграму з прапановай прадстаўніку Каталіцкага Касцёла ўдзельнічаць у гэтым блюзнерстве, на што біскуп Ян Цепляк, які кіраваў Магілёўскай мітраполіяй у адсутнасць арцыбіскупа Эдварда Ропы, адраагаваў рэзкай тэлеграмай у Крэмль: «Лічу неабходным самым катэгарычным чынам пратэставаць супраць прапанаванага акту, які зневажае рэлігійныя пачуцці католікаў. Рэліквіі святых, якія ўшаноўваюцца Каталіцкім Касцёлам, з'яўляюцца дарагімі святынямі для католікаў... Католікі, ушаноўваючы рэліквіі святых, даручаюць сябе іх апецы перад Усявышнім, не прыпісваючы гэтым святым няतленнасць іх рэліквій, як пра гэта ілжыва распаўсюджваюць

Яраслаў Чапля — журналіст, выдавец. Нарадзіўся ў 1958 годзе ў Лідзе. Скончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт. Працаваў у лідскай раённай газеце «Уперад» і ў газеце «Звязда». Аўтар кнігі «Кулацкі эшалон» (2008) пра раскулачванне і высылку беларускіх сялян, а таксама кнігі «Ці гатовы я памерці заўтра?» (2010) аб сакрамэнце пакаяння і пацання (перакладзена на рускую і ўкраінскую мовы). Працуе дырэктарам выдавецтва «Конфідо», жыве ў Мінску.

інфармацыю мясцовыя газеты... Не справа грамадзянскай улады аглядаць рэліквіі святых, бо вера не патрабуе фармальнага яе падвярджэння»¹.

Тады ў выніку шматлікіх пратэстаў блузнерства не адбылося, але 23 чэрвеня 1922 года касцёл святога Дамініка быў акружаны салдатамі, камуністычныя актывісты ўскрылі раку і, зняўшы з цела вопратку, кінулі яго на падлогу.

Савецкая ўлада свае нялюдскія справы часта прыкрывала быццам бы патрабаваннем народа. Так яна зрабіла і ў Полацку. У Дзяржаўным архіве Расійскай Федэрацыі я знайшоў ліст падгрыфам «сакрэтна», скіраваны ў верасні 1922 года старшынёй Віцебскага губернскага выканкама ў Маскву. У гэтым дакуменце паведамляецца, што ўскрыццё рэліквій Андрэя Баболі сталася вынікам «настойлівых патрабаванняў, якія адбываліся ў розны час у Полацку на рабочых, чырвонаармейскіх і сялянскіх канферэнцыях. Патрабаванні аб ўскрыцці мошчаў Баболі яшчэ больш узмацніліся пасля ўскрыцця і адпраўкі ў Віцебск для размяшчэння ў музеі парэшткаў княжны Еўфрасінні Полацкай»².

Некалькімі тыднямі раней на той жа адрас пайшло данясенне чэкістаў, у якім было напісана: «Ускрыццё „мошчаў“ было выканана па жаданні рабочых і чырвонаармейцаў г. Полацка з захаваннем усіх фармальнасцей як з этычнага боку, так і навукова-гістарычнага і медыцынскага, пры гэтым жаданне рабочых і чырвонаармейцаў вызваліць народ ад падману апраўдалася характэрнымі вынікамі ўскрыцця»³.

Так гнеўныя патрабаванні ўжо арцыбіскупа Яна Цепляка не дапусціць вандалаў да труны святога⁴ былі праігнараваныя, ну а на двух ксяндзоў полацкага касцёла — пробашча Юзафа Дзямяна і вікарыя Юзафа Лук'яніна — за тое, што яны адмовіліся прысутнічаць пры

ўскрыцці труны, чэкістамі была заведзена крымінальная справа. Цікава, што пасля акту блузнерства ў касцёле святога Дамініка тэлеграмы з пратэстамі пайшлі ў Крэмль не толькі ад біскупа Я. Цепляка, іерархаў Католичэскага Касцёла і палітыкаў з-за мяжы, а і ад католікаў з Расонаў, Росіцы і вёскі Валынцава Горацкага раёна⁵. А праз месяц рэліквіі святога павезлі ў Маскву, у музей Наркамата аховы здароўя.

Чаго-чаго, а такога здзеку з іх рэлігійных пачуццяў вернікі ад народнай улады ніяк не чакалі. Яны смела выказваліся пра гэта на атэістычных сходах, якія ладзіліся партыйнымі і камсамольскімі арганізацыямі, каб даказаць марнасць веры ў Бога, а пасля канфіскацый царкоўнай маёмасці, якая суправаджалася адкрытым супрацьстаяннем людзей з міліцыяй, партыйныя органы вырашылі пакуль не дабівацца ў атэістычнай рабоце вынікаў любым коштам, правакуючы бунты вернікаў, і не прыцягвалі да гэтага рэпрэсіўныя органы.

Ды АДПУ без справы, зразумела, не сядзела. Святары, асабліва каталіцкія, пастаянна знаходзіліся пад яго пільнай «увагай»: у 1920-я гады былі арыштаваныя 44 ксяндзы, некалькі з іх не па адным разе. 15 з іх выехалі за мяжу, бо іх абмянялі на палітвязняў з Польшчы, Літвы, Латвіі. 15 ксяндзоў прыгаварылі да 3–5 гадоў зняволення ў лагерах ці да высылкі. Смяротнае пакаранне было не частай з'ява. З 1917 па 1929 год расстралялі 9 каталіцкіх святароў, прычым 7 з іх — у першыя пяць гадоў савецкай улады. І гэтыя лічбы не ідуць ні ў якое параўнанне з тымі, якія зафіксаваны ў 1930-я гады.

Што датычыць свецкіх, то іх да 1929 года асабліва не чапалі. З 1923 па 1927 год быў арыштаваны толькі адзін чалавек — касцёльны вартаўнік у Віцебску. Рэпрэсіі супраць звычайных парафіянаў пачаліся ў 1928 годзе⁶.

Перыяд адноснага зацішша ў

барацьбе з рэлігіяй не азначаў, што партыйныя органы «спалі ў шапку». У канцы 1922 года пачала выходзіць газета «Безбожник». На яе атэісты ўскладвалі вялікія надзеі. Камуністаў і камсамольцаў прымушалі на яе падпісвацца і чытаць «несвядомым», якія не хацелі парваць з рэлігіяй.

Ну а АДПУ дзейнічала ў іншым накірунку. Па ўсім відаць, што быў распрацаваны спецыяльны план па дыскрэдытацыі каталіцкіх святароў, іх прыцягнення да супрацоўніцтва з НКУС, а задача-максімум — дабіцца, каб як мага больш ксяндзоў публічна выраклася веры. На гэтым напрамку дзейнасці карнага органа хочацца спыніцца больш падрабязна, бо, па задумцы чэкістаў, адрачэнне ксяндзоў ад сану было б у барацьбе з рэлігіяй вельмі дзейснай мерай, і нельга сказаць, што НКУС у гэтым нічога не дасягнуў.

З 1915 г. на працягу пяці гадоў у барысаўскай парафіі працаваў ксёндз Юзаф Жамойтук. На яго святарскую долю ў Барысаве выпаў час дзвюх рэвалюцый 1917 г., лютаўскай і кастрычніцкай, першыя гады апантанай барацьбы бальшавікоў з рэлігіяй. Потым яго перавялі адміністратарам у касцёл у Юркавічы. ДПУ не давала святару спакою. Нам невядомыя метады, якімі чэкісты на яго ўздзейнічалі, але іх намаганні далі пажаданы для іх вынік: у верасні 1929 г. ксёндз, які меў за плячыма 20 гадоў святарскага служэння, у касцёле публічна выракся святарства. Пра гэта паведаміла газета «Орка» («Ворыва»), орган ЦК КПБ(б), якая выдавалася на польскай мове з 1926 па 1937 г. З амбонаў Ю. Жамойтук сказаў: «У савецкай дзяржаве працоўныя здольныя да творчай працы без дапамогі рэлігіі. Я знайшоў адказ на пытанне, каму служу я і рэлігія: толькі багатым, якія абіраюць просты народ, і тым, хто зычыць згубы савецкай уладзе, а такса-

ма імперыялістычным намерам фашыскай Польшчы і контррэвалюцыі»⁷.

Улада спяшалася выкарыстаць былога святара з максімальнай карысцю для атэістычнай прапаганды. Ужо праз два тыдні ў Мінску ў Польскім клубе працоўных адбыўся антырэлігійны сход, на якім выступіў «былы ксёндз, грамадзянін Жамойтука».

Ды гэтая гісторыя мела працяг. Праз два тыдні пасля адрачэння Жамойтукам ад свайго духоўнага стану ў юркавіцкі касцёл прыехаў ксёндз Юзаф Лук'янін — той самы, які ў Полацку адмовіўся прысутнічаць пры ўскрысці труны Андрэя Баболі. Ён прасіў парафіянаў «не праклінаць Жамойтука, бо ён не вінаваты ў сваім граху, бо зняў сутану не па сваёй волі і перакананні, а яго змусілі да гэтага ворагі Бога. Пераследаванне каталіцкай веры, католікаў і нас, ксяндзоў, — вось што прымусіла адысці ад нас Жамойтука»⁸.

Звяртаючыся да парафіянаў, Лук'янін сказаў: «Вы павінны верыць у Бога ўсюды — калі вас арыштуюць і вышлюць у Сібір ці куды-небудзь; калі не будзе касцёла ці нас, ксяндзоў, вы не падайдзеце духам. Не будзе касцёла — маліцеся дома. Збірайцеся два-тры чалавекі — і з вамі Бог».

Казанне святара было настолькі эмацыянальным і натхнёным, што пасля звароту да вернікаў: «Пасля таго як кінуў вас духоўны пастыр, ці верыце вы?», людзі двойчы абвясцілі ў адзін голас: «Верым!»⁸.

Такога «народная» ўлада святару не даравала: пасля пераводу з лагера ў лагер Юзафа Лук'яніна расстралялі недалёка ад карэльскага горада Мядзведжагорска ў пачатку лістапада 1937 г.

Што ж да Жамойтука, то, відаць, у АДПУ ведалі: католікі не надта вераць, што ён адышоў ад веры «па ўласным жаданні». Таму, каб іх аперацыя не прайшла дарэмна, падрыхтавалі і за подпісам былога ксяндза надру-

кавалі ў газеце адкрыты ліст, у якім аўтар пераконваў чытачоў, што ягоны ўчынак — выключна добраахвотны, што ніякага ціску на яго не было, што ён «не мог застацца на абочыне вялікага сацыялістычнага будаўніцтва ў Савецкім Саюзе», і што як свядомы працаўнік хоча быць «у вірлівым патоку новага жыцця»¹⁰.

Той восенню газета яшчэ двойчы паведамляла пра каталіцкіх святароў, якія адмовіліся ад духоўнага сану. У кастрычніку героем артыкула стаў Баляслаў Валынец, які служыў ксяндзом 20 гадоў, восем з іх — пробашчам парафіяльнага касцёла ў вёсцы Люшаў Буда-Кашалёўскага раёна. Праз месяц адышоў ад Касцёла пробашч з Хойнікаў Аляксандр Сак. І калі пра далейшы лёс Ю. Жамойтука і Б. Валынца мне нічога даведацца не ўдалося, то вядома, што А. Сака АДПУ не пакідала ў спакоі: пасля некалькіх арыштаў і ссылак ён быў расстраляны ў 1937 годзе.

Лёс чатырох святароў (быў яшчэ адзін ксёндз, які адышоў ад Касцёла) вельмі трагічны. І ад гэтага шчыміць сэрца нават амаль праз стагоддзе. Няма ніякага сумнення ў тым, што яны сталі ахвярамі моцнага псіхалагічнага, а мо і фізічнага ўздзеяння «спецыялістаў» АДПУ, бо калі чытаеш тэксты іх выступленняў, немагчыма не бачыць, як адтуль вытыркаецца савецкі прапагандыст — з лексікай, характэрнай для партыйных газет, выступленняў камуністычных кіраўнікоў ды звычайных бальшавіцкіх гарлапанаў. Усе чацвёрта, як пад капірку, агучвалі аднолькавыя пастулаты, характэрныя для дзяржаўнай ідэалогіі тых гадоў. Ды бальшавіцкім ідэалагам, якія рыхтавалі атэістычныя «казанні», не ўдалося схавацца за святарскімі сутанамі. Людзі, жывучы ва ўмовах рэлігійнага ўціску, іх распазнавалі, а ў святарах, змушаных адысці ад веры, бачылі менавіта ахвяраў атэістычнага рэжыму.

Уладзе здавалася, што каб адбіць людзей ад веры ў Бога, трэба арыштаваць святароў і высласць іх у лагеры або знішчыць маральна ці фізічна. Маўляў, няма пастыра — разбрыдуцца і авечкі. Аднак вернікі лічылі рэпрэсаваных духоўных асобаў мучанікамі. У іх пакутах нават лаяльныя да бальшавікоў вінавацілі, зразумела, савецкую ўладу. Словам, змагаліся з рэлігіяй, а атрымлівалі новых дысідэнтаў.

Рэвалюцыянеры ў кабінетах чакалі, што ў выніку блюзнерства над рэліквіямі святых вернікі натоўпамі пойдучы аглядаць іх у музеі і адмовяцца ад сваёй веры, але Андрэй Баболя для католікаў усё роўна застаўся святым і шанавалі яго сталі яшчэ больш.

Напрыканцы 1920-х бальшавіцкая ўлада ўрэшце ўсвадоміла, што не мае інтэлектуальных рэсурсаў для перамогі над верай. Ад бяссілля засталася адно — рэпрэсіі, а яшчэ — вайна са святынямі.

Калі 6 у пачатку 1990-х камуністычныя ідэолагі вырашылі паглядзець на свае дасягненні ў барацьбе з рэлігіяй, то яны, напэўна, былі б здзіўленыя, колькі людзей, жывучы 70 гадоў без волі, нягледзячы на ўсе страты, захавалі свабоду сумлення.

А на свой рахунак у гэтай барацьбе камуністычная дзяржава магла запісаць некалькі слоў: тэрор, ахвяры, блюзнерства. І прызнацца ў выніку, які характарызуецца коратка: параз.

¹ Дзяржаўны архіў Расійскай Федэрацыі (ДА РФ), ф. 130, воп. 3, сп. 707, с. 336.

² ДА РФ, ф. 130, в. 6, сп. 1130, с. 252.

³ Тамсама, с. 251.

⁴ ДА РФ, ф. 130, в. 3, сп. 707, с. 336, 348.

⁵ Архивы Кремля. В 2-х кн. / Кн. 1. Политбюро и Церковь. — 1922–1925 гг. — Москва — Новосибирск, «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), «Сибирский хронограф», 1997, с. 259–260.

⁶ Лебедев, А. Д. Политика советской власти по отношению к Римско-католической церкви в БССР (1919–1929 гг.) / Минск : РИВШ, 2013. — 196 с., с. 55–57.

⁷ Нацыянальная бібліятэка Рэспублікі Беларусь (НБ РБ), «Orka», №78, 03.10.1929 г.

⁸ Тамсама, №78, 3.10.1929 г.

⁹ Книга памяти. Митрополит Католической Церкви в СССР. — Москва, Серебряные нити, 2000 — С. 109, 226.

¹⁰ НБ РБ, «Orka», № 78, 03.10.1929 г.

Эла Дзвінская

Доктар Скот Кэрал і Музей Бібліі ў Вашынгтоне

У красавіку мінулага года на Беларусі зноў чакалі прыезду вядомага археолага і спецыяліста ў галіне біблейскай гісторыі, доктара Скота Кэрала, кіраўніка «Групы даследаванняў рукапісаў», які ў верасні 2018 года быў адным з арганізатараў выставы «Беларусь і Біблія».

«На жаль, доктар Скот не зможа цяпер прыехаць, — напісала яго жонка Дэніз. — Ён знаходзіцца ў падарожжы ў Папуа-Новую Гвінею, дзе цяпер разгорнута наша выстава. Восенню і зімой яна экспанавалася ў Пецяярбургу і Маскве. Доктар Скот ляціць з ЗША ў Японію, затым — у Аўстралію, а пасля — у Папуа-Новую Гвінею. 36 гадзін палёту — нялёгкае выпрабаванне. Але перад гэтым мы мелі радасць пабачыць трох нашых унукаў! Яны вельмі кемлівыя і крэатыўныя. Малодшай, Афеліі, споўнілася дзевяць месяцаў. З любоўю ў Хрысце, Дэніз Кэрал, Гранд Хэйвэн. Штат Мічыган, ЗША».

Доктар Скот Кэрал нарадзіўся ў штаце Вісконсін у 1959 годзе і вучыўся ва Універсітэце ў Вірджыніі. Яго бацькі — Чарльз і Барб Кэрал, зацікавілі сына

наведваннем музеяў, чытаннем, вывучэннем гісторыі. Чарльз Кэрал мае ступень доктара ў хіміі паперы.

Адукацыя Скота Кэрала ўключае ў сябе і ступень магістра гісторыі Царквы Троіцкай евангелічнай багаслоўскай школы, доктарскую ступень у галіне старажытных даследаванняў ва Універсітэце Маямі, штата Агаіа, і постдактарантуру па старажытных мовах у габрэйскім каледжы.

Яго даследаванні, скіраваныя на вывучэнне старажытных і сярэднявечных рукапісаў, зрабілі Кэрала адным з вядомых экспертаў у свеце па біблейскіх тэкстах. Кіруючы раскопкам аднаго са старэйшых кляштараў у свеце, Скот Кэрал стварыў анлайн-праграму, якая ў рэжыме рэальнага часу звязала тысячы студэнтаў з 35-ці краінаў з яго раскопкам. Праграма была сярод пяці лепшых у свеце інтэрнэтадукацыйных сайтаў і застаецца пастаяннай экспазіцыяй у Смітсанаўскім музеі, адлюстроўваючы выкарыстанне тэхналогій у адукацыі.

Доктар Скот Кэрал за сваю 30-гадовую кар’еру выкладаў у шэрагу ўстановаў, у тым ліку

ва Універсітэце Бэйлара ў ЗША. Цяпер ён займае акадэмічную пасаду ва Універсітэце Джос у Нігерыі. На працягу апошніх 8-мі гадоў уплывовы навуковец чытаў лекцыі для Азіяцкай біблейскай багаслоўскай семінарыі.

Скот Кэрал падрыхтаваў больш за 30 студэнтаў, якія атрымалі доктарскія ступені і цяпер выкладаюць ва ўніверсітэтах. У якасці прафесара-даследчыка ён выходзіць навукоўцаў і выкладчыкаў рукапісных даследаванняў і біблейскай традыцыі, курыруе спецыяльныя даследчыя праграмы па старажытных дакументах, кіруе даследаваннямі і публікацыямі па археалогіі, старажытных рукапісах, гісторыі Бібліі. Дзякуючы свайму досведу ў старажытных мовах, гісторыі, археалогіі і рэлігіі вядомы археолаг меў гонар арганізаваць дзве найбуйнейшыя прыватныя калекцыі біблейскіх матэрыялаў у свеце. За 16 месяцаў ён дапамог стварыць адну з буйных сучасных калекцый рэдкіх біблейскіх тэкстаў і артэфактаў у свеце — Зялёную калекцыю.

«Бог навярнуў мяне да сябе сваёю ласкаю, абмыў мой розум і даў мне магчымасць вывучаць

Эла Дзвінская (Оліна) — журналістка. Нарадзілася ў Віцебску ў 1965 годзе. Скончыла факультэт журналістыкі БДУ. Працавала на кафедры дзіцячай хірургіі БДМУ, у рэдакцыі газеты «Вместе!», у праваабаронча-асветніцкай установе «Камітэт Салідарнасць»; сябра рэдкалегіі газеты «Наша слова». Сябра Саюза беларускіх пісьмннікаў (2016).

старажытныя манускрыпты, каб я мог сведчыць пра відавочнасць слова Бога і праўдзівасць Бібліі, — кажа доктар Скот. — Праз тысячагоддзі Бог захаваў сваё Слова нязменным, яго вельмі старанна капіравалі, перапісвалі, захоўваючы шмат правілаў. На матэрыялах выставы мне важна прадэманстраваць, як стваралася, перапісвалася і друкавалася Біблія».

Мне давялося пагутарыць з доктарам Скотам у кастрычніку 2018 года. Найперш я запытала пра яго захапленне старажытнасцю:

— Доктар Скот, скажыце, калі ласка, Вы цікавіліся археалогіяй з юнацтва?

— Не. У маладосці мае паводзіны былі не самымі лепшымі. Маім захапленнем быў спорт. Я займаўся барацьбой і быў членам нацыянальнай зборнай ЗША. Калі я паступіў вучыцца ва ўніверсітэт, то пасябраваў з хрысціянамі і зацікавіўся археалагічнымі раскопкамi, якія пралівалі святло на гісторыю Старога і Новага Запаветаў.

— Хто паўплываў на Ваша ўзрастанне ў веры?

— Мае сябры ў каледжы падзяліліся са мною вераю ў Хрыста. Мяне натхнілі людзі з царквы і мая жонка Дэніз. Наша царква *Bridge Bible Church* — невялічкая, у ёй каля 50-ці чалавек. Гэта вельмі дарагія нам людзі, якія ўдзельнічаюць у місійнай працы па ўсім свеце.

— З якімі дысцыплінамі Вам давялося мець справу перад тым як Вы перайшлі да вывучэння старажытных манускрыптаў?

— Я паглыбляўся ў старажытныя мовы, тэалогію, класічную літаратуру, філасофію. Валодаю 13-цю мовамі.

— Вы прысвяцілі археалогіі шмат навуковых публікацый?

— Я з'яўляюся аўтарам сямі кніг. Над доктарскай дысертацыяй я працаваў 12 гадоў.

— Студэнтам вельмі цікава слухаць Вашы аповеды!

— Я даю заданні сваім студэнтам перапісваць манускрыпты, каб у іх абудзілася прага да іх вывучэння, і прымушаю перапісваць, калі яны робяць памылкі.

— Дзе Вы праводзілі раскопкі і якая знаходка для Вас самая каштоўная?

— Мне давялося працаваць у Егіпце, Ізраілі і Турцыі. На папірусе я знайшоў кавалак тэксту з Іліяды Гамера, апісаў і падрыхтаваў знаходку для выдання. Гэта самы старажытны тэкст гэтай часткі Іліяды ў свеце. На папірусе з маскі муміі мы знайшлі тэкст на грэчаскай мове з 1-й Кнігі Валадарстваў. Сярод экспанатаў на выставе ёсць папірус на грэчаскай мове, знойдзены ў Егіпце, які датуецца 125–140 гадамі і захоўвае ўрыўкі з Евангелля паводле Яна.

— Калі быў створаны Музей Бібліі ў Вашынгтоне, які Вы ўзначальвалі?

— Музей пачаў дзейнасць у лістападзе 2017 года. Мы шмат працавалі, каб яго стварыць. Гэта прыватны музей, калекцыя якога налічвае 55000 экспанатаў. Мы пачалі збіраць каштоўныя асобнікі ў 2005 годзе. Сям'я мільярдэра ахвяравала свае сродкі на бясцэнную калекцыю. Музей мае Раду кансультантаў і працуе з каталіцкімі, пратэстанцкімі, габрэйскімі і іншымі рэлігійнымі і свецкімі ўстановамі. На кожным з шасці паверхаў музея ёсць асобны экспанат, які падкрэслівае розныя аспекты біблейскай гісторыі ці яе ўплыву. На першым паверсе змешчаны старажытныя артэфакты з сучаснымі тэхналогіямі, закліканымі пагрузіць удзельніка ў свет Бібліі. Парадны ўваход на 4-й вуліцы мае 40 футаў (12 метраў) у вышыню, бронзавыя ўваходныя дзверы з вітражамі на, на якіх змешчаны рэльеф з Кнігі Быцця. Другі паверх прысвечаны ўплыву Бібліі на сусветную культуру — навуку, юрыспрудэнцыю, на спра-

вядлівасць і свабоду. На трэцім паверсе прадстаўлена агульнае апавяданне Бібліі ад Абрагама праз стварэнне Ізраэля да служэння Езуса і ранняга Касцёла, а таксама раздзел габрэйскай Бібліі. На чацвёртым паверсе паказана біблейская гісторыя і археалогія, на пятым — тэатр выканальніцкіх мастацтваў з амфітэатрам на 500 чалавек. Музей плануе спансіраваць навуковыя лекцыі, а таксама мультымедычныя ўяўленні, звязаныя з Бібліяй. На пятым паверсе ёсць асобная выставачная прастора для экспанатаў, прадстаўленых ізраільскім Упраўленнем старажытнасцяў.

Шосты паверх складаецца з назіральных пляцовак на даху з выглядам на Нацыянальны гандлёвы цэнтр і Капітолій ЗША, вітражных экспанатаў і бальнай залы на 1000 месцаў. Навукова-даследчы цэнтр артэфектаў і даведачная бібліятэка музея размешчаны ў аднапавярховым будынку на даху суседняга офіснага комплексу. Цырымонія асвячэння музея атрымала афіцыйнае папскае благаслаўленне ад папы Францішка, на ёй прысутнічалі кардынал Дональд Вуэрл, музыкант Сісі Вінанс, капелан Сената ЗША Бары Блэк, мэр Вашынгто-

на Мюрыэль Боузер і амбасадар Ізраіля ў ЗША Рон Дэрмер. Мы супрацоўнічаем з музеямі і з Нацыянальнымі бібліятэкамі па ўсім свеце, каб даць магчымасць людзям ва ўсім свеце пазнаёміцца з рознымі выданнямі Бібліі і прывезці гэтыя асобнікі да іх.

— *Што натхняе Вас арганізоўваць выставы па ўсім свеце і выступаць з лекцыямі ў розных краінах?*

— Не ўсе людзі могуць наведаць наш Музей Бібліі, таму мы вырашылі знаёміць іх з каштоўнымі асобнікамі непасрэдна ў іх краінах.

— *За час Ваших падарожжаў Вы, напэўна, сустракаліся з вялікімі асобамі ва ўсім свеце.*

— Да нас прыходзілі тысячы людзей, сярод іх былі вядомыя навукоўцы, палітыкі, рэлігійныя лідары.

— *Вы бываеце таксама ў Афрыцы...*

— Два разы на год я выступаю з лекцыямі ў Нігерыі і Кеніі ў хрысціянскіх асяродках. Я даю магчымасць студэнтам, якія вывучаюць гісторыю Бібліі, дакрануцца да старажытных манускрыптаў.

— *Дзе Вы знайшлі Вашы галоўныя скарбы?*

— Гэта мая жонка Дэніз. Мы пазнаёміліся ў Вышэйшай школе ў штаце Агаё, і мы разам ужо сорок гадоў. Яна — хрысціянка з 18-ці гадоў. У яе цудоўнае сапрадна, і яна час ад часу спявае ў тэатры. Наш дом вельмі просты, ён знаходзіцца на беразе возера Мічыган, блізка каля вады, побач — пясчанае ўзбярэжжа. Летам да нас прыязджаюць адпачываць людзі з усяго свету. Наш горад Гранд Хэйвен — невялікі, у ім жыве каля 20 000 чалавек.

— *Як дамапознік беларускім дзецям Вы склалі асобную кнігу, якая дапамагала пазнаёміцца з выставай «Беларусь і Біблія».*

— Па-англійску яна называецца *“The Great Book Mystery”*, а па-беларуску «Прыгоды Вялікай Кнігі». Вялікая кніга — гэта Біблія. Мне было прыемна сустрацца з маленькімі чытачамі, якія прыйшлі на прэзентацыю кнігі, арганізаваную ў межах «Клуба кніжных прафесараў» у Нацыянальнай бібліятэцы. Яны задалі мне шмат пытанняў пра мае ўлюбёныя кнігі.

Юлія Шэдзько

ДАСКАНАЛЫ ДЗЮРЭР

Нататкі пра рэтраспектыву творчасці мастака ў Вене

Вена ў апошнія гады стала своеасаблівым заканадаўцам музейнай «моды». Час каралеўскіх баляў мінуў, але надышоў час «каралеўскіх» выставаў: гарадскія музеі адзін за адным арганізуюць грандыёзныя мастацка-навуковыя экспазіцыі, на якія прыязджаюць глядзець прыхільнікі мастацтва з усяго свету. Адметнасць гэтых экспазіцый у тым, што арганізатары запрашаюць наведнікаў не проста глядзець і захапляцца шэдэўрамі мастацтва, але ўводзяць у гісторыка-культурны кантэкст эпохі, натхняюць аналізаваць, думаць, супрацоўнічаць, вынаходзіць новае. Паўдзельнічаўшы ў падзеі (недастаткова сказаць проста «паглядзеўшы выставу», бо выстава — нешта статычнае, тут жа фармат яе правядзення цалкам зменены), адчуваеш адначасова ўнутраную напоўненасць і стомленасць, як пасля дня цяжкай працы. Экспазіцыя да канца ўтрымлівае глядача

ў актыўнай напружанасці, не дапускае расслаблення і не адпускае ўвагі. Такою атрымалася і вялікая рэтраспектыва творчасці Альбрэхта Дзюрэра, якую арганізаваў Музей Альбертына напрыканцы 2019 — на пачатку 2020 года. У зборах музея захоўваецца найбольшая ў свеце калекцыя працаў мастака — 140 твораў. Выстаўлена ж было каля 200 малюнкаў, гравюраў, акварэляў, жывапісных працаў з Мюнхена, Лондана, Фларэнцыі, Мадрыда, Лісабона, Нью-Ёрка і іншых гарадоў.

Некаторыя працы, асабліва гравюры і акварэлі, выстаўляюцца надзвычай рэдка, бо ім шкодзіць святло. Арганізатары выбралі для выставы дэвіз «Раз на стагоддзе», і гэта блізка да праўды: невядома, калі яшчэ з'явіцца магчымасць убачыць настолькі поўную рэтраспектыву творчасці Альбрэхта Дзюрэра. Пераходзячы з залы ў залу, наведнік нібы пераходзіць з

дзесяцігоддзя ў дзесяцігоддзе, назіраючы за жыццём і творчасцю вялікага майстра.

З самых першых крокаў па музеі мяне здзівіла, нават аглушыла думка аб несувымержнасці творчасці Дзюрэра з часам, калі ён жыў і працаваў. І гэтая думка да самага канца не адступала, а толькі мацнела. Мы прывыклі да таго, што з цягам часу здольнасці чалавека растуць, тэхналогіі дасканалацца, становіцца магчымым тое, што раней нельга было нават уявіць. Між тым Альбрэхт Дзюрэр апырэдзіў не толькі свой час, але і нашу сучаснасць. Аб'ём, глыбіня, дэталізацыя, жыццё, якім напоўненыя яго працы, усё падаецца неімаверным. Гэта адзін з нямногіх майстроў, працы якога параўноўваеш не толькі з працамі папярэднікаў і сучаснікаў, але і з працамі тых, хто быў і ствараў пасля. Па-зачасавасць мастацтва — у гэтым геній і непараўнальнасць Дзюрэра.

Юлія Шэдзько — супрацоўніца выдавецтва «Про Хрысто». Нарадзілася 29 ліпеня 1986 года ў Віцебску. У 2008 годзе скончыла Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт. Піша вершы і прозу, займаецца перакладамі. Друкавалася ў зборніках «In Vilnia veritas» (2007), «Святая праўда ды іншыя казкі» (2010). Пераможца конкурсаў маладых літаратараў да 100-годдзя газеты «Наша Ніва» і памяці Карласа Шэрмана. Жыве ў Мінску.

Я надоўга застыла перад аўтапартрэтам трынаццацігадовага Альбрэхта: як дзіця было здольнае так маляваць? Узгадайце спробы і плады ўласнай творчасці ў гэтым узросце... Становіцца нават страшнавата ад усведамлення таго, які вялікі геній тоіцца ў вачах і руках гэтага хлопчыка, што ўважліва і старанна, і адначасова лёгка і жыва ўвасобіў сябе самога ў малюнку. Цікава, як усведамлялі гэта яго бацькі і сваякі, што яны адчувалі, побач з такім талентам? У гэтай працы, адной з першых, бачны не проста талент, але і надзвычайная працаздольнасць, імкненне да дасканаласці, уважлівасць да дробязяў, уласцівыя таксама пазнейшым творам Дзюрэра. Заўважу, што аўтапартрэт і большасць малюнкаў зроблены срэбным алоўкам — тонкім стрыжнем з металу, які пакідаў на паперы або пергаменце срабрыстую лінію, што з часам цямнела ад акіслення металу. Лінію, праведзеную такім алоўкам, немагчыма нічым сцерці, таму малюнак патрабуе ад мастака вялікай дакладнасці, смеласці вока і рукі і добрых навыкаў малявання. А гэта плён няспыннай працы над сабою.

Вядома, Альбрэхту Дзюрэру пашанцавала: яго родны горад Нюрнберг у XV–XVI стст. — адзін з найвыбітнейшых і самых развітых гарадоў Еўропы, горад багатых гандляроў, якія любілі і падтрымлівалі мастацтва. Дзе і з’явіцца такому незвычайнаму майстру, як не там? З дзяцінства хлопчык меў магчымасць вучыцца мастацтву, падарожнічаць — у тым ліку і ў Італію, скарбніцу Рэнесанса — мог увабраць у сябе ўсё багацце мастацтва і ідэяў эпохі, каб развіваць іх далей. Ён нарадзіўся ў 1471 г. у сям’і ювеліра Альбрэхта Дзюрэра, стаўшы трэцім з васьмнаццаці дзяцей. Хросным хлопчыка быў Антон Кобергер — заможны ўладальнік вялікай

кнігадрукавальнай майстэрні і гандляр кнігамі, які першы пачаў выдаваць яго працы.

Навучанне ювелірнаму рамяству, безумоўна, паўплывала на мастацкія працы Дзюрэра — у іх гэткая ж тонкасць, дакладнасць, дасканаласць. Гэта ўласціва нават самым раннім творам мастака. У экспазіцыі побач выставілі некалькі графічных працаў Андрэа Мантэні і іх копіі, зробленыя маладым Дзюрэрам падчас вучобы ў Італіі. Нават у параўнанні з працаю вялікага італьянца копіі ўспрымаюцца як сапраўднае дзіва: Мантэні маляваў антычныя сюжэты, багоў і багіняў, якіх ніколі не існавала, гэта — мастацкая алегорыя. У Дзюрэра фігуры нібы выступаюць з паперы, яны ажываюць, дыхаюць, глядзяць на вас. Усю прастору невялікіх малюнкаў напаўняюць паветра і святло.

Альбрэхт Дзюрэр пражыў усяго 56 гадоў і пакінуў вялізную спадчыну жывапісных і графічных працаў, малюнкаў, гравюраў, чарцяжоў, накідаў. Ён працаваў у самых розных тэхніках, з самымі разнастайнымі матэрыяламі. Ён напісаў першы падручнік па тэорыі мастацтва і першую аўтабіяграфію мастака; быў сур’ёзным навукоўцам: Дзюрэру належаць працы па вайскавай

фартыфікацыі і геаметрыі, даследаванні па прапарцыях жывых і нежывых аб’ектаў (ён следам за Леанарда да Вінчы стварыў свайго «Віртувіянскага чалавека»), перспектыве, святлоцені, праблеме выяваў архітэктуры ў мастацтве. Сведчанне апошняга — распрацаваны ім у 1515 г. праект пабудовы Трыумфальнай аркі для імператара Максімільяна I, фантастычны праект, які немагчыма было ажыццявіць пры тагачасных тэхналогіях, і, напэўна, пры цяперашніх таксама, аднак ён зроблены з усёю дакладнасцю і рэалістычнасцю. Уявіце вялізную, 3х3,5 метры, гравюру: пампезная арка з упрыгожваннямі, барэльефамі і калонамі, гістарычнымі выявамі, алегорыямі і сімваламі, генеалогіяй імператара і сцэнамі з яго жыцця. Усё гэта надрукавана са 195-ці драўляных дошчачак на 36-ці лістах паперы і суправаджаецца разгорнутымі тэкставымі тлумачэннямі. Дэталі гравюры можна разглядаць бясконца, і пры гэтым вялізнае ўражанне стварае рэалістычнасць выявы; вось яно — 3D, вось яна — віртуальная рэальнасць, якую ўгадаў, уявіў і стварыў Альбрэхт Дзюрэр.

Увогуле гравюра як від мастацтва ўзнікла незадоўга да Дзюрэра, а ён удасканаліў гэтую тэхніку да непераўздызнай. Цуд дзюрэраўскай гравюры — напоўненасць у малой форме, спалучэнне дэталізаванасці і адзінства выявы. Майстар амаль не працаваў па дрэве, найбольш па метале — гэта дазваляла рабіць тонкія штрыхі, ствараць аб’ём, і найважнейшыя працы Дзюрэра зроблены менавіта ў такой тэхніцы: напрыклад, серыя «Крыжовы шлях». На маленькіх лістах, прыблізна 20х30 см, майстар стварыў настолькі багаты і жывы свет, што колер там толькі зашкодзіў бы. Чорны і белы, часта на «фірмовай» зялёнай і блакітнай паперы

Дзюрэра — гэтага цалкам дастаткова. Перад намі жыва разварочваюцца сцэны апошніх падзеяў з жыцця Хрыста, настолькі жыва, што цяжка перагледзець усе гравюры адну за адною без перапынку — не вытрымліваеш эмацыйнага напружання, укладзенага майстрам у строгія лініі і формы.

Яго генію была патрэбная толькі лінія, і з яе Дзюрэр рабіў усё, ствараў цэлы свет: аб'ёмны, шчыльны, фактурны, праўдзiвы. Дзюрэр стаў першым, хто здолеў паставіць графіку побач з жывапісам, зрабіў яе роўным відам мастацтва, а не толькі падрыхтоўкаю да выявы ў колеры. Яму была ўласцівая амаль фантастычная тэхніка валодання алоўкам, пяром і пэндзлем, непераўзыхадная з той пары нікім. Накіды, якія ён маляваў алоўкам перад тым як перанесці іх на палатно, — гэта не проста эскізы, а самадастатковыя мастацкія творы. Ён меў здольнасць убачыць і перадаць у штрихах і лініях немаверную канцэнтрацыю жыцця. Узгадайце накіды, створаныя ім для жывапісных выяваў «Алтара Геллера», напрыклад, вядомыя ўсю свету «Рукі ў малітве» (каля 1508 г.). Гэта, напэўна, самая папулярная з яго працаў, бо ў малюнку — увасабленне самой сутнасці малітвы. Дзюрэр быў здольны зрабіць героямі сваіх гравюраў, малюнкаў і палотнаў не толькі людзей, гэта таксама і звяры, расліны, краявіды, прадметы і разнастайныя дэталі — рукі, профілі, абрысы фігураў — усё гэта вельмі важныя і самадастатковыя часткі існага, а не проста фон.

Хоць Дзюрэр і не лічыцца вялікім каларыстам, мяне надзвычай кранулі яго акварэлі. У асноўным гэта так званыя «батанічныя» акварэлі, своеасаблівыя даследаванні прыроды. Гэтыя працы выстаўляюцца радзей за ўсё, бо колеры выцвітаюць хутка, але ўражваюць яны вельмі моцна. У іх майстар

адкрывае глядачам прыгажосць звычайнага — вось лапкі травы на лузе, крыло птушкі, малады заяц (яшчэ адзін ягоны шэдэўр 1502 г., вядомы ва ўсім свеце) — адкрывае з неімавернаю любоўю да гэтых дробных і нібыта нязначных стварэнняў. У найменшых праявах прыгажосці свету ён паказвае вечнасць, якой напоўненая кожная травінка. Даўно завялі тыя травы, спарахнелі жывёлы, але вось яны, існуюць, увасабленыя на паперы любоўю вялікага майстра. Гэтая любоў — у кожным штриху, у шарсцінках на зайцавых вушах, у пералівах птушынага пер'я, у тонкіх пялёстках касачоў і лілеяў.

Гэтаю любоўю да жывога прасякнутыя ўсе працы Дзюрэра, нават у самых строгіх творах па біблійных сюжэтах знаходзіцца месца для заўважных толькі пільнаму воку матыля, жабкі, птушкі, кветкі як адлюстравання Богага вобразу ў свеце, як увасаблення адвечнай прыгажосці ўсяго Ім створанага. Напрыклад, у 1506 г. Дзюрэр малюе Найсвяцейшую Дзеву Марыю з Дзіцем у атачэнні мноства жывёлаў — гэта сапраўдны райскі сад, малюнак, куды ён уклаў усю сваю любоў да стварэння і да Стварыцеля. Там амаль няма колеру, але парадаксальна: ён нібыта ёсць, нібыта дамалёўваецца ўяўленнем глядача, бо маленькая выява поўная сапраўднага жыцця, усё ў ёй дыхае ім. Можна бясконца глядзець на звяроў, якія, быццам пастухі, прыходзяць адараваць Святое Немаўля, — стварэнне

прыходзіць да Стварыцеля — і на цікаўнае Дзіця, якое цягнецца з мацярынскіх каленяў, паказваючы ручкамі ці то на птушку, ці то на травінку. Вось Валадар валадароў, які з любоўю спазнае навакольны свет, каб любіць яго і нас у ім яшчэ мацней. Вядома, гэта ўсё мае асабістыя ўражанні і асацыяцыі, якія ўзніклі, пакуль я разглядала твор. Напэўна, іншы чалавек угледзіць у ім нешта іншае, уразіцца іншым вымярэннем, іншым пластом праўды, паказанай майстрам.

Цікава, што ўвогуле Дзюрэр амаль ніколі не паказвае глядачу, як сам ставіцца да сваіх герояў, ён толькі адлюстроўвае праўду ва ўсіх магчымых дэталях. Ён не падказвае, як інтэрпрэтаваць створанае, а запрашае нас думаць і разбірацца самім, нібыта ўключае ў свой свет. Яго творчасць адначасова вельмі сугучная рэнесанснаму трыумфу чалавека і адрозная ад яго, бо працы Дзюрэра прасякнуты трыумфам супрацоўніцтва чалавека з Богам і даверу Яму. Я найбольш ясна бачу гэта ў асобе св. Гераніма, да вобраза якога майстар неаднойчы звяртаўся ў сваіх працах. Стары мудры чалавек сядзіць, схіліўшыся за сталом, працуе над кнігаю: відавочна, над перакладам Святога Пісання. Гэта дасканалае ўвасабленне супрацоўніцтва чалавечага розуму і здольнасцяў у еднасці са Стварыцелем існага, і гэты матыў падаецца мне адным з найважнейшых у творчасці дасканаллага Альбрэхта Дзюрэра.

Лідзія Камінская

Пра «Сароку над гумном» і вечную «Дарогу дамоў»

Выхаду ў свет альбома «Кастусь Качан. Жывапіс» чакалі многія прыхільнікі творчасці мастака. Альбом выйшаў напрыканцы 2019 года ў выдавецтве «Беларусь». Яго ўкладальнікам стаў сам мастак, якому 4 сакавіка гэтага года споўнілася 70 — узрост мудрасці, сталасці, і гэтаю мудраю сталасцю насычаная амаль кожная старонка альбома, прычым ад твораў 80-х гадоў: здаецца, што малады Кастусь Качан, чыя першая персанальная выстава адбылася ў Мінску ў 1986 годзе, ад пачатку прыйшоў у мастацтва сталым і застаецца верным сабе і аднойчы абраным ім фарбам — фарбам любові да роднага Краю.

На вокладцы альбома — «Сарока над гумном» (1990). Напэўна ж, на пытанне «а чаму сарока?» ён адказаў бы пытаннем: «А чаму — не?» А вось калі б гэта была зязюля, то нехта ўбачыў бы ў ёй сімваліку: «*Дык то ж не зязюля, а родная маці*», як спяваецца ў народнай песні. Прыгожа... Але сарока над гумном — гэта праўда, а Кастусь Качан праўдзівы ў кожнай сваёй працы. Ён ведае, бачыць праўду адвечных супадзенняў: сарокі — з гумном; жнеў — з полем («Жнеі», 1997); вады — з небам («Вада, зямля і неба», 1997); чалавека — з дарогаю («Мосцік», 1997; «Дождж», 2002 і інш.). Пэралік праўдзівых супадзенняў мастацкіх вобразаў Кастуся Качана можна доўжыць.

Так у паэзіі словы супадаюць з вуснамі, але найперш — з душою...

Кастусь Качан шчасліва, з самага маленства, супаў з фарбамі сваёй зямлі, з яе праўдаю; шчасліва, таму што найперш і найбольш менавіта тыя, хто нарадзіўся на беларускіх хутарах, дакладна ведаюць, што гэтыя фарбы зямлі, гэты яе лапик (неба, поля, саду, вады) належыць толькі ім, а не калгасу. Дарэчы, нашы неабвержныя класікі не карысталіся словазлучэннем «малая радзіма»: Якуб Колас гаварыў «*мой родны кут*», Янка Купала, які ніколі не вяртаўся ў Вязынку, дзе ён, як вядома, нарадзіўся, назваў усю нашу зямлю багата-ёмкім словам «*спадчына*». Відаць, хутаране ўсё ж

такі ведаюць пра зямлю і Радзіму нешта большае і аберагаюць гэта большае і словам, і фарбамі, і іншымі справамі. Паглядзіце, як Кастусь Качан малюе-піша беларускі хутар: не напаказ, трошкі здалёк, на ўзгорку, на вышыні, заснежана-абярэжана, выставіўшы «варту» ў выглядзе трывожных дрэваў з разложыстымі галінкамі-рукамі («Зімовы вечар на хутары», 2002). Ну якая тут, здаецца, таямніца? Але яна ўсё ж такі ёсць, як у кожным прыватным жыцці. Вось «Зімовы вечар» (1982) — хата, жанчына каля калодзежа, кароўкі і шмат снегу (на надворку, на столах, на даху), і снег якісьці

таемны, цёпла-залацісты — ці то ад рэшткаў сонца, ці то ад любові, з якою глядзяць на родную зямлю ўлюбёныя ў яе вочы. «Зямля мая, зямля маіх продкаў» (1984) — бадай толькі ў гэтай назве карціны без клічніку ёсць выразна агучаны гонар мастака за сваю «правінцыю» і яго запрашэнне: глядзіце — дару вам сваё шчасце, свае абсягі; дыхайце, наталяйцеся, бо няма большага Богага падарунку, як гэты фарбавы свет. Золатам гэтага падарунку сагрэтая адна з найцяплейшых карцін Кастуся Качана пад назваю «Яшчэ адна восень» (1985), у якой мастак (тады 35-гадовы) здолеў перадаць неацэннасць апошніх імгненняў быцця чалавека на зямлі. У альбоме гэта карціна змешчана на 36-й старонцы,

Лідзія Камінская — філолаг. Нарадзілася ў пас. Камсамольскі-на-Волзе Куйбышаўскай вобласці. Вучылася ў Бешанковіцкай СШ № 2 на Віцебшчыне. Закончыла філалагічны факультэт (рускае аддзяленне) Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (1978). Працавала ў Чырвонадарскай васьмігадовай школе (Чэрвеньскі р-н; 1978–1980), у Літаратурным музеі Янкі Купалы (1980–1986), Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры (1986–1992), у часопісе «Роднае слова» (1992–2004). З 1997 г. супрацоўнічае з часопісамі «Наша вера» і «Ave Maria». Жыве ў Мінску.

а побач — карціна «Спакой» (1990), у цэнтры якой драўляная капліца на вясковых могілках. Гэта суседства палотнаў спачатку здаецца жорстка прамалінейным (хоцацца, каб было яшчэ некалькі восеняў!), але імгненна разумееш, што і ў гэтым мастак не адступае ад праўды апошняга супадзення — непазбежнага чалавечага крыжа з небам, з апошнім прыстанкам цела ў зямлі.

Выявы крыжоў праявіліся ў палотнах мастака таксама з маладосці, з 1980-х: згадаем яго таленавітую ў сваёй простае жыццёвай праўдзе працу «Апошні шлях хрысціянства» (1984), дзе невялікі людскі натоўп на могілках, як птушыны клін, што часова апынуўся на зямлі, набліжаецца да капліцы ў атачэнні высокіх дрэваў з мноствам птушынных гнёздаў: дрэвы — як людзі; людзі — як птушкі, толькі там, у вышыні, яны паўстануць перад Богам не ў агульным кліне-натоўпе, а кожны са сваім крыжам, і аб гэтым нагадвае выразнае мноства асобных крыжоў на агульных вясковых могілках, асветленых белым саванам снегу, на якім барвовыя, нібы запечаная кроў, фарбы кустоў атуляюць капліцу, нагадваючы полы Хрыстовай вопраткі ў Аліўным садзе. І яшчэ раз згадаем пра таленавітае прасторавае ўвасабленне нябачнай выявы крыжа (праз малюнак кладкі на вадзе) на палатне Кастуся Качана «Вада, зямля і неба» (1997; гл. «Спавадаюцца фарбы...», «Наша вера», №3, 2018). Мастак не акцэнтуюцца на выявах крыжа нават там, дзе крыж паказаны ім як сэнсавая частка палатны і нават адбіваецца знакава-сімвалічным ценем на дарозе, па якой кожны дзень праходзіць мноства розных людзей («Вёска Камянюкі», 2009; «Каля крыжа», 2010). Зрэшты, кожная сцэнка і дарога (вертыкаль) сама ўтварае-піша ў прасторы знак крыжа, імкнучыся да гарызанталі далягляду. Крыжы на палотнах Кастуся Качана, які, здаецца, напісаў ужо ўсе касцёлы і цэрквы

на Наваградчыне, натуральна супадаюць з краявідам, міжволі нагадваючы пра тое, што, хоча чалавек ці не хоча, але яго ўласны крыж непазбежна супадзе з яго лёсам. Гэтая непазбежнасць выразна ўвасоблена на палотнах мастака «Удавец» (1984), «Сляпы» (1990) як крыж адзіноты і жорсткай слепаты.

... У маім філфакаўскім студэнцтве мяне аднойчы (і назаўсёды) уразіла Марына Цвятаева, якая ў 1937 годзе напісала адчайна-смелае эсэ «Мой Пушкін», захлынаючыся радасцю ад супадзення словаў з вуснамі, дакладней — з перасохлым горлам. «Ніхто не зразумеў, — пісала яна, — чаму *Мой Пушкін*, усе, нават тыя, хто найбольш спачуваў, зразумелі як прысваенне, а я хацела толькі: у кожнага — свой, гэта — мой» (Сач. у 2-х тамах. — Мінск, 1988). Для мяне яе эсэ-прызнанне было радасным дазволам сказаць: мой Купала, мой Чурлёніс. Мой Кастусь Качан пачынаўся з яго палатны «Касцёл», якое ў 1980-я экспанавалася ў Мінску ці то на персанальнай выставе мастака, ці то на агульнай. Гэтага палатны ў альбоме няма, але яно засталася ў маёй памяці і невымоўным дакорам, і адкрыццём, і пакліканнем, супаўшы з маім роздумам пра дзіўнае паняцце — генетычнае каталіцтва — вера, якая перадаецца па крыві. Тады я больш назірала гэтую таемную спадчыну на хутары ў сваёй сяброўкі, памятаючы, што ў маёй шумілінскай радні (па маёй каталічцы маці) на падзаконні стаяла ўкрыжаванне з паніклым Езусам і прымацаванай каля яго ног металічнаю ружаю. Другой карцінаю, перад якой я маланкава знайшла адказ на сваё з дзяцінства горкае пытанне, чаму, па якой Божай волі, так рана пайшоў з жыцця мой дужы, малады, шумны бацька, які будаваў Куйбышаўскую ГЭС, была карціна «Дарога дамоў» (2000). Праз доўгія гады, суаднёшы гэты краявід з тым, з якога для мяне пачыналася мая назаўсёды

Радзіма (малой у мяне няма), я зразумела, што, калі б бацька застаўся жыць, мы б ніколі не вярнуліся з Расіі ў Беларусь (да таго ж мая маці была дачкою «агента польскай разведкі», расстралянага ў 1938 г.)

... Шчаслівы чалавек, які аднойчы можа пераканана сказаць гэта радасна-ўласніцкае слова «мой». «Мой дом — амшалай пушчы сховы», — пісаў Янка Купала. «О Беларусь, мая шытышына!» — удзячна-радасна і горка ўсклікаў Уладзімір Дубоўка. І гэты ўласніцкае «мой» жыве ў кожнага ў сваіх з маленства дарагіх вобразах і ўспамінах, яно яднае нас (павінна яднаць) у агульнай любові да нашай агульнай зямлі. «Зямля мая, зямля маіх продкаў» (1984) — менавіта так падпісвае сваё палатно малады Кастусь Качан, а калі называе карціну «Зямля Міндоўга» (1992), усё роўна падразумявае «і мая». Паглядзіце, як на асобных сваіх палотнах мастак атуляе, засланяе, аберагае сваю зямлю: атуляе покрывам шчыльнага снегу і шэранем («Наваградак», 1990), засланяе-агароджвае штыкетнікамі, як дзеці на сваіх малюнках з домікам («Зямля Міндоўга», 1992), а на заднім плане (тыл!) уносяць цэрквы і касцёлы. Яго панарамныя палотны з выявамі заходнебеларускіх гарадоў і мястэчак разгорнутыя як прастора з моцнаю абаронаю, нават калі ён малюе-піша базарны дзень («Мястэчка Мір», 1991; «Базарны дзень у Наваградку», 1990; «Вішнева. Дзень Святога Раства», 2010).

... На асобных палотнах Кастуся Качана як быццам няма часу, і гэта, безумоўна, найвышэйшае майстэрства, бо менавіта праз адсутнасць часу (як пэўнага перыяду гісторыі) ствараецца вечнае — было, ёсць і будзе. Паглядзіце на карціны «Травень» (2004), «За гадзіну да зімы» (1996), «Храм» (2001), «Вечар» (2009), «Талая вада» (2010), «За тыдзень да Пятра» (2014), «Старыя яблыні» (2017) — там няма часу...

«Дарога дамоў», 2000 г. 80х115.

«Шчаслівы той, хто шчаслівы ў сябе дома», — пісаў вялікі рускі класік Леў Талстой. Кастусь Качан, несумненна, шчаслівы і на сваёй маленькай кропцы ў Наваградку, і ў кожным кутку пад небам Бацькаўшчыны, якую ён са сваімі карцінамі ў апошнія два гады з выставаю «Радзімаю зачараваны» аб'ездзіў амаль усю. Дарэчы, выстава з гэтаю назваю па сутнасці трансфармавалася з выставы «Правінцыя» (гл. «Наша вера», № 3, 2018), бо была прымеркаваная да Году малой радзімы, а ў мяне ад яе простаі школьнай назвы адразу самі сабою склаліся радкі:

*Радзімаю зачараваны,
не малое яе чараў —
малое ціхіх храмы яе
і самоту яе абшараў.
Закаханы ў яе краявіды
памятае ўсе яе крыўды,
усе ахвяры яе і паўстанні,
таму піша зямлю сваю
на Пакровы ўранні,
на святога Яна
збірае-піша для яе букеты
і абрысам заснежана-круглым
сцвярджае,
што хутары ў Беларусі —
таксама планета.*

Па сутнасці ўсю творчасць Кастуся Качана можна назваць адным радком — «Дарога дамоў», паводле назвы яго палатна. І хоць роднага хутара, дзе нарадзіўся мастак, ужо няма, застаюцца навечна зямля і неба, якія благаслаўляюць мастака на ўсіх яго шляхах, бо ён ведае, што дарога дамоў — гэта і дарога да сябе, і пракладзена яна праз душу, а не праз асфальт. І можа таму Кастусь Качан такі любімы сярод свядомай інтэлігенцыі, што, падшоўшы да яго палатна, нехта ўзрушана зноў выдыхне: «Гэта ж мая дарога!», «Гэта ж мой хутар!», «Гэта ж мае яблыні!» Так мастацтва дапамагае складаць «маё» ў агульнае «наша»...

У альбоме «Кастусь Качан. Жывапіс» шмат прасторы палёў і неба, многа снегу (і на палотнах, і на прыгожых панарамных фота); у ім — усе поры года, і асабліва свежая, празрыста-чароўная вясна (месцамі самотная), і восень у мастака незвычайная — мяккая, глыбокая, пакорліва-мудрая. На 190 старонках — поўня жыцця, пра якое мастак можа радасна сказаць: «Маё!», і гэтай радасцю ён ужо шмат гадоў дзеліцца з намі. Простыя рэчы малое-піша

Кастусь Качан — тое, што бацьчы, а такое неацэннае... Шкада, што ў альбом не ўвайшлі асобныя палотны з адлюстраваннем стыхій вады, у напісанні якой Кастусю Качану, па-мойму, няма роўных у выяўленчым мастацтве Беларусі, ну і хацелася б меншай аднастайнасці ў назвах твораў і большай якасці друку. А яшчэ мне вельмі хацелася б, каб аднойчы мастак зрабіў выставу пад назваю «Вада, зямля і неба», як названы адзін з яго найбольш адметных твораў. Каб была не звыклая храналогія ў размяшчэнні твораў, а мудрае асэнсаванне лёсу, які пачынаецца з вады — з хросту, дае моцнае апірышча праз сталае адчуванне роднай зямлі і ўрэшце пераконвае, што надзейна трымацца можна толькі за Неба, і што ёсць чацвёртая стыхія — агонь Любаві, распалены падчас нашага з'яўлення на свет найвышэйшаю Любоўю — Богам, які заўсёды глядзіць нам услед. Водбліск гэтага агню цепліцца і ў агеньчыку акна вясковай хаты («Шарая гадзіна», 2001; «Кастусь Качан. Жывапіс», 2004) па дарозе дамоў...

Вяртаючыся да тых, хто таксама працаваў над альбомам, мушу назваць імя мастацкага афарміцеля Зміцера Герасімовіча, які распачынаў разам з намі выданне «Нашай веры», удала распрацаваўшы дызайн часопіса. Выпуск альбома быў ажыццёўлены па заказе і пры фінансавай падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Альбом (яго наклад 700 асобнікаў) можна набыць амаль ва ўсіх вялікіх кнігарнях у аддзеле «Мастацтва».

Віншваем Кастуся Качана з юбілеем! Зычым Вам, Канстанцін Іванавіч, моцнага здароўя, плёну ў Вашай прыгожай працы і найдалейшага спрыяння Неба. Будзьце шчаслівым у нашым агульным вялікім доме, імя якому Беларусь.

Дойлід, які прысвяціў свой талент сакральным забудовам

А. Базевіч і яго праекты.

*«Нас клічуць святыні —
Душы — Супакой і Надзея,
Дарогу ў вечнасць яны дапамогуць знайсці.
Дабром і спагадай
Напоўняцца нашыя сэрцы
І з Божай ласкай пакрочым далей па жыцці!»*

Не часта ў штодзённым жыцці даводзіцца сустракаць чалавека, які запраектаваў і давёў да завяршэння будаўніцтва 27 касцёлаў, 14 цэркваў, сацыяльных і грамадскіх аб'ектаў на Беларусі і ў Расіі, змяніў ландшафт на прыгожы і гарманічны, дапамог напоўніць душы людзей верай і прыгажосцю. Такая прыемная магчымасць выпала мне падчас правядзення персанальнай выставы Аляксандра Францавіча Базевіча ў белай зале Чырвонага касцёла ў лістападзе 2019 года.

На выставе былі прадстаўлены праекты касцёлаў, якія ўпрыгожылі Беларусь у апошнія дзесяцігоддзі: касцёл св. Казіміра ў Стоўбцах, касцёл св. Яна ў Волме, каталіцкі цэнтр св. Арханёла Міхала ў Смаргоні, касцёл св. Яна ў Клецку, касцёл Маці Божай Ружанцовай у Мінску. Самы буйны і складаны яго аб'ект — Хрысціянскі цэнтр імя св. Яна Боскі ў Смаргоні, які выконвае адукацыйную, выха-

ваўчую і камунікатыўную функцыю. Майстар атрымаў дыплом Беларускага саюза архітэктараў на Рэспубліканскім аглядзе-конкурсе архітэктурных твораў. Таксама спадар Аляксандр выканаў праект касцёла у гонар св. айца Пію ў горадзе Ульянаўску ў Расіі.

Аляксандр Францавіч Базевіч, архітэктар, дырэктар творчай майстэрні, ганаровы грамадзянін Смаргоні, не толькі падзяліўся са мною сваім досведам і пачуццямі, але і запрасіў дадому, пазнаёміў з сям'ёй. Ва ўтульным хатнім пакоі, дзе мэбля, паліцы, драўляная скульптура выраблены яго рукамі, мы пагутарылі з яго 86-гадовай матуляй Аленай Іванаўнай.

40 гадоў працавала Алена Іванаўна настаўніцай пачатковых класаў у Жодзішках. Сярод яе выхаванцаў ёсць прадстаўнікі ўсіх прафесій: настаўнікі, лекар, будаўнікі. «Назбіраю трыццаць маленькіх «грачанняк», а праз 1,5–2 месяцы яны ў мяне ўжо

буквар чытаюць!» — узгадвае яна. Яе муж Франц Вікенцьевіч Базевіч спачатку працаваў на МТС, а потым доўгі час кіраваў машынай хуткай дапамогі. Алена Іванаўна — праваслаўная, а Франц Вікенцьевіч быў католікам. Яго бацька Вікенцій Андрэевіч паходзіў з Гервятаў. Першым у сужэнцаў нарадзіўся Міхаіл, малодшы Аляксандр прыйшоў на свет у 1962 годзе.

На маляўнічым беразе Віліі ў Жодзішках узвышаецца старажытны касцёл, пабудаваны Еранімам Комарам і адчынены яго сынам Крыштафам у 1612 годзе. Святыня зведала цяжкія часы разбурэння і спусташэння: у гады Першай сусветнай вайны ў ёй быў шпіталь, а потым — абутковае прадпрыемства. У 1937 годзе ўнутраная частка касцёла была ўпрыгожана фрэскамі Пятра Сергіевіча. Тут служыў ксёндз В. Гадлеўскі, які веў службу па-беларуску.

У 60-я гады XX стагоддзя

Аляксандр Францавіч з мамаю Аленай Іванаўнай і сабакам Голдзі.

ахрысціць сына школьнай настаўніцы было няпроста, бо за гэта пагражала вымова і больш сур'ёзныя спагнанні. «Калі я везла вазок з сынам, прыйшлося схавацца за статак кароў, якія вярталіся з поля. Муж і хросныя ішлі ваколіцай з іншага боку. У касцёле ўжо чакаў святар», — успамінае Алена Іванаўна.

Аляксандр быў з дзяцінства гаспадарлівым, працавітым: дапамагаў бацьку будаваць дом, любіў маляваць. На яго дзіцячае ўражанне моцна ўплываў будынак езуіцкага калегіума, што стаяў за 300 метраў ад касцёла, і вадзяны млын у лашчыне, падмурак якога быў зроблены з вялікіх камянёў. Гэтыя забудовы выклікалі цікавасць, якая паступова стала прафесійнай.

У 1978 годзе Аляксандр паступіў у Мінскі архітэктурны тэхнікум, дзе пазнаёміўся са сваёй будучай жонкай Марыяй, якая скончыла тэхнікум з чырвоным дыпламам. Аляксандр шмат увагі ўдзяляў фізічнай падрыхтоўцы, займаўся боксам і каратэ, служыў у войску ў Карэліі і ў Ленінградзе.

Пасля службы сям'я з дзвюма дачушкамі жыла ў пакоі інтэр-

ната. Аляксандр працаваў каменшчыкам, выконваў абавязкі майстра і старшага майстра, быў начальнікам ПТА і вучыўся на вячэрнім аддзяленні ў БНТУ ў Мінску. З 1990 года ён працаваў у інстытуце «БелНДІгіпрасельбуд». Ягоны першы праект па рэканструкцыі грамадскага цэнтра ў Жодзішках атрымаў дыплом першай ступені Саюзу архітэктараў СССР у 1991 годзе.

«90-я гады былі выпрабаваннем: спецыялісты розных галінаў цяжка перажывалі развал Савецкага Саюза. Паўставала шмат пытанняў, бо многія заказчыкі зніклі, трэба было вызначыць, што праектаваць і будаваць, як жыць далей, — успамінае доктар архітэктуры, прафесар Сяргей Аляксеевіч Сергачоў. — Аляксандр Базевіч не здрадзіў прафесіі: працягваў праектаваць катэдры, школы, грамадскія будынкі, але сэрца паклікала яго да стварэння культавых аб'ектаў. Трэба сказаць, што тады яшчэ не было распрацаванай нарматыўнай дакументацыі на такія сучасныя забудовы, тэма была новай. Аб'екты рэлігійнага прызначэння ў яго выкананні

атрымалі высокае гучанне, у іх праявіліся рысы беларускай архітэктуры».

Першым такім аб'ектам была невялікая капліца ў Залессі, а першы касцёл па яго праекце быў пабудаваны ў Крэве ў 1993 годзе. У 2002 годзе Аляксандр Базевіч займаўся рэканструкцыяй гарадскога пасёлка Мір, значна ўпрыгожыў і аднавіў яго. Аляксандр Базевіч таксама выканаў праекты каталіцкіх святыняў у Любчы, Стоўбцах, Негарэлым, Волме, Фаніпалі, на Каменнай Горцы ў Мінску, праваслаўных цэркваў у Смаргоні і Барысаве. Сакрэт яго поспехаў — у велізарнай працаздольнасці, трывалай цікавасці да творчага працэсу і да жыцця. 25 аб'ектаў запраектаваў дойлід толькі ў Смаргоні, дзе праходзіла яго персанальная выстава. У ёй удзельнічаў кс. Здзіслаў з каталіцкага цэнтра і мэр Смаргоні, якія сардэчна падзякавалі архітэктару за яго нястомную працу.

Шмат разоў Аляксандру Францавічу даводзілася выязджаць на месцы будоўлі, назіраць за тым, як узводзіцца храм, быць патрабавальным да будаўнікоў і настойлівым, уносіць свае карэкціроўкі на месцы, каб аб'ект адпавядаў першапачатковай задуме.

Паспяховым рашэннем спадар Аляксандр лічыць праект і будаўніцтва Богаяўленскай царквы ў Барысаве (2005), побач з якой усталяваны масіўны крыж. Яго руплівасцю паўстаў храм св. Канстанціна і Алены ў Жодзішках (2003).

Аляксандр Францавіч неаднаразова атрымліваў дыпламы Саюзу архітэктараў СССР, Беларускага саюзу архітэктараў, быў дыпламантам Міжнароднага конкурсу «Леанарда-2005», удзельнікам выставы «Экспа-2010» ў Пекіне, фестывалю Грамадскай і паркавай архітэктуры 2013 года, фестывалю архітэктуры 2015 года. Ён выкладаў на архітэктурным факультэце

БДПА, друкаваў артыкулы па праблемах беларускай архітэктуры.

Добра ўдаюцца майстру практыкі грамадскага прызначэння, такія як бізнес-цэнтр «Падол» у Гродне (1994–1995), цэнтр фірмы «Грэйп» у Салігорску, гандлёвы цэнтр «Сафія» ў Бабруйску (2008), шэраг аб'ектаў аграгатурызму: сямейны турыстычны комплекс у Заслаўі, турыстычная база на Браслаўскіх азёрах, экасядзіба «Налібоцкая пушча», комплекс Крэўскага маёнтка на трасе Мінск — Вільня, фальварак «Вяча» ў в. Дафарэнцыя Мінскага раёна і іншыя. Праектаваў майстар і ўтульныя катэдры для сваіх сяброў.

Аляксандр Базевіч неаднаразова наведваў Германію, Францыю, Швейцарыю, дзе бачыў мноства старажытных сабораў і помнікаў архітэктуры, але са смуткам заўважаў, што вядомыя еўрапейскія святыні стаяць амаль пустыя, затое невялічкія беларускія касцёлы і такія цэнтры, як у Смаргоні, напоўнены сапраўдным жыццём: гучыць музыка, спевы, ладзяцца тэатральныя пастаноўкі, салезіянская моладзь развівае сваю творчасць. І гэта радуе і абнадзейвае.

У працы над праектамі і чарцяжамі яму дапамагаюць архітэктар Дзяніс Патапенка і жонка Марыя Іванаўна. У Аляксандра Францавіча і Марыі Іванаўны дзве дачкі — Яна і Алёна, дзве ўнучкі і ўнук. Дарослыя дачушкі жывуць з сем'ямі за мяжой.

«Нявестачка Марыя ў мяне — як золата, незаменная, душэўны чалавек!» — кажа маці Алёна Іванаўна. Марыя Іванаўна піша ўзнёслыя вершы на беларускай мове. Яна падтрымлівае свайго мужа справай і словам, натхняе і акрыляе яго, бо верыць, што талент дапамагае крочыць наперад, пераадоўваць нягоды, ажыццяўляць мары. Да ўсяго — яна добрая гаспадыня. У іх кватэры

На выставе ў Чырвоным касцёле: кс. Кірыл Бардонаў, Марыя Іванаўна і Аляксандр Францавіч Базевічы.

жывуць верныя калматыя сябры: сабака і котка, у акварыуме плаваюць чарапахі. Спакой і трываласць стварае драўляная мэбля, зробленая самім гаспадаром...

«Мне як святару асабліва прыемна ўсведамляць, што праекты Аляксандра Базевіча сталі не проста працай высокакваліфікаванага спецыяліста, — сказаў кс. Францішак Рудзь пасля выставы твораў майстра ў касцёле

Маці Божай Будслаўскай на Каменнай Горцы ў Мінску. — Яны прасякнутыя любоўю да Беларусі і яе традыцый. Вельмі часта вернікі захапляюцца прыгажосцю храма, але не задумваюцца аб тым, хто першы ўбачыў яго ў сваіх думках і марах».

Эла Дзвінская.
Фота аўтара.

На выставе ў Чырвоным касцёле: спявае хор «Cantus Cordis».

Ігар Сурмачэўскі

Лёс прыватных калекцый на Беларусі ў XVI–XX стст.

На сусветных антыкварных аўкцыёнах дагэтуль можна сустрэць рэшткі нашай некалі багатай, а цяпер страчанай спадчыны. Былая веліч нашай дзяржавы, як дзяменты, раскіданыя па музеях і прыватных зборах па ўсім свеце. Гэта маленькая частка таго, што было сабрана ў шматлікіх шляхетных прыватных зборах Беларусі. Некалі кожны павважаў сябе ўладар нават невялікага маёнтка меў тое-сёе са старасветчыны, каб паказаць сябрам, што яго род сягае ў сівую даўніну.

Калекцыя Радзівілаў магла стаць асноваю нашага беларускага нацыянальнага збору, які не саступаў бы Эрмітажу, але, на вялікі жаль, яна ў большасці страчаная для Беларусі. Нясвіжская калекцыя збіралася на працягу XVI–XX стст. Пачатак ёй даў Мікалай Радзівіл Сіротка (1549–1616), які заснаваў калекцыю партрэтаў у Нясвіжскім замку. Уражвае колькасць культурных каштоўнасцяў, што ўваходзілі ў гэтую вялізную калекцыю: 984 карціны (сярод якіх быў нават Рэмбрант), каштоўныя скульптуры, шпалеры, залататканыя слуккія паясы, зброя, сфрагістыка, бібліятэка ў 20 000 тамоў (дарэчы, яна была вывезеная яшчэ ў 1772 г. генералам Бібікавым у Санкт-Пецярбург). У Нясвіжскім архіве зберагаліся

найкаштоўнейшыя дакументы Вялікага Княства Літоўскага. Сам кароль Жыгімонт II Аўгуст дае прывілей Мікалаю Радзівілу Чорнаму на заснаванне дзяржаўнага архіва, каб там зберагаліся галоўныя прывілеі і граматы ВКЛ. Адных пергаментаў там зберагалася 1 246 адзінак, а ўсяго ў архіве было 589 206 дакументаў.

Гітарычныя катаклізмы трагічна адбіліся на лёсе нясвіжскай калекцыі. Апошнім нясвіжскім уладаром па прамой лініі быў князь Дамінік Радзівіл, які змагаўся ў вайне 1812 года на баку напалеонаўскай арміі з мараю адраджэння незалежнасць Радзівімы — Рэчы Паспалітай. Таму не дзіва, што расейскія войскі пад кіраўніцтвам П. Чычагава, заняўшы Нясвіж, разрабавалі палац — у Пецярбург было вывезена 13 падводаў нясвіжскіх каштоўнасцяў. Рарытэты трапілі ў Эрмітаж, частка дасталася Успенскаму сабору ў Маскве. Найбольш каштоўныя рэчы трапілі ў Аружэйную палату Крамля. Збор медалёў і манетаў быў перададзены Харкаўскаму ўніверсітэту, дзе пазней на яго аснове адчынілі музей.

Прадоўжылі рабаванне каштоўнасцяў бальшавікі, якія так неахайна адносіліся да архіва Радзівілаў, што калі ён «зберагаўся» ў будынку АН Беларусі, «дакументы потерпели ущерб от

разных посторонних лиц, искавших ... бумагу для сигарет и даже бумагу для растопки печей!»! Каштоўная зброя была перададзена на кінастудыю. У 1950 г. у Польшчу з нясвіжскай калекцыі было падаравана 89 экспанатаў. Так многія рарытэты трапілі за мяжу, і калекцыя зброі мы можам цяпер любавалася ў Варшаве, Нью-Ёрку, Аружэйнай палаце Крамля, а «Польскім вершнікам» Рэмбранта ў музеі Метраполітэн.

Па прыкладзе Радзівілаў стаў камплектаваць сваю калекцыю знакаміты ў ВКЛ магнацкі род Сапегаў — гэта так званы Сапеганскі збор. Пачатак калекцыі быў пакладзены ў беларускім Парфеноне — Ружанах. Дбаннем Льва Сапегі там ствараецца калекцыя сапраўды еўрапейскага ўзроўню. У карціннай галерэі змяшчаліся працы мясцовых і заходнееўрапейскіх майстроў, была створана галерэя партрэтаў роду Сапегаў, пачынаючы з канцлера Льва Сапегі (1557–1633), сабраная калекцыя дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, гравюры, ружанскія шпалеры, слуккія паясы, абразы, залатарства.

Ружанскі палац быў разбураны ў час канфедэрацыі 1698 года, калі Сапега выступіў на баку шведаў супраць хаўруснікаў Пятра I. У пачатку XVIII ст. палац перабудоўваецца і адначасова пачынаецца ўзвядзенне новай

Ігар Сурмачэўскі — мастак, рэстаўратар, калекцыянер. Нарадзіўся 3 кастрычніка 1961 года ў вёсцы Вязань Дзяржынскага раёна Мінскай вобласці (былы маёнтak Багдашэўскіх). У 1979–1984 гг. вучыўся ў Беларускай тэатральна-мастацкай інстытуце на кафедры «Інтэр’ер і абсталяванне». З 1988 года ўвайшоў у склад моладзевай секцыі Саюза мастакоў БССР. З 1980 года збірае калекцыю рэчаў і дакументаў па гісторыі беларускай культуры, якой цікавіўся яшчэ з дзяцінства. З 1988 года займаецца рэстаўрацыяй абразоў і жывапісу. У 2010 годзе ўзнагароджаны ордэнам святой Еўфрасінні Полацкай за заслугі перад Беларускай Праваслаўнай Царквою.

рэзідэнцыі ў Дзярэчыне, дзе Сапежанскі збор яшчэ больш абнаўляецца і ўзбагачаецца. Але лёс Сапезынскага збору такі ж трагічны, як і лёс нясвіжскай калекцыі Радзівілаў. Яўстахій Сапега прыняў актыўны ўдзел у паўстанні 1830–1831 гг. супраць Расеі. На яго маёмасць, у тым ліку і на Сапезынскі збор, быў накладзены сэквестр. Пасля задушэння паўстання, як вядома, быў скасаваны Статут ВКЛ, які юрыдычна яшчэ дзейнічаў на тэрыторыі былога Княства, быў зачынены Віленскі ўніверсітэт. Усе каштоўнасці з палаца ў Дзярэчыне былі перавезеныя ў Пецябург — сам Мікалай I пажадаў уласнаручна перабраць нарабаванае дабро. Першая партыя з 26-ці вялікіх скрыняў прыбыла на пільны агляд цара, які «высочайше повелеть соизволил», што пакінуць у Эрмітажы, а што накіраваць у Акадэмію мастацтваў, у Імператарскую Тэатральную дырэкцыю або адвезці на парцелянавы завод. Каштоўная бібліятэка і архіў таксама былі разрабаваныя — кнігазбор амаль цалкам быў вывезены ў Пецябург (з нашай спадчынай мы можам пазнаёміцца ў Расійскай нацыянальнай бібліятэцы ў Пецябургу); архіў Сапегаў трапіў у Мастацкую акадэмію ў Кракаве, у Публічную бібліятэку Польшчы, у Вільню. Асноўная частка архіва цяпер знаходзіцца ў Цэнтральнай бібліятэцы Акадэміі навук Літвы. Архівы, сабраныя намаганнямі 15-ці пакаленняў сапегаўскага роду, разляцеліся па ўсім свеце, і толькі на Беларусі не збераглося аніводнага аркуша.

Але вернемся ў 1834 год. У Пецябург тады прыбыла новая, ужо другая, партыя нарабаваных каштоўнасцяў. Цар, агледзеўшы размешчаныя ў Іспанскай зале Эрмітажа карціны, партрэты, медалі і іншыя рэчы (усяго 37 скрыняў) «высочайше соизволил

Веранэзэ. «Пакланенне Каралёў». Эрмітаж. Санкт-Пецябург. Былая ўласнасць Сапегаў.

сделать оным различные назначения, а некоторые повелел уничтожить». Можна здагадацца, якія карціны найперш спалілі — тыя, што сведчылі пра былую веліч Вялікага Княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай.

Антыкварную зброю адвезлі ў Анічкаў палац. Увогуле ж з Дзярэчына было вывезена 303 пуды 25 фунтаў карцінаў і каштоўных упрыгожванняў (сярод іх знакаміты кубак «Іван»). Вопіс гэтых рэчаў складае 124 старонкі дробным канцылярскім шрыфтам. Адну з найкаштоўнейшых рэчаў з гэтага вопісу можна і сёння пабачыць у Эрмітажы —

гэта «Пакланенне Трох Каралёў» П. Веранэзэ, але многія беларусы, аглядаючы гэты манументальны твор, і не здагадваюцца, адкуль ён з'явіўся ў Пецябургу...

Адна з найбуйнейшых бібліятэк Беларусі ў XVIII ст. знаходзілася ва ўладаннях Храптовічаў у Шчорсах. Пасада канцлера ВКЛ садзейнічала таму, што Яўхім Храптовіч меў магчымасць збіраць важныя граматы і дакументы. Ён набываў усе кнігі, энцыклапедычныя выданні, выпісваў перыёдыку Рэчы Паспалітай, Расіі і еўрапейскіх краінаў. Яго кнігазбор налічваў у 1812 годзе 15 000 тамоў. У пачатку 1920-х

гадоў калекцыя Храптовічаў была нацыяналізаваная, збор старажытнасцяў і творы мастацтва былі вывезеныя ў Маскву, а кнігі і архіў — у Пецярбург.

Уладальнікі Лагойска Тышкевічы таксама вызначыліся на глебе калекцыянерства. У 1814–1819 гадах Тышкевічы будуць новы палац, адметны характам архітэктуры і раскошаю інтэр'ераў. Лагойск становіцца вядомы як месца, адкуль пачалася айчынная археалогія, а першымі прафесійнымі археолагамі былі браты Канстанцін і Яўстахій Тышкевічы. Яны сабралі вялікую каштоўную калекцыю старажытнасцяў: егіпецкія муміі, здабыткі культуры Старажытнай Грэцыі і Рыма. У 1856 годзе Тышкевічы адчынілі ў Вільні музей матэрыяльнай культуры старажытнай Беларусі, дзе быў унікальны збор беларускіх кальчугаў, пячатак з Супральскай Лаўры і Куцейніцкага манастыра. У 1864 годзе па загадзе генерал-губернатора Мураўёва, які назваў музей «гнездом польской интриги», каштоўныя экспанаты былі прызнаныя шкоднымі і адпраўленыя ў маскоўскія музеі, а Віленскі музей быў прыстасаваны для дэманстрацыі «живых свидетельств, искони присущей здешнему краю русской жизни». Значная частка збору Тышкевічаў цяпер знаходзіцца ў Варшаве, у Нацыянальным музеі. Так, у аддзеле антычнага свету подпісы пад многімі экспанатамі зроблены з пазнакаю «Са збору Тышкевічаў у Лагойску».

У сваім захапленні калекцыянаваннем Радзівілы, Сапегі і Тышкевічы былі не адзінокія. Трапіўшы ў кожную з беларускіх сядзібаў XIX ст., мы былі б уражаныя калекцыяй, якую клапат-

Нагалоўнік каня.
З даспехаў Мікалая Радзівіла Чорнага.
Майстар Конрад Лохнер Нюрнберг. XVI ст.
Метраполітэн Музей. Нью-Ёрк.

ліва збіралі некалькі пакаленняў шляхецкага роду — калекцыя старажытных гадзіннікаў і падсвечнікаў Незабытоўскіх у Бацэвічах; знакамiты нумізматычны збор Эмерыка Чапскага ў Станькаве; калекцыя сякераў каменнага веку ў сядзібе Анелін роду Выкоўскіх; багатая галерэя карцін з партрэтамі вялікіх князёў літоўскіх і польскіх каралёў змяшчалася ў сядзібе Пуслоўскіх у Альберціне, а магнаты Горваты ў сядзібе Барбараў каля Мазыра маглі пахваліцца арыгіналамі пэндзля Рэмбранта і Рубенса. Касакоўскія з Вялікай Бераставіцы здзіўлялі гасцей творами самага Альбрэхта Дзюрэра. На жаль, усё гэта засталася для беларусаў у былым і цяпер цешыць позірк у чужых музеях, бібліятэках і зборах.

Нам не шкодзіла б павучыцца ў захаванні сваёй спадчыны ў суседзяў. Узгадаем гісторыю пра

знакамiты «Віленскі скарб», кошт якога перавышае скарб усяго Цэнтрабанка Літвы. Каштоўнасці былі выпадкова знойдзены пры мантажы сістэмы кандыцыянавання паветра для карцін у сутарэннях катэдральнага касцёла (на той час гэта была карцінная галерэя). Мы, студэнты БТМІ, вандруючы на практыку ці проста на «прадвінутыя» мастацкія выставы ў савецкі час, неаднаразова наведвалі віленскую катэдру, каб падзвіцца на жывапіс Ваньковіча, Дамеля і Рушчыца. Хто з нас ведаў тады, які найвялікшы скарб схаваны ў нас пад нагамі!..

На той час аб кожнай мастацкай знаходцы трэба было паведаміць у Маскву — даведацца, як распарадзіцца багаццем «старэйшая сястра». Вядома, што ўвесь скарб пры гэтым папоўніў бы экспазіцыю музеяў Расіі.

«Віленскі скарб» уразіў літоўцаў сваім багаццем і прыгажосцю: тут былі залатыя і сярэбраныя келіхі, манстранцыі, падсвечнікі, упрыгожаныя брыльянтамі, індыйскімі сапфірамі, ізмуродамі, афрыканскімі рубінамі — усё гэта было ахвяраванне беларускіх магнатаў Радзівілаў, Сапегі, Тышкевічаў віленскім святыням у XVI–XIX стст. Музейныя і партыйныя чыноўнікі, міністры і сакратары ЦК Кампартыі Літвы вырашылі маўчаць, каб здабытак дзяржавы не быў вывезены ў Расію. «Віленскі скарб» быў ізноў замураваны, і ніхто з відавочцаў не прагаварыўся пра яго існаванне.

Калі савецкія войскі ў 1991 годзе спрабавалі ўзяць штурмам Вільнюскі тэлецэнтр, сам дырэктар мастацкай галерэі мясіў раствор у сутарэннях былой ратушы, каб скрыні з каштоўнасцямі яшчэ раз перазахаваць глы-

Келіх. XIX ст. Дар графа Міхала Тышкевіча.

Келіх. Срэбра, XVI ст.
Дар Віленскага біскупа Юрыя Радзівіла.

Манстранцыя. Срэбра. XVIII ст.
Дар Вінцэнта Гасеўскага, гетмана ВКЛ.

бей, у доўгія, цёмныя падземныя казематы. І цяпер незалежная Літва ганарыцца сваімі скарбамі (у большасці зробленымі беларускімі майстрамі)...

А колькі каштоўнасцяў Беларусь страціла ў ліхалецці Айчыннай вайны! І сваю нацыянальную святыню — крыж Еўфрасінні Полацкай, і залаты ключ Магілёва, дадзены гораду паводле магдэбурскага права, і сярэбраную булаву Жыгімонта III, і сярэбраную мітру Георгія Каніскага, і абраз Бялыніцкай Божай Маці, упрыгожаны сярэбранай шатай з каштоўнымі камянямі... Як пералічыць усе нашыя страты?

У той час, калі гісторыю ВКЛ ледзь не шэптам вывучалі ў савецкіх школах, у Літве была створана камісія па вяртанні спадчыны ВКЛ, і нашы суседзі на гэтай хвалі нават намагаліся вывезці надмагілле Сапегаў з

Гальшанскага францішканскага касцёла, але мясцовая інтэлігенцыя не дала здзейсніцца гэтаму злачынству...

У той жа Расіі знаходзяцца патрыёты, якія не шкадуюць сродкаў, каб вяртаць на Радзіму творы Фабержэ ці іканастас XVI ст. з Салавецкага манастыра, якія па волі гістарычных абставінаў апынуліся ў Еўропе. Ёсць рускія калекцыянеры — В. Бандарэнка, А. Ліпніцкі, В. Мамот і інш., якія маюць іконы XV–XIX стст., і яны няблага глядзяцца побач з шэдэўрамі Траццякоўкі і Музея імя Андрэя Рублёва. А дзе ж тыя патрыёты-калекцыянеры ў нас? Калі апошні раз была выстава старажытнага беларускага мастацтва з прыватных збораў?

Адноўленыя замкі ў Нясвіжы і Міры далі штуршок беларусам больш цікавіцца сваёй гісторыяй і культурай, усвядоміць сябе часткаю еўрапейскай культурнай

спадчыны, якой былі спрадвеку. Можа, гэта нарэшце абудзіць беларусаў зрабіць першыя крокі да вяртання сваіх каштоўнасцяў з-за мяжы. Ужо ёсць і першыя прыклады — вяртанне ў магілёўскі музей Статута ВКЛ, выдадзенага ў друкарні Мамонічаў; выстава беларусаў-мастакоў з Парыжскай школы першай паловы XX стагоддзя; выстава старадаўніх мапаў ВКЛ з прыватных калекцый і іншыя, годныя наслідавання, прыклады. Гэта дае надзею на тое, што выкародная справа зрушылася з месца і калекцыі музеяў і мецэнатаў парадуюць нас у бліжэйшы час вернутымі скарбамі нашай спадчыны. Можа, і дачакаемся мы вяртання крыжа Еўфрасінні Полацкай...

CONTENTS

Some materials of this issue are dedicated to St. John Paul II. The first one is the poem by John Paul II (Karol Wojtyła) "When I think of the Fatherland", the next is the pastoral letter of Archbishop T. Kondrusiewicz "Do not be afraid! Open the doors to Christ" and then the talk of K. Lalko with artist S. Shemet, who painted a dozen portraits of the Great Pope ("Attraction of holiness"), one of them is placed on the magazine cover (p. 2-11).

To the 70th anniversary of the Vatican Radio's Belarusian Service we print notes "By way of wonders and excitements" (1934) by fr. Piotr Tatarynovich, who was the founder of the service (p. 12-19).

To the 130th anniversary of the birth of poet and priest K. Swajak (K. Stepowicz) we publish the article of literary critic I. Bagdanovich "The Bible as a source of poetic inspiration of Kazimir Swajak" (p. 20-25).

Dr. of theology M. Pashuk in her material "The attitude to the father and mother" writes about the 4th commandment in the teaching of Sirach (3:1-16) (p. 26-30).

PhD Y. Malinowski offers to the readers his reflections on the psychological perspective of faith in his article "Paternalistic rationale of psychology of faith" (p. 31-39).

We publish an interview of Maciej Mowlich with Church historian Tomasz Gałuszka OP "Heart in the ashes" about the outstanding figure of St. Joan of Arc (translated from Polish by Y. Shedzko) (p. 40-43).

In column "Translations" we place the poems of the outstanding Polish poet J. Tuwim translated into Belarusian by S. Siargej (p. 44-45).

Literary critic A. Brusevich in his essay "Flying beyond the traditional" writes about new book of poems by D. Bichel-Zagnetava "Geese are back" (2019), we also print her poems here (p. 46-49).

In column "Poetry" we publish some poems by I. Bagdanovich (p. 50-52).

Journalist Y. Chaplia in his article "Defeat" talks about the dramatic journey of the Catholic Church during the persecution of faith by the Soviet authorities (p. 53-55).

E. Dzinskaya dedicated her article "Dr. Scott Carroll and Museum of the Bible in Washington" to the person of Dr. Carroll, who was one of the organizers of the exhibition "Belarus and the Bible" in Minsk in September 2018 (p. 56-58).

Y. Shedzko in her article "Perfect Dürer" writes about the recent exhibition of art of the famous painter in Vienna (p. 59-61).

L. Kaminskaya dedicates her essay "About 'Magpie over the barn' and eternal 'Way home'" to the 70th anniversary of the famous Belarusian artist K. Kachan (p. 62-64).

E. Dzinskaya in her article "The architect who has devoted his talent to the sacred building" writes about the architect A. Bazevich and his sacral works (p. 65-67).

A well-known restorer and collector I. Surmacheuski in his article "The destiny of private collections in Belarus in the 16th-20th centuries" talks about the lost and preserved cultural and religious heritage (p. 68-71).

PODSUMOWANIE

Część materiałów niniejszego numeru kwartalnika poświęcono osobie św. Jana Pawła II. Rozpoczyna ją własny wiersz Jana Pawła II (Karola Wojtyły) „Gdy myślę o Ojczyźnie” i kontynuują List pasterski arcybiskupa T. Kondrusiewicza „Nie bójcie się! Otwórzcie drzwi Chrystusowi!” oraz rozmowa K. Lalko z malarzem S. Szemietem, który namalował koło dziesięciu portretów Wielkiego Papieża („Przyciąganie świętości”), — jeden z nich jest umieszczony na okładce kwartalnika (S. 2-11).

Z okazji jubileuszu 70-lecia Sekcji Białoruskiej Radia Watykańskiego zostały nadrukowane notatki „Drogą dziwów i wrażeń” (1934 r.) ks. P. Tatarynowicza, który założył tę Sekcję (S. 12-19).

130-ej rocznice urodzin poety i księdza K. Swajaka (K. Stepowicza) została poświęcona publikacja literaturoznawcy I. Bohdanowicz „Biblia jako źródło inspiracji poetyckiej Kazimierza Swajaka” (S. 20-25).

O czwartym przykazaniu w nauczaniu Księgi Syracha (3, 1–16) pisze doktor teologii M. Paszuk w artykule pod tytułem „Stosunek do ojca i matki” (S. 26-30).

Kandydat Nauk Psychologicznych J. Malinowski proponuje uwadze czytelników własne rozważania nad perspektywą psychologiczną wiary w art. „Paternalistyczne podłoże psychologii wiary” (S. 31-39).

W tłumaczeniu z języka polskiego umieszczony został wywiad Macieja Müllera z historykiem Kościoła T. Gałuską OP „Serce w popiele”, poświęcony wybitnej postaci św. Joanny d'Arc (S. 40-43).

W rubryce „Tłumaczenia” umieszczone zostały wiersze znanego polskiego poety J. Tuwima, przetłumaczone na język białoruski przez S. Siarheja (S. 44-45).

Literaturoznawca A. Brusiewicz w eseju „Polot za granice tradycyjnego” pisze o nowej książce wierszy D. Biczel-Zahnetowej „Gąski wracają” (2019), w kwartalniku publikuje się również wiersze poetki (S. 46-49).

W rubryce „Poezja” nadrukowane zostały wiersze I. Bohdanowicz (S. 50-52).

Dziennikarz J. Czapła w art. pod tytułem „Kłeska” rozmyśla o dramatycznej drodze Kościoła podczas prześladowań za wiarę przez władzę radziecką” (S. 53-55).

E. Dzinskaya poświęciła swój artykuł „Doktor Scott Carroll i Muzeum Biblii w Waszyngtonie” osobie doktora Carrolla, który wrzeźnił 2018 r. był jednym z organizatorów wystawy „Białoruś i Biblia” w Mińsku (S. 56-58).

J. Szedzko w art. „Doskonały Dürer” opowiada o wystawie twórczości znanego malarza, którą autorce przytrafiło się niedawno zwiedzić w Wiedniu (S. 59-61).

70-ej rocznicy urodzin wybitnego białoruskiego malarza K. Kaczana poświęcony został esej L. Kamińskiej „O «Sroce nad gumnem» i wiecznej «Drodze do domu»” (S. 62-64).

W publikacji „Architekt, który poświęcił swój talent budynkom sakralnym” E. Dzinskaya pisze o architekcie A. Baziwiczu i jego świątyniach (S. 65-67).

Znany renowator i kolekcjoner I. Surmacewski w art. „Los zbiorów prywatnych na Białorusi w XVI–XX ww.” rozważa o straconym i zachowanym dziedzictwie kulturowo-religijnym (S. 68-71).

RESÜMEE

Ein Teil der Beiträge dieser Nummer ist dem heiligen Johannes Paul II. gewidmet. Die Beiträge beginnen mit dem von Johannes Paul II. (Karol Wojtyła) geschriebenen Gedicht „Wenn ich an die Heimat denke“, danach folgen der Seelsorgerbrief des Erzbischofs T. Kondrusiewicz „Habt keine Angst! Öffnet Christus die Türen!“ und das Gespräch von K. Lalko mit dem Maler S. Schemet, der etwa zehn Porträts des großen Papstes gemalt hat („Die Anziehung der Heiligkeit“). Eines von den Porträts befindet sich auf dem Umschlag der Zeitschrift (S. 2-11).

Anlässlich des 70. Jahrestages des belarussischen Programmes von Radio Vatikan sind die Aufzeichnungen mit dem Titel „Auf dem Weg der Wunder und Eindrücke“ (1934) des Priesters P. Tatarynowitsch, des Gründers dieses Programms, veröffentlicht (S. 12-19).

Dem 130. Geburtstag des Priesters und Poeten K. Swajak (K. Stepowitsch) ist der Beitrag der Literaturwissenschaftlerin I. Bagdanowitsch „Die Bibel als Quelle poetischer Inspiration von Kasimir Swajak“ gewidmet (S. 20-25).

Über das vierte Gebot im Buch von Jesus Sirach (Sir 3, 1–16) schreibt Dr. theol. M. Paschuk im Artikel „Einstellung zu Vater und Mutter“ (S. 26-30).

Der Kandidat der psychologischen Wissenschaften J. Malinowski reflektiert im Artikel „Paternalistischer Hintergrund der Psychologie des Glaubens“ über den Glauben vom psychologischen Standpunkt aus (S. 31-39).

Das Interview von M. Müller mit dem Kirchenhistoriker T. Galuschka OP mit dem Titel „Herz in Asche“ über die herausragende Persönlichkeit der heiligen Jeanne d'Arc wurde von J. Schedsjko aus dem Polnischen übersetzt (S. 40-43).

Die Rubrik „Übersetzungen“ enthält Gedichte des hervorragenden polnischen Poeten J. Tuwim in der belarussischen Übersetzung von S. Sjargej (S. 44-45).

Der Literaturwissenschaftler A. Brussewitsch bespricht im Artikel „Flug außerhalb des Rahmens des Traditionellen“ den neuen Lyrikband von D. Bischel-Sagnetawa „Die Gänse kommen zurück“ (2019). Die Gedichte der Poetin sind ebenfalls hier veröffentlicht (S. 46-49).

Die Rubrik „Poesie“ enthält die Gedichte von I. Bagdanowitsch (S. 50-52).

Der Journalist J. Tschaplja reflektiert im Artikel „Niederlage“ über den dramatischen Weg der Katholischen Kirche während der Verfolgung durch die sowjetischen Behörden (S. 53-55).

E. Dswinskaja hat ihren Beitrag „Doktor Scott Carroll und das Bibelmuseum in Washington“ der Person von Doktor Carroll gewidmet, der im September 2018 einer der Organisatoren der Ausstellung „Belarus und die Bibel“ in Minsk war (S. 56-58).

J. Schedsjko berichtet im Artikel „Der genaue Dürer“ über die vor Kurzem zu Ende gegangene Dürer-Ausstellung in Wien, die sie besucht hat (S. 59-61).

Aus Anlass des 70. Geburtstags des hervorragenden belarussischen Malers K. Katschan erscheint der Essay von L. Kaminskaja „Über die Bilder „Die Elster über der Dreschscheune“ und „Der Weg nach Hause““ (S. 62-64).

E. Dswinskaja schreibt im Artikel „Der Architekt, der sein Talent Sakralbauten gewidmet hat“ über den Architekten A. Basewitsch und seine Heiligtümer (S. 65-67).

Der bekannte Restaurator und Sammler I. Surmatschewski reflektiert im Artikel „Das Schicksal der privaten Sammlungen in Belarus vom XVI. bis zum XX. Jahrhundert“ über das verlorene und aufbewahrte kulturell-religiöses Erbe (S. 68-71).

SOMMARIO

Una parte dei testi di questo numero è dedicata alla personalità di Giovanni Paolo II. Inizia con la poesia di Giovanni Paolo II (Karol Wojtyła) "Quando penso alla Patria", prosegue con il messaggio pastorale dell'Arcivescovo T. Kandrusevič "Non abbiate paura! Aprite le porte al Cristo" e con la conversazione di K. Lalko con il pittore S. Šemet che ha dipinto una decina di ritratti del Grande Papa («L'attrazione della santità»), uno dei quali è stato messo alla copertina della rivista (p. 2-11).

Al 70° anniversario del Programma Bielorosso della Radio Vaticana è dedicata la pubblicazione degli appunti del suo fondatore Padre P. Tatarynovič "Per il cammino delle meraviglie e delle impressioni" (1934) (p. 12-19).

Al 130° anniversario della nascita del poeta e sacerdote K. Svajak (K. Stepovič) è dedicata la pubblicazione della studiosa di letteratura I. Bagdanovič "La Bibbia come fonte dell'ispirazione poetica di Kazimir Svajak" (p. 20-25).

La Dott.ssa di teologia M. Pašuk scrive del Quarto Comandamento dell'insegnamento di Siracide (3, 1–16) nell'articolo "Il rapporto con il padre e con la madre" (p. 26-30).

Il Dottore di ricerca in psicologia J. Malinowski sottopone all'attenzione dei lettori le sue riflessioni sull'aspetto psicologico della fede nell'articolo "Il sottofondo paternalista della psicologia della fede" (p. 31-39).

Si pubblica l'intervista dello storico della Chiesa Cattolica T. Gałuszka OP "Il cuore nella cenere" dedicata alla persona eccezionale di Giovanna D'Arco, traduzione dal polacco è di J. Šedzko (p. 40-43).

Nella rubrica *Traduzioni* sono collocate poesie dell'eccellente poeta polacco Ju. Tuwim tradotte in bielorusso da S. Siarhei (p. 44-45).

Lo studioso di letteratura A. Brusevič nel saggio "Un volo al di fuori del tradizionale" scrive del nuovo libro di D. Bičel-Zahnetava "Tornano i paperi" (2019), si pubblicano anche le opere della poetessa (p. 46-49).

Nella rubrica *Poesia* sono collocate le poesie di I. Bagdanovič (p. 50-52).

Il giornalista Ja. Čaplia nell'articolo intitolato "La sconfitta" riflette sul cammino drammatico della Chiesa Cattolica durante la persecuzione della fede da parte delle autorità sovietiche (p. 53-55).

E. Dzinskaya ha dedicato il suo testo "Il Dottore Scott Karoll e il Museo della Bibbia a Washington" al Dott. Karoll, uno degli organizzatori della mostra "La Bielorussia e la Bibbia" a Minsk (p. 56-58).

Ju. Šedzko nell'articolo "Il perfetto Durer" scrive di una recente mostra del pittore avvenuta a Viena e visitata dall'autrice (p. 59-61).

Al 70° anniversario del famoso pittore bielorusso K. Kačan è dedicato il saggio di L. Kaminskaya "Della "Gazza sotto l'aia" e dell'eterna "La strada verso casa" (p. 62-64).

E. Dzinskaya nell'articolo "L'architetto che ha dedicato il suo talento alle costruzioni sacre" scrive dell'architetto A. Basevič e ai suoi sacrali (p. 65-67).

Il famoso restauratore e collezionista I. Surmaceuski nell'articolo "Il destino delle collezioni private in Bielorussia nei secoli XVI–XX" riflette sull'eredità culturale e religiosa persa e salvata (p. 68-71).

На 1-й ст. вкладки — Сяргей Шэмет. «Папа Ян Павел II».

Часопіс «НАША ВЕРА», № 1 (91)/2020.

Адрас для карэспандэнцыі: а/с 101, 220002, г. Мінск-2; тэл./факс: 356-17-50. **E-mail:** media@catholic.by. **Web:** media.catholic.by/nv/

Рэдакцыя рукапісаў не рэцэнзуе і не вяртае.

Заснавальнік — Мінска-Магілёўская архідыяцэзія РКК у РБ. Вуліца Рэвалюцыйная, 1а, 220030, г. Мінск.

Галоўны рэдактар — Крыстына Аляксееўна Лялько. Часопіс выдаецца на ахвяраванні вернікаў.

Часопіс зарэгістраваны ў Дзяржаўным рэестры сродкаў масавай інфармацыі за № 903.

Падпісаны да друку 03.03.2020 г. Фармат 60х84 1/8. Ум. друк. арк. 8,37. Ул. выд. арк. 6,93. Наклад — 800 экз. Зак. № 152.

Надрукавана ў ПУП «Джи энд Ди» Ліцэнзія № 02330/362 ад 06.05.2013.

Вул. Бурдзейнага, 37-191, 220136, г. Мінск.

КАСТУСЬ КАЧАН. ЖЫВАПІС

«Весна ў Івянцы», 115х92 см, 2005 г.

«Велікодны нацюрморт», 90х65 см, 2017 г.

«Каля крыжа», 30х40 см, 2010 г.

«Весна ў Солах», 80х110 см, 2007 г.

Кастусь Качан. «Весна ў Пінску», 40х50 см, 2003 г.